ION BUCUR

ANUL 1990

PARTIDE, IDEOLOGII ŞI MOBILIZARE POLITICĂ

Editura
IRRD

ION BUCUR

ANUL 1990
PARTIDE, IDEOLOGII şi MOBILIZARE POLITICĂ

ION BUCUR

ANUL 1990
PARTIDE, IDEOLOGII şi MOBILIZARE POLITICĂ

– CONSIDERAŢII PRELIMINARE –

Editura IRRD
Bucureşti, 2014

Redactor de carte: Carmen Rădulescu
Coperta şi tehnoredactare: Alina Vlăsceanu

© 2014, Editura IRRD, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BUCUR, ION
Anul 1990 : partide, ideologii şi mobilizare politică / Ion Bucur. - Bucureşti : Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-973-85888-5-1

329(498)”1990”

CUPRINS

Cuvânt înainte.....p. 7
Introducere.....p. 10
I. Consiliul Frontului Salvării Naţionale (CFSN)
I. 1. Constituirea CFSN. Articularea puterii..... p. 13
II. Geneza partidelor politice post-decembriste
II. 1. Legislaţia..... p. 27
II. 2. Partidele Istorice..... p. 31
II. 3. Uniunea Democrată Maghiară din România..... p. 37
II.4. Frontul Salvării Naţionale..... p. 39
II.5. Alte partide..... p.44
III. Confruntări politice la începutul anului 1990..... p. 45
IV. Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională (CPUN)
IV. 1. Constituirea CPUN..... p. 62
IV. 2. Realizări..... p. 65
V. Alegerile din mai 1990 în România
V. 1. Alegeri libere în Europa Centrală şi de Est..... p. 68
V. 2. Adoptarea Legii Electorale..... p. 73
V. 3. Campania electorală..... p. 85
V. 4. Rezultatul alegerilor..... p. 93
VI. Turbulenţe politice şi constituirea noilor structuri de putere
VI. 1. Piaţa Universităţii..... p. 101
VI. 1. Începutul reformelor..... p. 109
VII. Toamna anului 1990
VII. 1.Alte frământări sociale..... p. 117
Concluzii..... p. 135
Anexe..... p. 137
Bibliografia..... p. 149

Cuvânt înainte

Anul 1990 a fost fundamental pentru conturarea vieții politice democratice din România post-comunistă. Revoluția din decembrie 1989 se desfășurase sub semnul răbufnirii populare și al aspirațiilor la libertate și normalitate. Revendicările programatice ale revoluționarilor de la Timișoara și din alte orașe, precum și Proclamația Consiliului Frontului Salvării Naționale din seara zilei de 22 decembrie 1989, anunțau trecerea la un sistem politic democratic, bazat pe alegeri libere, la care urmau să se prezinte o multitudine de forțe politice. Foarte curând au început să circule știri privind constituirea de partide politice, iar Decretul-Lege nr.8, din 31 decembrie 1989, al Consiliului Frontului Salvării Naționale reglementa într-un mod foarte permisiv înregistrarea și funcționarea partidelor, pentru a căror constituire era nevoie de semnătura a doar 251 cetățeni. Cum, însă, timpul scurs de la prăbușirea regimului Ceaușescu până la sfârșitul anului 1989 a fost extrem de scurt, adevărata rodare a vieții politice democratice a avut loc abia în anul 1990.

Pe de altă parte, dacă în zilele Revoluției prevalase consensul civic antidictatorial al unei largi majorități a cetățenilor României, anul 1990 a fost, dincolo de unele prelungiri notabile ale stării de grație din decembrie 1989, în mare măsură anul învrăjbirii, al divergențelor în ceea ce privește opțiunile de dezvoltare ale țării și de poziționare în câmpul politic. În decembrie 1989 și în primele luni ale anului 1990, mulți dintre cetățenii de atunci ai României – cât de mulți este o problemă ce merită o analiză serioasă, dar în orice caz erau mai mulți decât am fi dispuși să credem azi pe baza experienței și deziluziilor ce au urmat – au trăit fiorul altruist al responsabilității pentru destinul general al societății, au crezut că după îndepărtarea dictaturii va fi mai bine și au participat, direct sau numai ca spectatori interesați, la căutările de soluții pentru îndreptarea situației țării. Această stare de grație, am

putea spune chiar de naivitate genuin democratică, a fost apoi erodată de epuizarea noutății dezbaterilor libere, de vrajba politică, precum și de experiențele cotidiene care aduceau în prim-plan tot felul de non-valori care, dincolo de retorica binelui public, promovau feroce diverse interese particulare. Desigur, fenomenul de erodare a generozității revoluționare era probabil inevitabil; ceea ce a izbit în România anilor 1990 a fost radicalitatea sa, măsura în care s-au impus egoismele de tot felul și un anume cinism în legătură cu politica și viața publică. Pe de altă parte, logica conflictelor politice și dificultățile economice – românii au aflat că nu pot trăi prea multă vreme consumând mai mult decât produc, și că producția în sine nu are valoare decât dacă se întâlnește cu cererea solvabilă – au contribuit și ele la adâncirea faliilor din societate și din viața publică, la restrângerea orizonturilor, la întoarcerea multor poncife și fantome ale trecutului, care păruseră sortite extincției în decembrie 1989.

În primele luni ale anului 1990 viața politică din România s-a structurat în funcție de falia care separa pe adversarii lui Ion Iliescu de susținătorii acestuia. Constitutivă pentru sensibilitățile politice din perioada ce a urmat, această falie a rămas semnificativă pentru o parte dintre participanții la dezbaterile publice chiar și după ce Ion Iliescu a încetat să mai fie principalul actor politic, iar câmpul politic s-a restructurat în funcție de alte plăci tectonice, mai întâi în jurul obiectivului comun al aderării la NATO și la Uniunea Europeană, apoi, din 2005, în funcție de poziția pro sau contra noului președinte al României, Traian Băsescu. Or, deși au trecut atâția ani de atunci, deși s-au acumulat atâtea probleme și experiențe, chiar și astăzi (2014), unii dintre formatorii de opinie socotesc că mai găsim rezonanță publică, făcând apel la solidarități din 1990, la atitudinile pro- și contra Frontului Salvării Naționale, pro- și contra lui Ion Iliescu.

Această falie, conturată în ianuarie 1990 și solidificată după mineriada din 13-15 iunie același an, a marcat și scrierile istoricilor despre perioada post-revoluționară. Se pot, astfel, întâlni lucrări în care nu doar temele și concluziile au un caracter partizan, ci și izvoarele și citatele folosite au

fost selectate sectar. Este timpul ca acest mod nefericit de prezentare a istoriei recente să facă loc unor analize echilibrate, care să ajute la înțelegerea efectivă a unei părți cruciale din istoria României și a lumii. Cartea lui Ion Bucur cuprinde unii germeni în această direcție, mai ales dacă avem în vedere opiniile referitoare la modul în care a fost gestionat anunțul participării la alegeri al Frontului Salvării Naționale sau la atitudinile față de reforma economică din toamna anului 1990. Pe de altă parte, șansele unei mici lucrări de sinteză de a înnoi cunoașterea cu privire la un an politic atât de complicat cum a fost 1990, sunt inevitabil limitate. De aceea, consider că pentru un progres mult mai substanțial în cunoaștere va fi nevoie de mai multe monografii temeinice, care să îmbine pluralismul abordărilor cu rigoarea metodologică și capacitatea de integrare a rezultatelor analizelor parțiale într-o imagine de ansamblu a trecutului.

Prof. univ. dr. Bogdan Murgescu

INTRODUCERE

Anul 1989 a rămas în istoria omenirii ca an al prăbuşirii regimurilor comuniste din ţările Europei Centrale şi de Răsărit. A fost acel moment când evoluţii mai mult sau mai puţin sesizabile, care se acumulaseră, s-au propagat într-un mod spectaculos. Ca atare, în toamna acelui an, regimurile comuniste se prăbuşesc, în faţa presiunii populare, ca un irezistibil efect al dominoului: în Ungaria – în octombrie; în Bulgaria şi Cehoslovacia („revoluţia de catifea") – în noiembrie; Zidul Berlinului, simbol al Războiului Rece – cade la 9 noiembrie, prefaţând dispariţia regimului comunist din Germania de Est, în timp ce prăbuşirea violentă a regimului ceauşit din România a avut loc abia în a doua jumătate a lunii decembrie. Rapiditatea cu care s-a produs acest proces uimeşte lumea, el relevând caracterul arbitrar şi antisocial al sistemului totalitar comunist.

Transformările politice prin care aceste ţări aveau să treacă, în efortul lor de revenire la democraţie, au fost diferite. Parcursul lor a fost determinat, alături de aspectele esenţiale comune, de anumite cauze specifice, fapt ce a imprimat un anumit particularism în evoluţia fiecăreia. Dintre factorii ce au influenţat acest proces putem lua în consideraţie: forţa de coerciţie a fostului regim, modalitatea prin care acesta a cedat puterea, organismele care au preluat această putere etc. Altfel spus, spectrul politic creat după prăbuşirea regimurilor comuniste a fost generat de tipul de revoluţie desfăşurat în fiecare ţară. Cu cât regimul a cedat puterea fără a se folosi de metode violente, represive, cu atât asistăm la un parcurs mai uşor spre o societate pluralist-democratică. Cu alte cuvinte, modelele de tranziţie au fost determinate de modalitatea prin care deţinătorii de putere au fost înlocuiţi de forţele de opoziţie, iar conceptul de bază în jurul căruia a gravitat substituirea puterii, pentru majoritatea ţărilor Europei de Est, a fost negocierea. Negocierile s-au purtat între forţele de opoziţie– reprezentate, în general, de componente ale societăţii civile,

mai mult sau mai puţin dezvoltată – şi puterea comunistă. Dacă, iniţial, opoziţia a dorit să aibă un anumit grad de control asupra puterii, ulterior a reuşit să preia o parte din responsabilitatea guvernării pentru ca, în cele din urmă, să treacă efectiv la exercitarea deplină a puterii. Exemplele edificatoare în acest sens au fost cele din Cehoslovacia, Bulgaria şi Germania de Est. În Polonia, datorită unei puternice şi constante opoziţii faţă de regimul comunist, s-a produs un alt proces – anume trecerea graduală a împărţirii puterii –, în timp ce în Ungaria s-a realizat cedarea imediată a puterii şi preluarea ei de către opoziţie.

Prăbuşirea violentă a regimului comunist-totalitar, condus de Nicolae Ceauşescu a însemnat şi pentru România debutul unor transformări democratice majore în plan politic, economic şi social. Dacă modelul totalitar comunist românesc se baza pe formula partidului-stat, una dintre cele mai importante relizări ale noii ordini politice a fost instituţionalizarea sistemului pluripartidist.

Declanşat de Revoluţia Română din 1989, procesul construcţiei statului de drept şi al dezvoltării lui instituţionale s-a materializat prin abolirea legislaţiei represive din anii sistemului totalitar, elaborarea şi adoptarea unei noi legi fundamentale şi reintroducerea alternanţei la guvernare. Toate aceste transformări de substanţă au generat numeroasele demersuri politice petrecute imediat după actul revoluţionar din 1989.

Prima etapă, marcată de confuzii, extrem de contradictorie, dar plină de speranţe s-a materializat prin constituirea, organizarea şi funcţionarea *Consiliului Frontului Salvării Naţionale,* ca organ nou al puterii în stat, şi a consiliilor teritoriale ale *Frontului Salvării Naţionale*, conform paragrafului 2 al articolului 3 din Decretul-Lege nr. 2/1989.

A doua etapă a fost constituirea unui *Consiliu Provizoriu de Uniune Naţională* (CPUN), „ un parlament sui-generis, creat ad-hoc”[1], în urma întâlnirii delegaţiilor a 30 de formaţiuni politice, din 1 februarie 1990. Cu acest prilej s-a

[1] Ion Iliescu, *Revoluţia Română*, Editura Presa Naţională, Bucureşti, 2001, p. 18.

hotărât lărgirea componenţei *Consiliului Frontului Salvării Naţionale* cu reprezentanţi ai tuturor forţelor politice din ţară create până atunci şi transformarea *Frontului Salvării Naţionale* în formaţiune politică. Acest ultim eveniment a constituit punctul de plecare pentru o intensă şi pătimaşă luptă politică.

Cea de a treia etapă a început odată cu emiterea Decretului-Lege nr. 92, din 14 martie 1990, privind alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui României. Au urmat campania propriu-zisă şi alegerile din mai 1990. Decretul-Lege din14 martie 1990 a avut o importanţă semnificativă pentru instaurarea democraţiei, în condiţiile în care se prevedea pluralismul politic, separaţia puterilor în stat, parlament bicameral, vot proporţional, limitarea mandatelor preşedintelui, incompatibilitatea dintre funcţia de preşedinte şi calitatea de membru al unui partid politic.

În cea de a patra etapă, asistăm la constituirea noilor structuri de putere şi începutul reformelor economice, dar şi la instituţionalizarea *Adunării Constituante*, alcătuită în urma primelor alegeri libere din mai 1990.

I. CONSILIUL FRONTULUI SALVĂRII NAŢIONALE (CFSN)

I.1. Constituirea CFSN[2]. Articularea puterii

După fuga dictatorului din clădirea Comitetului Central al PCR, în ziua de 22 decembrie 1989, la ora 12.06, revoluţionarii au trecut – în cursul aceleiaşi zile şi în ziua următoare – la ocuparea rapidă a unor instituţii importante, între care Comitetul Central, Ministerul Apărării Naţionale şi Radioteleviziunea. În aceste împrejurări era emis şi primul document programatic al Revoluţiei Române victorioase, **Comunicatul** din 22 decembrie 1989, (având ca bază textul elaborat de Dumitru Mazilu) care anunţa constituirea unui nou organism al puterii, *Frontul Salvării Naţionale* (FSN), condus de un Consiliu[3]. *CFSN* este considerat „prima structură provizorie a noii puteri revoluţionare...care îşi asuma răspunderea preluării prerogativelor statului”[4]. Acest „...prim organism provizoriu al puterii de stat”[5], alcătuit iniţial din 39 membri, avea ca scop declarat instaurarea „*democraţiei, libertăţii şi demnităţii poporului român*[6]. În componenţa Consiliului de

[2] Despre activitatea FSN şi CFSN vezi, în special, Ion Iliescu, *Revoluţia Română,* Editura Presa Naţională, Bucureşti, 2001.

[3] Ioan Scurtu, *Revoluţia Românână din Decembrie 1989 în context internaţional,* Editura Enciclopedică; Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Bucureşti, 2006, p. 260. Vezi textul acestuia în „Monitorul Oficial”, nr.1 din 22 decembrie 1989. Ion Iliescu avea să afirme – în cadrul unei mese rotunde cu tema „18 ani de la înfiinţarea Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională“, organizată în ziua de 12 februarie 2008 de Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989, la Palatul Parlamentului – că redactarea respectivului document a fost făcută de un grup constituit spontan, în clădirea fostului Comitet Central al PCR, după fuga cuplului dictatorial, grup care nu avusese nici un fel de legături anterioare; vezi respectiva declaraţie în „Caietele Revoluţiei”, nr. 2 (15)/2008, p.7.

[4] Ion Iliescu, *Revoluţia Română...,* p. 48-49.

[5] *Ibidem,* p.56.

[6] Vezi textul *Comunicatului către ţară* al *Frontului Salvării Naţionale* din 22

conducere al Frontului intrau persoane cunoscute de opinia publică drept opozanţi şi disidenţi ai regimului Ceauşescu, personalităţi politice şi artistice prestigioase, oameni de cultură, dar şi persone ce s-au aflat efectiv în stradă în zilele de 21 şi 22 decembrie[7]. Deci, Consiliul a apărut odată cu Frontul Salvării Naţionale.

Comunicatul către ţară al Consiliului Frontului Salvării Naţionale, prezentat în seara de 22 decembrie la ora 23.00 de către Ion Iliescu[8], – adevărata Proclamaţie a Revoluţiei Române

---

decembrie 1989 şi componenţa primului Consiliu, în Ion Iliescu, *Momente de Istorie-Documente, Interviuri, Comentarii. Decembrie 1989-Iunie 1990*, vol.I., Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, p. 19-22. De asemenea, textul documentului şi în Ion Calafeteanu (coordonator), Gheorghe Neacşu, Daniela Osiac, Sebastian Rusu, *Revoluţia Română din decembrie 1989. Documente.* Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 308-311.

[7] Din primul Consiliu al Frontului Salvării Naţionale făceau parte, în mod provizoriu, următorii: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Lászlo Tökés, Dumitru Mazilu, Dan Deşliu, generalii Ştefan Guşă şi Victor Athanasie Stănculescu, Aurel-Dragoş Munteanu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, Petre Roman, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Mihai Montanu, Mihai Ispas, Gelu Voican Voiculescu, Dan Marţian, căpitan Lupoi Mihail, maior Dan Voinea, căpitan de rangul I Emil Dumitrescu, Vasile Neacşa, Cristina Ciontu, Marian Baciu, Bogdan Teodoriu, Eugenia Iorga, Paul Negruţiu, Gheorghe Manole, Cazimir Ionescu, Adrian Sârbu, Constantin Cârjan, Dómokos Géza, Magdalena Ionescu, Marian Mierlă, Constantin Ivanovici, Ovidiu Vlad, Valeriu Bucurescu, Ion Iliescu.

[8] Iliescu Ion (născut la 3 martie 1930, Olteniţa, jud. Călăraşi), inginer energetician şi om politic, licenţiat al Facultăţii de Electrotehnică a Institutului Politehnic Bucureşti şi al Institutului Energetic din Moscova (1950-1955). La întoarcerea în ţară a fost ales reprezentant al României la Uniunea Internaţională a Studenţilor, iar între 1957-1959 a îndeplinit funcţia de preşedinte al Uniunii Asociaţiei Studenţilor Români. Ulterior, avea să ocupe alte funcţii pe linie de partid şi de stat, cea mai importantă, fiind aceea de ministru pentru Problemele Tineretului, în perioada 13 martie 1969-22 februarie 1971. Intrat în dizgraţie pe motiv că s-a opus unei minirevoluţii culturale, după modelul Chinei şi Coreei de Nord, Ion Iliescu avea să ocupe, ulterior, funcţii de mai mică importanţă în ierarhia politică: secretar al Comitetului Judeţean Timiş al PCR (1971-1974); prim-secretar al Comitetului de partid şi preşedinte al Comitetului executiv al Consiliului popular al jud. Iaşi (1974-1979); membru al Consiliului de Stat (1979-1980); preşedinte al Consiliului Naţional al Apelor (1979-1984) şi director al Editurii Tehnice (1984-22 decembrie 1989).

– consemna în mod clar încetarea vechiului regim, cu toate structurile sale de putere şi înlocuirea sistemului comunist cu o societate democratică, pluralistă, reconstrucţia economică şi socială, integrarea în structurile preconizatei Europe unite. Punctual, se hotăra:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească în stat şi alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viaţă.

Consiliul Frontului Salvării Naţionale propune ca ţara să se numească în viitor România.

Un comitet de redactare a noii Constituţii va începe să funcţioneze imediat.

4. Restructurarea întregii economii naţionale pe baza criteriilor rentabilităţii şi a eficienţei. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată şi promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în conducerea tuturor sectoarelor economice.

5. Restructurarea agriculturii şi sprijinirea micii producţii ţărăneşti. Oprirea distrugerii satelor.

6. Reorganizarea învăţământului românesc potrivit cerinţelor contemporane. Reaşezarea structurilor învăţământului pe baze democratice si umaniste.

Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român şi promovarea adevăratelor valori ale umanităţii. Eliminarea minciunii şi a imposturii, şi statuarea unor criterii de competenţă şi justiţie în toate domeniile de activitate.

Aşezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naţionale.

Trecerea presei, radioului, televiziunii din mâinile unei familii despotice în mâinile poporului.

7. Respectarea drepturilor şi libertăţilor minorităţilor naţionale şi asigurarea deplinei lor egalităţi în drepturi cu românii.

8. Organizarea întregului comerţ al ţării, pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritare a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României. În acest scop, urmează să pună capăt exportului de produse agroalimentare, exportului de produse petroliere, acordând prioritate satisfacerii nevoilor de căldură şi lumină ale oamenilor.

9. Întreaga politică externă a ţării să servească promovării bunei vecinătaţi, prieteniei şi păcii în lume, integrându-se în procesul de construire a unei Europe unite, casa comună a tuturor popoarelor continentului. România va respecta angajamentele internaţionale ale României şi, în primul rând, celor privitoare la Tratatul de la Varşovia.

10. Promovarea unei politici interne şi externe subordonate nevoilor şi intereselor dezvoltării fiinţei umane, respectului deplin al drepturilor şi libertăţilor omului, inclusiv al dreptului de deplasare liberă.

„Constituindu-ne în acest front, – se arăta în continuare – suntem ferm hotărâţi sa facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura societatea civilă în România, garantând triumful democraţiei, libertăţii şi demnităţii tuturor locuitorilor ţării."

Acelaşi Comunicat mai proclama: „Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceauşescu, Guvernul se demite, Consiliul de Stat şi instituţile sale îşi încetează activitatea. Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naţionale..." şi recomanda constituirea de „consilii judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale ale Frontului Salvării Naţionale, ca organe ale puterii locale…"[9]

După citirea comunicatului la posturile de radio si televiziune, Ion Iliescu a precizat; „*Deocamdată, este o structură provizorie, gândită într-un mod foarte operativ. Lista rămâne deschisă. Nu aceasta va fi componenţa completă a Consiliului. Am menţionat doar câteva nume de oameni care sunt legate de transformările pe care le cunoaşte ţara, oameni care au demonstrat spirit de sacrificiu în anii tiraniei, tineri care în aceste zile au fost pe baricade, care şi-au pus viaţa în pericol, reprezentanţi ai muncitorilor, ai studenţilor,*

[9] Ion Iliescu, *Momente de istorie...* p. 22

ai intelectualităţii, ai armatei, acele forţe care au fost active, prezente în procesul de instaurare a noului regim al puterii. Lista rămâne deci deschisă. Pentru a putea completa componenţa Consiliului aşteptăm propuneri din partea tuturor categoriilor şi forţelor sociale care au luptat şi au învins. Acest comunicat este o primă formă de platformă program a noului organism al puterii de stat din România. Am primit mandatul de a vi-l prezenta"[10].

Unii analişti au considerat că, deşi Comunicatul către ţară al CFSN se voia un program politic pentru edificarea unui sistem global al societăţii, el a reprezentat o înmănunchere de răspunsuri punctuale la cele mai acute revendicări populare, caracterul exclusiv pragmatic predominând asupra unei concepţii coerente[11].

În conformitate cu principiile consacrate în Proclamaţia Revoluţiei, la 27 decembrie 1989, în cadrul primei şedinţe plenare a Consiliului Frontului Salvării Naţionale a fost adoptat Actul constitutiv al noii puteri. A fost vorba despre Decretul-Lege Nr. 2, intitulat „*Decretul-Lege privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale"*. Acest document a legalizat Consiliul Frontului Salvării Naţionale ca organ central al puterii de stat, a precizat regulile în baza cărora urma să-şi îndeplinească atribuţiile şi a stabilit principalele sale structuri[12].

Consiliul – se preciza în document – reunea „reprezentanţi ai tuturor forţelor patriotice ale ţării, de toate categoriile sociale şi de toate naţionalităţile". În calitatea pe care o avea, aceea de organ suprem al puterii de stat, el urma să acţioneze în vederea întronării în România a unei societăţi „cu adevărat democratice", să asigure drepturile fundamentale ale omului şi cetăţeanului.

---

[10] Ion Calafeteanu (coord), *op.cit.*, p. 310.

[11] Marian Enache, Mihai Constantinescu, *Renaşterea parlamentarismului în România,* Editura Polirom, Iaşi, 1996, p.60.

[12] Stenograma primei şedinţe plenare a CFSN şi Decretul-Lege de constituire a acestuia, în Ion Iliescu, *Revoluţia Română, ...* p. 69-105; Ion Calafeteanu (coordonator), *op.cit.,* p. 727-753.

Programul CFSN-ului relua, în mare, prevederile Comunicatului adresat ţării în seara de 22 decembrie precum: abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist; organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie; separarea puterilor în stat; alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate; restructurarea întregii economii naţionale; eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată; promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în conducerea tuturor sectoarelor economice; restructurarea agriculturii; oprirea distrugerii satelor; reorganizarea învăţământului; respectarea drepturilor şi libertăţilor minorităţilor; referiri la politica externă etc. La acestea se adăugau: promovarea unei ideologii umaniste şi democratice; dezvoltarea culturii naţionale pe baze noi; libertatea presei, radioului şi a televiziunii; libertatea cultelor şi garantarea liberei manifestări a credinţelor religioase; salvarea echilibrului ecologic etc[13].

În baza aceluiaşi Decret-Lege nr. 2/1989, conform articolului 1, numele ţării urma să fie „România", forma de guvernământ – republicană, iar drapelul să rămână Tricolorul tradiţional, având culorile aşezate vertical, pornind de la lance în următoarea ordine: albastru, galben, roşu. Conform articolului 2, CFSN, ca organ al puterii, avea următoarele atribuţii principale: emitea decrete cu putere de lege, numea şi revoca premierul şi aproba componenţa guvernului, la propunerea primului ministru.

Printr-un nou Decret-Lege, nr. 10/31 decembrie 1989, se stabileau criteriile de constituire, organizare şi funcţionare ale Guvernului României, ca organ suprem al administraţiei de stat, dar şi faptul că era răspunzător în faţa Consiliului FSN, care putea anula hotărârile executivului atunci când considera că acestea contravin legilor şi decretelor în vigoare sau intereselor naţiunii, reglementa sistemul electoral, numea comisia de elaborare a proiectului noii Constituţii, aproba bugetul de stat, acorda graţierea şi comutarea pedepsei cu moartea, declara starea excepţională, mobilizarea generală sau starea de război etc. În subordinea Consiliului se aflau

[13] *Ibidem.*

organele de miliţie, devenite tot cu acest prilej poliţie, unităţile de pompieri, dar şi Consiliul Militar Superior, cel care coordona întreaga activitate a armatei şi unităţilor preluate de la Ministerul de Interne[14].

Conform articolului 3, Consiliul Frontului Salvării Naţionale era format din 145 de membri, din rândul cărora se alegea un Birou Executiv alcătuit din 11 membri şi condus de un preşedinte. Biroul Executiv, îşi exercita atribuţiile în intervalul dintre sesiunile Consiliului.

În cadrul articolului 4 erau menţionate comisiile de specialitate prin intermediul cărora Consiliul îşi desfăşura activitatea, iar la articolul 5 erau enumerate atribuţiile preşedintelui CFSN: reprezenta ţara în relaţiile internaţionale şi încheia tratate internaţionale; numea şi rechema ambasadorii României în şi din străinătate; primea scrisorile de acreditare şi de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai altor state; acorda cetăţenia română, aproba renunţarea la cetăţenie şi retragerea cetăţeniei române; aproba stabilirea domiciliului în România pentru cetăţenii altor state; acorda dreptul de azil; aproba înfierea unor minori, cetăţeni străini, de către cetăţeni români, precum şi înfierea unor minori, cetăţeni români, de către străini.

Articolele 6-8 făceau referiri la consiliile teritoriale ale Frontului. Conform articolului 6, în unităţile administrativ-teritoriale judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale se constituiau consilii ale Frontului Salvării Naţionale, organe ale puterii locale, ierarhic subordonate Consiliului Frontului Salvării Naţionale. Articolul 7 fixa numărul membrilor Consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale după cum urmează: consiliile judeţene şi cel al municipiului Bucureşti, între 35 şi 51 de membri; consiliile municipale, între 15 şi 27 membri; consiliile orăşeneşti şi ale sectoarelor municipiului Bucureşti, între 11 şi 21 membri; consiliile comunale, între 9 şi 15 membri.

Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale urmau să aleagă dintre membrii lor un Birou Executiv format din: un preşedinte, doi vicepreşedinţi, un secretar şi 3-5

[14] *Ibidem,* p. 751.

membri. Preşedintele consiliului era şi preşedintele Biroului Executiv. În cadrul articolului 8 erau fixate atribuţiunile acestor Consilii teritoriale: răspundeau pe plan local de organizarea şi desfăşurarea activităţilor economice, comerciale, de ocrotire a sănătăţii populaţiei, de învăţământ şi cultură, edilitar-gospodăreşti, de respectarea drepturilor cetăţeneşti, de asigurarea legalităţii şi menţinerea ordinii publice în unităţile administrativ-teritoriale în care sunt constituite; ele adoptau hotărâri cu majoritate simplă. Respectivele Consilii teritoriale îşi desfăşurau activitatea în sesiuni şi prin comisii de specialitate. Structurile comitetelor şi birourilor executive ale fostelor consilii populare, ale organelor locale de specialitate ale administraţiei de stat, ale instituţiilor social-culturale locale urmau să-şi desfăşoare activitatea în cadrul propriilor alcătuiri.

Articolul 9 avea în vedere numărul personalului şi stuctura aparatului CFSN, iar ultimul articol, al 10 - lea, confirma dizolvarea tuturor structurilor de putere ale defunctului regim dictatorial[15].

Consiliul Frontului Salvării Naţionale a hotărât ca întreaga activitate de stat să fie separată de activitatea politică.

Orgnele centrale[16] ale noului organism aveau următoarea componenţă. Biroul Executiv al CFSN: Ion Iliescu – preşedinte; Dumitru Mazilu – prim-vicepreşedinte; Cazimir Ionescu şi Király Károly – vicepreşedinţi; Dan Marţian – secretar; Bogdan Teodoriu, Vasile Neacşa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru, Nicolae Radu – membri. Acelaşi Comunicat anunţa constituirea mai multor comisii de lucru ale Consiliului: Comisia constituţională, juridică şi pentru drepturile omului – condusă de Dumitru Mazilu; Comisia pentru politica externă, condusă de Silviu Brucan; Comisia de reconstrucţie şi dezvoltare economică, avându-l în frunte pe Bogdan Teodoriu; Comisia pentru ştiinţă şi învăţământ – Gheorghe Manole; Comisia pentru cultură – Ion Caramitru; Comisia pentru mediu şi echilibru ecologic – Cazimir Ionescu; Comisia pentru minorităţile naţionale –

[15] *Ibidem*, p. 753.

[16] Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p. 147-148.

Király Károly; Comisia pentru administraţia locală – Nicolae Radu; Comisia organizatorică şi colectivul de împuterniciţi ai Consiliului – Mihai Montanu; Comisia pentru tineret – Vasile Neacşa. A mai fost înfiinţat, pe lângă Biroul Executiv, un colectiv pentru relaţiile cu publicul şi mijloacele de informare în masă, condus de Dan Rădulescu. În ziua următoare, pe 28 decembrie, Consiliul FSN a emis o serie de decrete prin care erau înfiinţate mai multe ministere şi erau numiţi titularii acestora, iar Decretul – Lege nr. 10, din 31 decembrie, a stabilit modul de constituire, organizare şi funcţionare, a guvernului[17]. Prin adoptarea acestor acte normative s-au pus bazele noii configuraţii a puterii de stat post-revoluţionare[18].

În perioada 22-27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naţionale s-a manifestat ca o autentică structură politică de putere, măsurile adoptate producând efecte juridice care au rămas în sarcina acestui organism, cu toate că nu aveau denumirea tipică a unor acte juridice normative. După 27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naţionale şi-a continuat activitatea, adoptând decrete cu putere de lege şi decrete, emise cu majoritate simplă de voturi şi publicate în *Monitorul Oficial*. Prima şedinţă a Consiliului Frontului Salvării Naţionale în componenţă completă a avut loc la 4 ianuarie 1990. Principalele direcţii spre care şi-au îndreptat atenţia cei prezenţi au avut în vedere situaţia economică şi măsurile ce urmau a fi adoptate pentru satisfacerea cerinţelor de hrană şi căldură ale populaţiei.

Pe toată durata existenţei sale, Consiliul Frontului Salvării Naţionale a fost, în acelaşi timp, şi un organ de uniune naţională, ,,ce concentra puterea, dar pentru a o reforma, în sensul tranziţiei de la organele unice ale puterii de stat la structurile specifice separări puterilor în stat şi pluripartidismului”[19]. Petre Roman a considerat – mai târziu – că FSN nu era ,,în chip evident «reprezentativ» pentru

[17] Stan Stoica, *România 1989-2004. O istorie cronologică,* Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p.18.

[18] Georgiana-Margareta Scurtu, *Pluripartidismul în România (decembrie 1989-mai 1990)*, în ,,Clio 1989”, An I, nr. 1-2/2005, Editura I.R.R.D., Bucureşti, 2005, p. 134.

[19] Marian Enache, Mihai Constantinescu, *op. cit.*, p. 67.

ansamblul forţelor politice ale României" şi în care „vechii comunişti erau mai numeroşi şi mai activi"[20].

Primele măsuri adoptate de CFSN, aveau în vedere, după cum deja s-a amintit, dizolvarea vechilor structuri de putere. Astfel, erau demise guvernul, Consiliul de Stat şi instituţiile sale, întreaga putere în stat fiind preluată de către Consiliul Frontului Salvării Naţionale, care şi-a subordonat şi Consiliul Militar Superior – cel care coordona întreaga activitate a armatei, a unităţilor Ministerului de Interne –, toate ministerele şi celelalte organe centrale. Pe întregul teritoriu al ţării erau organizate consilii judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale ale Frontului Salvării Naţionale, ca organe locale ale puterii. Miliţia era chemată ca, împreună cu comitetele cetăţeneşti, să asigure ordinea publică. *„...Aceste organe vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea aprovizionării populaţiei cu alimente, cu energie electrică, cu caldură şi apă, pentru asigurarea transportului, a asistenţei medicale şi a întregii reţele comerciale"*[21]

Acţionând în baza orientărilor programatice statuate în Platforma-program, Consiliul Frontului Salvării Naţionale a adoptat, ca nou organism al puterii de stat, măsuri de eliminare a structurilor ultracentralizate ale economiei, creând condiţiile necesare promovării liberei iniţiative, ca premisă fundamentală a dezvoltării unei economii moderne, competitive, în perspectiva integrării în structurile europene şi a extinderii unor relaţii economice eficiente cu toate ţările lumii, eliminarea tuturor reglementărilor prin care erau îngrădite drepturile şi libertăţile cetăţenilor, cum erau cele privind libertăţile religioase, iniţiativa particulară, libertatea de circulaţie etc. Astfel, la 26 decembrie 1989, prin Decretul-Lege nr.1, publicat în „Monitorul Oficial al României", anul I, nr. 4, de miercuri 27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naţionale a abrogat următoarele legi, decrete şi alte acte normative: toate decretele prin care s-au acordat titluri şi ordine ale României lui Nicolae Ceauşescu şi Elenei Ceauşescu; Legea nr. 5 din 1969

[20] Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 133.

[21] Ion Calafeteanu (coordonator), op.cit., p.309.

privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Apărării; Legea nr. 58 din 1974 privind sistematizarea teritoriului şi localităţilor urbane şi rurale; Legea nr. 29/1977 privind normele de adresare în relaţiile dintre cetăţenii Republicii Socialiste România; Legea nr. 3 din 1982 privind participarea cu părţi sociale a oamenilor muncii la fondul pentru dezvoltarea întreprinderilor; Hotărârea MAN nr. 5 din 1984 privind aprobarea Programului de alimentaţie ştiinţifică a populaţiei; Decretul nr. 770 din 1966 privind reglementarea întreruperii cursului sarcinii; Decretul nr. 68/1976 privind schimbarea domiciliului din alte localităţi în oraşe declarate oraşe mari; Decretul nr. 98/1983 privind regimul aparatelor de multiplicat; articolele 185-188 privind avortul şi articolul 237 privind defăimarea unei organizaţii de stat sau obşteşti prin orice mijloace în public, din Codul penal; Legea nr. 1/1985 privind autoconducerea, autogestiunea economico-financiară şi autofinanţarea unităţilor administrativ-teritoriale. Totodată, prin Decretul nr. 4/1989 al CFSN au fost dizolvate organele de represiune politică şi a fost reorientată activitatea de ansamblu a Ministerului de Interne. S-a reorganizat Serviciul de Informaţii Externe, iar Departamentul Securităţii Statului a trecut în componenţa Ministerului Apărării Naţionale[22] (ulterior, printr-un decret din 30 decembrie, se anunţa desfiinţarea acestui departament). Totodată, au fost elaborate principiile care urmau să stea la baza celorlalte organisme chemate să apere drepturile şi libertăţile cetăţeneşti. A fost garantată libertatea de exprimare a gândurilor şi opiniilor. Prin abolirea cenzurii, sute de ziare şi reviste şi-au făcut apariţia, fără nici o îngrădire. De asemenea, au fost repuse în drepturi cultele religioase.

Aceste măsuri au fost luate în condiţii extrem de dificile. După fuga cuplului dictatorial, în ţară s-a declanşat o acţiune de diversiune, prin care forţe necunoscute – considerate ca susţinătoare ale vechiului regim, denumite cu un termen generic „terorişti" – deschid focul asupra unităţilor militare, obiectivelor civile sau social-politice. În Bucureşti, acolo unde fenomenul terorist s-a manifestat cel mai intens, se deschide

[22] „Monitorul Oficial al României", anul I, nr. 5, miercuri 27 decembrie 1989.

focul asupra Televiziunii, Radioului, Casei Scânteii, spitalelor, Bibliotecii Centrale Universitare, Palatului Telefoanelor, Universităţii, Pieţei Palatului, MApN-ului, sediului CC al PCR, Palatului Republicii, aeroporturilor Otopeni şi Băneasa etc. Intensitatea maximă a acestor acţiuni s-a manifestat în perioada 22 decembrie – 25 decembrie 1989.

În cadrul aceluiaşi proces de restructurare, Petre Roman[23] era învestit în funcţia de prim-ministru al guvernului provizoriu, începând cu 26 decembrie, iar generalul Nicolae Militaru, reactivat în contextul evenimentelor, era numit ministru al Apărării Naţionale[24].

Noul prim-ministru, Petre Roman, atunci în vârstă de 43 de ani, conferenţiar la Catedra de mecanica fluidelor din Institutul Politehnic Bucureşti, era fiul lui Walter Roman, combatant în războiul civil din Spania (1936-1939), ce ocupa la moartea sa, în anul 1983, funcţia de director al Editurii Politice. Petre Roman beneficiase de o bursă în Franţa, la Toulouse, la începutul anilor ‘70, unde îşi susţinuse şi doctoratul, în 1974.

---

[23] Ion Iliescu a susţinut la 16 decembrie 1994 în faţa Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, că propunerea numirii lui Petre Roman ca prim-ministru a avut-o Silviu Brucan – vezi stenograma convorbirii cu membrii Comisiei în Ion Iliescu, *Revoluţia Română....*, p. 133-242. Petre Roman consideră că Ion Iliescu îl dorea într-o postură decorativă. „*În intenţia lui Iliescu* – afirmă primul şef al guvernului de după Revoluţie – *nu era vorba de altfel decât de un post pur administrativ, de o gestiune: guvernul nu era în gândul lui decât un instrument al Frontului Salvării Naţionale. Sarcina unui asemenea guvern era doar aceea de a aplica măsurile politice hotărâte în comun de către Comitetul Frontului, care era organ al noii puteri şi din care făceau parte, alături de Ion Iliescu şi de prietenii săi politici, comuniştii reformatori, şi câţiva dizidenţi, Doina Cornea, Ana Blandiana, Andrei Pleşu, Mircea Dinescu, precum şi oameni proveniţi din mişcarea din decembrie, Gelu Voican, László Tökés, Cazimir Ionescu, Bogdan Teodoriu, Ion Caramitru, Dan Iosif, Romeo Raicu, Radu Silaghi, Rada Istrate, eu însumi. Repartiţia sarcinilor era limpede: Frontului Salvării Naţionale îi reveneau deciziile politice; guvernului – administraţia curentă. De altfel, eu nu făceam parte stricto sensu dintre cei 11 membri ai Biroului executiv al Frontului – constituit la începutul lui ianuarie”*, vezi Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 129-130.

[24] Vezi în acest sens Decretele Nr.1, Nr. 2 şi Nr. 3, emise de Consiliul Frontului Salvării Naţionale în ziua de 26 decembrie 1989 şi publicate în „Monitorul Oficial al României”, anul I, nr.5, miercuri 27 decembrie 1989.

Generalul Nicolae Militaru, cu studii la Moscova – dovedit de Securitate a fi agent al spionajului militar sovietic (GRU) –, a îndeplinit oficial funcţia de ministru al Apărării în guvernul provizoriu, între 26 decembrie 1989 şi 16 februarie 1990, în realitate el deţinând această funcţie încă din 23 decembrie 1989[25]. Guvernul provizoriu – după cum însuşi Petre Roman afirma – era, în majoritatea sa, un guvern de tehnicieni. În şedinţa CFSN, care a stabilit componenţa guvernului, el propusese doar două persoane: pe Gelu Voican Voiculescu şi pe Mihai Drăgănescu, amândoi numiţi viceprim-miniştri, prin urmare colaboratorii săi cei mai apropiaţi. Pe cel dintâi – afirma în continuare Petre Roman – îl cunoscuse în timpul Revoluţiei, iar cel de-al doilea era un prieten al tatălui său, dar şi ,,un om de ştiinţă remarcabil şi democrat"[26]. Mai trebuie amintit că, până în anii '70, Mihai Drăgănescu îndeplinise funcţia de director al Institutului de Informatică, prin care se efectuau importurile de aparatură electronică. Restul echipei guvernamentale, conform aceleiaşi surse, a fost constituit din ,,reputaţi tehnicieni ai fostelor guverne comuniste, care – într-o formă sau alta – i se opuseseră lui Ceauşescu şi a căror numire a fost recomandată de Iliescu şi de echipa lui pentru «competenţa lor» în gestiunea economică."[27]

Ministru de Externe a fost numit Sergiu Celac[28], translator de limba rusă şi engleză între 1961-1978 al lui Gheorghiu-Dej şi Ceauşescu, marginalizat – după dezertarea generalului Ion Mihai Pacepa, fostul şef al Departamentului de Informaţii Externe – la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică. Ca ministru adjunct de Externe a fost numit, la 28 decembrie, Corneliu Bogdan– ce provenea din echipa Anei Pauker de la MAE, iar după 1965, ambasador pentru o lungă perioadă la Washington. Portofoliul Internelor a fost încredinţat lui Mihai

---

[25] Domniţa Ştefănescu, *11 ani din istoria României: o cronologie a evenimentelor: decembrie 1989-decembrie2000,* Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2011, p. 37.

[26] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia Cluj Napoca, 1994, p. 131.

[27] *Ibidem.*

[28] Acesta era frate cu soţia lui Mihai Botez, cunoscut oponent al regimului Ceauşescu.

Chiţac, fost şef al Trupelor Chimice, cel al Justiţiei – lui Teofil Pop. Ministerul Economiei Naţionale i-a revenit generalului Victor Athanasie Stănculescu, ministerul Industriei – lui Anton Vătăşescu, Învăţământul – lui Mihai Şora, iar Finanţele – lui Ion Păţan,[29]. Prim-adjunct al ministrului de Finanţe era numit, la 29 decembrie 1989, Theodor Stolojan, fost şef al sectorului valutar din minister, viitor ministru de Finanţe şi prim-ministru după căderea guvernului Roman, în urma mineriadei din septembrie 1991 (la o lună de la puciul de la Moscova). Ministerul nou înfiinţat al Culturii era condus de Andrei Pleşu, iar secretari de stat au fost numiţi Hórvat Andor şi Coriolan Babeţi. Alt minister nou înfiinţat era cel al Comerţului Exterior, condus la începutul lui 1990 de Nicolae M. Nicolae, fost ambasador la Washington între anii 1976 – 1978[30].

La începutul anului 1990 sunt luate numeroase alte măsuri ce vizau modificări structurale ale societăţii româneşti. Astfel, în vederea elaborării ,,unei viziuni strategice asupra tranziţiei", la 2 ianuarie 1990, Ion Iliescu semna Decretul-Lege privind înfiinţarea Institutului Naţional de Cercetări Economice[31]. Director general a fost numit profesorul universitar Tudorel Postolache, iar secretar ştiinţific al institutului– Mircea Ciumara. Institutul va prezenta Guvernului după două luni, la 20 aprilie 1990, ,,Schiţa privind strategia înfăptuirii economiei de piaţă în România"[32]. La 18 ianuarie 1990, dând curs uneia dintre solicitările manifestanţilor din 12 ianuarie 1990, CFSN-ul – prin Decretul-Lege nr. 30 – a hotărât trecerea în proprietatea statului a întregului patrimoniu al fostului partid comunist. Ciclul acestui prim efort reformator în domeniul economic era completat cu adoptarea, la 5 februarie, a Decretului-Lege privind organizarea şi desfăşurarea unor activităţi economice pe baza liberei iniţiative. Procesul de trecere la economia de piaţă putea, astfel, să înceapă.

---

[29] Vezi lista completă a Cabinetului în Stan Stoica, *România 1989-2005: O istorie cronologică,* Editura Meronia Bucureşti, 2005, p. 205-206.

[30] Ion Alexandresu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de Istorie a României,* Editura Meronia, Bucureşti, 2000, p. 135-136.

[31] Ion Iliescu, *Revoluţia ca reformă*..., p. 210.

[32] Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, p. 257.

II. GENEZA PARTIDELOR POLITICE POST-DECEMBRISTE

II. 1. Legislaţia

Partidele politice reprezintă o realitate a vieţii politice moderne. Totodată, ele reprezintă unul din criteriile de clasificare a statelor în totalitare, autoritare sau democratice. Dacă pentru primele caracteristica de bază este partidul unic, pentru statele democratice se poate observa o mare diversitate doctrinară, partidele fiind liberale, conservatoare, social-democrate, creştin-democrate, socialiste, comuniste etc. În acelaşi timp, democraţia este asociată, în general, cu existenţa mai multor partide politice, iar în cazul de faţă, partidele au jucat un rol important în consolidarea noilor regimuri politice.

În România modernă, analiza partidelor politice şi a sistemului electoral s-a aflat în atenţia unor importanţi cercetători ai fenomenelor social-politice. Dintre aceştia îi amintim pe A.D. Xenopol, P.P. Negulescu, D. Gusti, iar dintre autorii contemporani, îi menţionăm pe Daniel Barbu, Iancu George, Cristian Pîrvulescu, Alexandru Radu, George Voicu ş.a..

De asemenea, alţi autori s-au ocupat de subiecte punctuale, precum regimul politic din România sau mecanismele electorale din ţară: Cristian Ionescu, Petru Andea, Ioana Florina Mînzu. Există şi studii ce ţin, de exemplu, de tabloul electoral dintr-un anume scrutin. Alte lucrări au vizat prezentarea partidelor politice din punctul de vedere al doctrinelor concrete (Lazăr Vlăsceanu, Adrian Miroiu).

Îndepărtarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu a permis şi României iniţierea de transformări democratice majore în plan politic, economic şi social. Dacă modelul totalitar comunist se baza pe formula partidului-stat, una dintre cele mai importante realizări ale noii ordini politice a fost instituţionalizarea sistemului pluripartidist.

Acest lucru s-a relizat prin Decretul-Lege nr. 8/1989, emis la 31 decembrie, privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor şi organizaţiilor obşteşti (cu excepţia celor fasciste sau celor care propagă concepţii contrare ordinii de stat şi de drept). Nici o altă îngrădire, pe motive de rasă, naţionalitate, religie, grad de cultură, sex sau convingeri politice – se prevedea în text – nu putea împiedica formarea şi funcţionarea partidelor politice şi a organizaţiilor obşteşti. „Pentru realizarea unei societăţi cu adevărat democratice în România, asigurarea şi apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor şi înfăptuirea principiului pluralismului politic în temeiul art. 2 lit. a) din Decretul-Lege privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale – se arată în Decretul-Lege amintit – Consiliul Frontului Salvarii Nationale decretează: Art. 1. In România este liberă constituirea partidelor politice, cu excepţia partidelor fasciste sau a celor care propagă concepţii contrare ordinii de stat şi de drept." Înregistrarea partidelor era condiţionată de prezentarea statutelor de organizare şi funcţionare, programul politic, obligativitatea de a-şi declara sediul şi mijloacele financiare şi să facă dovada că aveau cel puţin 251 de membri. Constituirea şi funcţionarea partidelor politice se realiza numai pe bază teritorială. Activitatea acestora trebuia să se întemeieze pe respectarea suveranităţii, independenţei şi integrităţii naţionale, în vederea asigurării libertăţilor şi drepturilor cetăţeneşti şi afirmării demnităţii naţiunii române[33].

În urma acestui decret, în lunile următoare aveau să se formeze zeci de partide, numărul acestora crescând considerabil, aşa încât în preajma alegerilor, mai precis la 15 mai 1990, erau înscrise nu mai puţin de 88 de organisme politice, dintre care 75 au prezentat liste electorale, numărul acestora depăşind cu mult paleta rezonabilă de oferte politice[34]. Constituţia din 1991 avea să consfinţească, mai apoi, aşezarea pluralismului la temelia sistemului politic românesc.

[33] Ion Iliescu, *Momente de Istorie*, vol. I., p. 44-45.

[34] În România, în intervalul dintre apariţia Decretului-Lege nr.8/1989, care legifera pluripartidismul, şi alegerile de la 20 mai 1990, s-a înregistrat în fiecare zi câte un partid; o situaţie asemănătoare s-a petrecut şi în Ungaria, Polonia sau Bulgaria.

Totuşi, constituirea efectivă a partidelor politice în România, ca şi a structurilor de putere, s-a dovedit un proces dificil, după cum sublinia Vladimir Pasti: „Nu a fost greu, desigur, ca grupuri de oameni să se adune şi să se denumească partid politic, adoptând, în lipsa unei doctrine, măcar o etichetă recunoscută de lumea occidentală – liberal, creştin-democrat, social-democrat au fost cele utilizate – şi în felul acesta să beneficieze de o legitimitate şi de un sprijin occidental, adesea net superior celui de care se bucurau în propria lor ţară. Aceste partide au rămas, însă, de cele mai multe ori, în stadiul de mici grupuri, lipsite de audienţă reală[35].”

În general, nu toate partidele au avut aceeaşi geneză. De subliniat că în partea est-centrală a continentului, după 1989, s-a înregistrat un proces de apariţie a unor partide politice cu un caracter ideologic specific acestei zone, diferit oarecum de Europa Occidentală.

În acest sens, trebuie amintite cel puţin două excepţii. Pe de o parte, este vorba de faptul că fostele partide comuniste au continuat să existe reformându-se, redefinindu-şi doctrina, sigla şi asumându-şi o poziţie, de obicei, de centru-stânga. Pe de altă parte, s-a înregistrat reapariţia fostelor partide istorice interzise în perioada comunistă, precum: Partidul Naţional Liberal, Partidul Naţional Ţărănesc sau Partidul Social-Democrat Român – în România; Partidul Popular, Uniunea Democrat-Creştină – în Cehia; Uniunea Naţională-Agrariană „Nikola Petkov” sau Uniunea Democrat-Creştină – în Bulgaria; Partidul Micilor Proprietari – în Ungaria.

Partidele politice au apărut în România imediat după Revoluţia din decembrie 1989. Noii lideri politici au fost cei care au luat o primă măsură legislativă, care a permis apariţia unui sistem pluralist de partide[36]. Astfel, România se înscria în rândul sistemelor pluraliste, revenind la tradiţia sa istorică, dar şi la contextul internaţional în care dorea să se integreze.

---

[35] Vladimir Pasti, *România în tranziţie. Căderea în viitor,* Editura Nemira, Bucureşti, 1995, p. 164-165.

[36] Decretul-Lege nr. 8, din 31 decembrie 1989, în „Caietele Revoluţiei” nr.2(4)/2006, Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Bucureşti, p. 52-53.

În această ordine de idei, dintr-o anumită perspectivă, numărul mare de partide de diferite orientări doctrinare nu a reprezentat un lucru negativ. Se pot da mai multe explicaţii acestui fenomen. Am putea spune că el a compensat lipsa libertăţii de exprimare din perioada comunistă, aşa cum s-a datorat şi imposibilităţii de întărire a structurii centrale a partidelor, ca urmare a divergenţelor de opinii. „Contribuţii" în sensul arătat revin neinspiratei legislaţii în domeniu, dar şi experienţei precare în ceea ce priveşte tranziţia spre o societate democratică. Pe de altă parte, numărul mare de partide poate semnifica şi incapacitatea temporară a sistemului de a se instituţionaliza, fapt care a adus noi dificultăţi procesului de democratizare.

Un lucru a fost însă cert: în mod real, Revoluţia din 1989 a însemnat revenirea la un tip de normalitate socială şi politică. Apariţia partidelor politice a reprezentat unul dintre cele mai importante câştiguri ale democraţiei din România, chiar dacă lupta pentru putere dintre noile formaţiuni nu s-a manifestat întotdeauna în limitele legii sau ale decenţei publice.

Primele partide politice din România post-comunistă s-au constituit încă din luna decembrie 1989, în ideea de a oferi ţării o democraţie parlamentară, după modelul statelor occidentale.

Inevitabil, putem spune, dorinţa iniţială de implicare a depăşit posibilităţile reale. În lipsa unei doctrine, a unei echipe, a unui lider, primele formaţiuni politice post-revoluţionare se mulţumeau să reînvie viziuni, experienţe, tradiţii şi modele de dinainte de război, sau să traducă în româneşte titlurile unor partide politice din ţările democratice europene. Ele păreau mai preocupate de a intra în jocul politic decât de a-şi găsi o bază electorală, de a căuta să afle în numele cui se exprimă şi care sunt opţiunile politice ale celor pe care vor să-i reprezinte.

Aşadar, Decretul-Lege din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti din România punea capăt regimului de partid unic, creând bazele dezvoltării pluralismului politic. Aşa cum aminteam, revenirea la valorile politice democratice – bruscă şi cu accente violente – a avut drept urmare explozia fenomenului partidist. Apariţia a circa 90 de partide până la alegerile din mai

1990, de diverse orientări ideologice, nu a avut întotdeauna un suport real în structurile sociale şi a fragmentat electoratul în mod excesiv.

II. 2. Partidele Istorice

Printre primele partide apărute pe eşichierul vieţii politice din România post-decembristă au fost cele istorice sau tradiţionale. De altfel, România a fost singura ţară din Europa Centrală şi de Est în care partidele continuatoare ale unor formaţiuni interbelice au înregistrat un succes electoral semnificativ în primele alegeri de după 1989 şi nu numai.

În acest sens, prima manifestare politică a fost apelul lansat, la 22 decembrie 1989, pentru intrarea în legalitate a *Partidului Naţional Ţărănesc*, semnat de către câţiva dintre supravieţuitorii ,,holocaustului" comunist – Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Gabriel Ţepelea, Nicolae Ionescu-Galbeni[37]. La 28 decembrie 1989, în cadrul unei conferinţe de presă, a fost anunţată înfiinţarea Partidul *Naţional Ţărănesc Creştin Democrat* (PNŢ-CD)[38]. A fost primul partid înregistrat oficial, prin decizia nr.1 din 8 ianuarie 1990. Conducerea partidului era asigurată de o Delegaţie Permanentă condusă de Corneliu Coposu, în calitate de preşedinte, alături de Ion Puiu, preotul Constantin Galeriu şi poetul Ioan Alexandru. Corneliu Coposu, rămas preşedinte al partidului până la moartea sa, în 1995, fusese închis timp de 17 ani în închisorile comuniste, fără a renunţa la convingerile sale politice pe care şi le exprimă cu hotărâre imediat după 22 decembrie 1989. Paradoxal, în loc să-i aducă capital politic, acest lucru i-a cauzat – cel puţin în primii ani de după Revoluţie – o notă de neîncredere în sânul majorităţii populaţiei. Mulţi au considerat că fostul deţinut politic va declanşa o vânătoare de vrăjitoare împotriva nu numai a foştilor responsabili comunişti, aşa numita nomenclatură, ci şi împotriva membrilor simpli de partid.

Cu acelaşi prilej, era adoptată o Declaraţie programatică, ce dorea să îmbine ideile perioadei interbelice

[37] Vezi interviul lui Corneliu Coposu în revista ,,22", nr. 20 din 27 mai-2 iunie 1993.

[38] Stan Stoica, op. cit., p.22.

cu realitatea post-decembristă. „Raţiunea supremă a politicii PNŢ-CD o constituie respectarea independenţei, suveranităţii şi democraţiei ţării", se arăta în preambulul acestui document. Se aveau în vedere: realizarea unei economii libere; revenirea la monarhia constituţională; asigurarea independenţei şi integrităţii ţării; apărarea democraţiei pluraliste şi a dreptăţii sociale, cu reaşezarea poporului în drepturile sale legitime, apărându-se libertăţile fundamentale, în cadrul unei ordini constituţionale; realizarea unui stat de drept, cu respectarea strictă a legalităţii; revenirea la economia de piaţă, restaurarea proprietăţii ţărăneşti de utilitate socială; organizarea asistenţei sociale şi promovarea sindicatelor libere; reorganizarea învăţământului, promovarea autonomiei universitare, atragerea tineretului în opera de redresare naţională, în spiritul moralei creştine; separarea puterilor în stat şi libera alegere a organismelor de conducere la toate eşaloanele societăţii; egalitatea tuturor naţionalităţilor conlocuitoare şi a tuturor credinţelor religioase, în spiritul Proclamaţiei de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918[39].

La 5 februarie 1990 apărea primul număr al oficiosului partidului, ziarul „Dreptatea", purtând acelaşi nume ca şi cel din vremea lui Maniu şi Mihalache.

În urma alegerilor din 20 mai 1990, în care PNŢ-CD a candidat pe liste proprii, a obţinut 348.687 voturi la Senat – ceea ce i-a dat dreptul la un senator, şi 351.357 voturi la Adunarea Deputaţilor, rezultat electoral concretizat în 12 mandate. În alegerile prezidenţiale a candidat din partea partidului Ion Raţiu, care a obţinut 617.007 voturi, respectiv 4,29% din totalul sufragiilor valabil exprimate.

În perioada 24-26 septembrie 1991 a avut loc, la Bucureşti, primul Congres PNŢ-CD. În cuvântul său, preşedintele partidului, Corneliu Coposu sublinia următoarele: „ Am fost şi suntem apărătorii neostenţi ai libertăţilor individuale şi colective şi militãm pentru egalitatea cetăţenilor, pentru drepturilor omului şi pentru armonia socială".

Partidul Naţional Liberal (PNL), următorul partid istoric revenit pe scena politică, continuator al PNL-ului

[39] Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de Istorie a României"*, Editura Meronia, Bucureşti, 2000, p.263-264.

istoric, a fost reînfiinţat oficial la 15 ianuarie 1990[40]. Partidul a fost condus până în martie 1990 de un Comitet de iniţiativă alcătuit din Radu Câmpeanu, I.V. Săndulescu şi Dan Amedeo Lăzărescu. Partidul avea ca organ central de presă ziarul ,,Liberalul", titlu purtat de oficiosul partidului,în perioada 9 februarie 1946-29 noiembrie 1947.[41]

La sfârşitul lunii martie 1990 a avut loc primul Congres al partidului, în cadrul căruia au fost adoptate Statutul şi Programul şi au fost alese organele de conducere. Preşedinte al noului PNL a devenit Radu Câmpeanu, propus ulterior drept candidat la alegerile prezidenţiale pentru scrutinul din 20 mai 1990.

În Programul[42] său, acest partid urma principiile fundamentale ale ,,liberalismului politic, liberalismului economic şi liberalismului cultural". Partidul Naţional Liberal se definea ca o formaţiune de centru pe scena politică românească, bazat pe ,,tradiţia verificată istoric" şi pe ,,valabilitatea contemporană a ideologiei sale"; el se opunea ,,stângii comuniste, conservatoare sau reformatoare, adeptă a egalitarismului şi colectivismului, dominaţiei monopoliste a statului", dar şi ,,dreptei naţionaliste (naţional-socialiste, fasciste sau legionare), adeptă a şovinismului, urii şi intoleranţei şi a reprimării prin forţă". Totodată, PNL avea în vedere afirmarea libertăţii individului ,,dar numai în măsura în care exercitarea acestei libertăţi nu prejudiciază libertatea altor persoane", pluralismul politic, proprietatea particulară şi economia de piaţă reglată prin libera concurenţă, libertatea culturală sau de conştiinţă, ,,instaurarea unei reale democraţii şi structurarea unui sistem economic viabil, având ca bază economia de piaţă liberă şi ca element activ, dinamic – libera concurenţă".

Alte principii enunţate erau: ,,garantarea libertăţii individuale, condiţie fundamentală pentru descătuşarea forţelor creatoare în toate sferele de activitate socială; garantarea realei separări a puterilor în stat; reabilitarea democraţiei şi

[40] *Ibidem*, p. 257-258.

[41] *Ibidem,* p. 173.

[42] Georgiana-Margareta Scurtu, *op. cit.*, p. 137-138.

apărarea ei prin instituţii care să o garanteze; înfiinţarea unui organism însărcinat cu controlul birocraţiei şi înlăturarea exceselor ei; lupta pentru reinstaurarea libertăţii de expresie şi difuzarea opiniei, libertatea presei şi abolirea cenzurii; garantarea libertăţii tuturor cultelor şi repunerea în drepturi a Bisericii Greco-Catolice; stricta respectare a drepturilor egale ale tuturor minorităţilor etnice; privatizarea treptată a unităţilor economice."[43]

PNL a semnat înaintea alegerilor din mai 1990, la 9 aprilie, o alianţă cu PNŢ-CD şi Partidul Social Democrat Român (PSDR). A fost dată publicităţii o Declaraţie comună, prin care partenerii se angajau să colaboreze şi să se sprijine reciproc. Obţinând la alegerile din mai 1990 doar 6,41% din voturi (29 mandate), Partidul Naţional Liberal şi-a putut, totuşi, forma un grup parlamentar, având reprezentanţi şi în guvernul Stolojan (16 octombrie 1991).

Noul program al partidului a fost aprobat şi dezbătut la lucrările „Forumului Ideilor Liberale", care au avut loc în zilele de 26 şi 27 iulie 1991. PNL a propus, cu acest prilej, un set de reforme economice, politice, sociale.

Cel de-al treilea partid politic înscris în mod oficial în România a făcut parte tot din categoria celor tradiţionale: *Partidului Social Democrat Român* (PSDR). Demersul de a reintra în viaţa publică a aparţinut unui grup de iniţiativă format la 24 decembrie 1989 şi condus de fostul deţinut politic Anton Dimitriu, fost secretar general al Partidului Social Democrat Independet (PSDI) – desfiinţat abuziv în 1948. Partidul a fost înregistrat oficial la 18 ianuarie 1990, sub denumirea de Partidul Social-Democrat Român, avându-l ca preşedinte de onoare pe Anton Dimitriu, iar ca preşedinte al Comitetului Provizoriu– pe Sergiu Cunescu (preşedinte între1990-1999)[44].

PSDR s-a declarat continuator al social-democraţiei româneşti interbelice şi a Partidului Social Democrat Independent al lui Titel Petrescu, desprins din Partidul Social Democrat, în momentul când acesta tindea să devină o anexă a Partidului Comunist.

---

[43] Stan Stoica, *Dicţionarul Partidelor Polit*ce *din România 1989-2004*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p.87-91.

[44] *Ibidem*, p. 270.

În programul[45] său, PSDR se definea ca „adept al reformelor în vederea instaurării adevăratei democraţii în toate domeniile", ca un „partid al întregului popor, întrucât luptă pentru interesele tuturor categoriilor sociale", bazat pe „valorile fundamentale ale social-democraţiei" de dreptate, justiţie, solidaritate. Doctrina era prezentată ca o „concepţie generoasă pentru om şi societate", inspirată din „tradiţiile umaniste, din morala populară, din filosofia clasică, din etica creştină, dar şi din viziunea de progres a lumii contemporane", ca o „sinteză a binelui" în viaţa societăţii. Considerând că „social-democraţia se bazează pe dorinţa şi capacitatea populaţiei de a crea o societate deplin democrată, de înţelegere reciprocă şi demnitate umană", scopul ei este „comunitatea de indivizi liberi şi egali", ce se poate realiza doar într-o societate democratică, bazată pe „idealurile de dreptate, justiţie socială şi solidaritate ale social-democraţiei". PSDR considera că doctrina sa era în dezacord atât cu sistemul comunist, „care nu a permis materializarea suveranităţii poporului", cât şi cu cel al „capitalismului sau liberalismului nelimitat, incapabil să prevină apariţia injustiţiei sociale, risipirea resurselor naturale, şomajul şi crizele economice".

Partidul Social Democrat Român îşi propunea realizarea unei societăţi axate pe „demnitate, libertate, justiţie socială, egalitate în drepturi, solidaritate şi bunăstare", întemeierea unui stat de drept, sprijinit pe „sufragiu universal şi pe pluralism". „Esenţa organizării democratice a statului" trebuia să se fundamenteze pe supremaţia legii, respectul faţă de Constituţie. Partidul susţinea, de asemenea, principiul separaţiei puterilor în stat ca „garanţie structurală a statului de drept". Libertatea individuală – se mai menţionează în documentele programatice ale Partidului – emană de la supremaţia legii, apreciind că „afirmarea conduitei individuale, exclusiv de la lege, conduce în mod firesc la o armonizare a intereselor indivizilor, creând în acelaşi timp elementele obiective ale unei solidarizări sociale fundamentate pe respectul unanim faţă de lege".

În plan economic, obiectivul primordial era restructurarea pentru a se realiza „bunăstarea şi participarea echitabilă

[45] Gergiana-Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 139-140.

a colectivităţii la produsul economiei naţionale". Pentru început, însă, în condiţiile tranziţiei, social-democraţii români considerau că transformările economice urmau să fie realizate printr-o coexistenţă a formelor de proprietate – cea mixtă de stat, asociativă şi particulară –, urmând ca în viitor proprietatea particulară să devină „formă de bază a organizării economiei, care poate asigura dezvoltarea în toate domeniile spre beneficiul întregii colectivităţi". În acest proces de trecere treptată la o economie dezvoltată, PSDR considera că „accentul va trebui pus pe dezvoltarea agriculturii, domeniu de activitate tradiţional şi specific spaţiului geografic pe care îl ocupă România". Modificările de structură ale mecanismului economico-financiar vizau urmatoarele domenii: „a) privatizarea; b) echilibrarea cererii cu oferta; c) echilibrarea bugetară; d) politici de credit şi investiţii; e) atenuarea inflaţiei şi a somajului; f) stabilirea unui curs valutar real şi trecerea la convertibilitatea leului; g) deschiderea spre comerţul internaţional".

Politica socială a PSDR era direcţionată spre o „distribuţie echitabilă a drepturilor şi obligaţiilor între membrii societăţii, care să aplatizeze diferenţele de resurse sociale şi economice". Concret, se făceau referiri la garantarea egalităţii între sexe, protejarea femeilor, a copiilor, a tineretului şi a categoriilor sociale dezavantajate.

În planul vieţii culturale, „ideea cardinală a partidului în domeniul vieţii spirituale este democraţia culturii", ca element de bază în explicarea societăţii şi de integrare socială a individului, subliniindu-se rolul şcolii ca „instituţie de bază destinată formării membrilor societăţii". Principiile de bază ale acestei orientări urmau să fie: dezideologizarea domeniului, promovarea libertăţii de opinie şi a pluralităţii ideilor estetice, îmbinarea competenţei şi eficienţei profesionale cu creşterea motivaţiei sociale a muncii, autonomia decizională, susţinerea materială a actelor de cultură de către stat.

În domeniul politicii externe, PSDR pornea de la „ideea reintegrării României în concertul naţiunilor libere", accesului poporului român „către democraţia europeană". Un alt principiu important era respectarea fermă a „tratatelor, pactelor şi convenţiilor internaţionale, sub care România şi-a pus semnătura".

La 9 aprilie 1990, PSDR – după cum am arătat – a semnat Declaraţia comună cu reprezentanţii partidelor istorice din România – PNŢ-CD şi PNL – un pact electoral de sprijinire reciprocă în alegerile din 20 mai 1990, rămas fără rezultate notabile. Cu toate că şi el a beneficiat de legitimitate istorică, PSDR nu a reuşit să obţină şi o legitimitate electorală aptă de a-l face să exercite o influenţă semnificativă asupra actului de guvernare. Partidul condus de Sergiu Cunescu s-a prezentat la alegerile legislative din mai 1990, obţinând 69.762 voturi pentru Senat (0,50%) şi 73.014 voturi pentru Adunarea Deputaţilor (0,55%). Acest rezultat modest s-a concretizat cu doar doi deputaţi, „succes" datorat în mare măsură faptului că nu a existat un prag electoral de intrare în Parlament.

II. 3. Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR)

Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR) a dobândit personalitate juridică la 26 ianuarie 1990. Primul Congres al UDMR s-a desfăşurat la Oradea (21-22 aprilie 1990), prilej cu care au fost adoptate Statutul şi Programul Uniunii şi a fost ales preşedintele: scriitorul Dómokos Géza. Programul politic[46] sublinia că Uniunea „este coaliţia diferitelor organizaţii autonome locale şi de grup ale maghiarilor din România, menită să le apere interesele, asigurând la nivel naţional reprezentarea minorităţii naţionale din România, centralizând şi impulsionând diferitele forme ale autoorganizării sociale". Tot în acest context se menţiona că această formaţiune „nu este un partid", ci „este organizaţia constituită pe bază naţională a maghiarilor din România, care, fără a se situa pe platforma vreunei ideologii, pentru atingerea scopurilor propuse, doreşte să înglobeze toate mişcările, organizaţiile, grupările ce aderă la principiile ei de bază, îi susţin programul şi doresc să colaboreze în realizarea deziderateloor comune". După cum se poate observa, UDMR a cultivat echivocul[47], în sensul că Uniunea, deşi nu se considera partid politic, totuşi, prin programul său, îşi anunţa intenţia de a participa cu proprii candidaţi la alegerile parlamentare şi locale, atribut specific numai partidelor politice.

[46] Georgiana-Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 141-142.

[47] *Ibidem*, p. 141.

Obiectivele generale ale UDMR-ului, după cum declara primul preşedinte, Dómokos Géza, erau: „proclamarea recunoaşterii şi garantării drepturilor şi libertăţilor individuale şi colective ale minorităţilor naţionale prin noua Constituţie a ţării; elaborarea şi adoptarea legii minorităţilor naţionale, care să concretizeze prevederile Constituţiei; asigurarea cadrului instituţional necesar pentru exercitarea drepturilor fundamentale ale minorităţilor; folosirea limbii materne, promovarea culturii naţionale şi apărarea identităţilor etnice; instituirea unui minister al minorităţilor naţionale". Drept pentru care, UDMR solicita: „garantarea prin Constituţie şi respectarea în fapt a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului", precum şi a „drepturilor colective ale tuturor minorităţilor"; crearea unui stat de drept „parlamentar şi democratic"; promovarea pluralismului; „introducerea unui sistem de autonomie locală, ca parte integrantă a societăţii civile, în spiritul documentelor *Chartei Europene a Autoguvernărilor Locale* adoptate la Strasbourg".

În plan educaţional, documentul programatic susţinea dezideratul ca maghiarii din România „să-şi întemeieze o reţea educaţională de sine stătătoare, cuprinzând instituţii de învăţământ de la forma preşcolară până la cea universitară". Se cerea ca „libertatea garantată de stat a învăţământului în limba maghiară să fie consfinţită de noua legislaţie a învăţământului".

În plan economico-social, UDMR promova reorganizarea economiei pe baza rentabilităţii şi productivităţii, lichidarea metodelor centralizate de conducere, elaborarea unor programe de dezvoltare economică, implementarea tehnologiilor de vârf, libertatea iniţiativei economice individuale, sprijinirea asociaţiilor micilor meseriaşi şi comercianţi, precum şi a celor care lucrau în sfera serviciilor către populaţie etc.

Referitor la relaţiile internaţionale, se punea accentul pe „necesitatea integrării minorităţii maghiare din România în circuitul cultural maghiar universal", UDMR urmând să stabilească relaţii „în Ungaria şi în ţările înconjurătoare, pretutindeni în lume, cu organizaţii care, prin mijloace informaţionale şi schimburi de experienţă, contribuie la

perfectarea funcţiunii ei". În acelaşi timp, Uniunea milita pentru „intensificarea rolului minorităţilor din România în întărirea relaţiilor de bună vecinătate, în apropierea culturală şi politică dintre popoarele central-est-europene".

La scrutinul din 20 mai 1990, UDMR a obţinut 12 locuri de senatori, număr care a rămas identic şi după alegerile din 27 septembrie 1992. Pentru Adunarea Deputaţilor, UDMR a avut 29 de mandate, în urma alegerilor din 20 mai 1990, respectiv 27, după cele din septembrie 1992[48].

II. 4. Frontul Salvării Naţionale

Principalele organizaţii politice nou constituite – este cazul şi al celor menţionate – s-au plasat în opoziţie faţă de FSN, care asigura gestionarea puterii. Ele acuzau Frontul că ar fi monopolizat puterea politică, fiind continuatorul Partidului Comunist Român. De aici şi unele dintre acţiunile de contestare. În consecinţă, tensiunea a crescut din nou atunci când, la 23 ianuarie 1990, Consiliul Frontului Salvării Naţionale a hotărât – cu 128 voturi pentru, opt împotrivă şi cinci abţineri – transformarea Frontului Salvării Naţionale în formaţiune politică şi participarea sa la alegerile parlamentare şi prezidenţiale din 20 mai 1990. Violenţele din zilele de 28 şi 29 ianuarie au fost o consecinţă imediată a acestei măsuri.

Considerat doar un organism provizoriu, FSN a surprins în momentul în care şi-a anunţat intenţia de a se transforma în partid politic. Petre Roman, arăta că această mutare a rămas pentru mult timp „...greu de apreciat". Partidele istorice – continua el –„…se temeau că vom reactualiza astfel confuzia, specifică regimurilor comuniste, între stat şi partid. Şi nu se poate tăgădui că în organizarea Frontului, aşa cum o concepuseră apropiaţii lui Iliescu, cu ierarhia ei de comitete directoare încastrate unul într-altul ca nişte păpuşi ruseşti, se regăseau numeroase reminiscenţe din Partidul Comunist Român şi din «centralismul democratic». Totuşi, părea logic şi chiar legitim ca Frontul, provenit în parte din mişcarea din decembrie, să poată şi el, alături de celelalte partide, să-şi

[48] Soica Stan,*Dicţionarul partidelor...* , p. 103-104.

apere acţiunea şi propunerile politice în cadrul primelor alegeri libere, care urmau să se ţină, potrivit ultimei programări, în aprilie"[49].

Înregistrarea sa ca mişcare politică s-a făcut în baza Deciziei civile nr. 29, din 6 februarie 1990, după clarificarea diferenţelor dintre *Consiliul Frontului Salvării Naţionale*, care rămânea instituţie de stat[50] şi *Frontul Salvării Naţionale*, devenit partid politic şi constituirea *Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională* (CPUN). FSN era cel de-al 27- lea partid politic înscris oficial şi a avut ca organ central de presă ziarul *Azi.* Un ziar cu acelaşi titlu de orientare democratică, antifascistă, apăruse în perioada interbelică, sub conducerea scriitorului Zaharia Stanca.

Conform Platformei-program[51], FSN reprezenta „o mişcare de centru-stânga, adresată oamenilor muncii, celor mai largi categorii sociale, orientare ce-l apropie de valorile şi obiectivele social-democraţiei europene". În acord cu principiile acestei doctrine şi ale procesului revoluţionar din România, Frontul – ca „formaţiune politică democratică, de largă cuprindere socială, ce urmăreşte transformarea societăţii româneşti pe baza valorilor democratice, libertăţii şi demnităţii" –, îşi stabilea ca obiectiv strategic „ruptura completă cu sistemul politic, economic şi social comunist" şi „desprinderea societăţii de ideologia proprie acestui sistem, precum şi respingerea oricăror altor concepţii şi practici totalitariste, antidemocratice şi antisemite". Cu toate că, din punct de vedere doctrinar, această formaţiune politică se raporta la principiile social-democraţiei, Frontul nu-şi revendica tradiţia mişcării muncitoreşti şi socialiste din România, ci se anunţa a fi expresia „consensului naţional realizat în vederea răsturnării dictaturii şi a înaintării României în era libertăţii. Revoluţia din Decembrie 1989 – în vâltoarea căreia s-a format Frontul – a consfinţit voinţa roporului român de a termina definitiv

---

[49] Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 138-139.

[50] Ion Iliescu, *Revoluţia Română*...., p. 249-250.

[51] Alexandru Radu, Gheorghe Radu, Ioana Porumb, *Sistemul politic românesc un sistem entropic?*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1995, p. 30-35.

cu un sistem care, incapabil să asigure dezvoltarea firească a societăţii, a apelat la dictatură şi oprimare pentru a menţine la putere un grup restrâns de privilegiaţi".

Politica generală a FSN se încadra în coordonatele mişcărilor democratice europene, susţinând instituirea unui sistem politic pluralist, a unei economii eficiente, concurenţiale şi moderne, promovarea, exercitarea şi garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi racordarea valorilor şi tradiţiilor autentice româneşti la exigenţele progresului umanităţii în mileniul al treilea.

În plan politic, FSN îşi propunea ca obiective prioritare: „construirea unor structuri interne noi ale societăţii civile, grav afectată de metodele ierarhice birocratice şi autoritare; asigurarea condiţiilor ca fiecare grup social să-şi poată susţine interesele la toate nivelurile decizionale; crearea unei culturi politice a democraţiei, deschisă dialogului între toate categoriile sociale şi bazată pe valorile autentic umaniste; descătuşarea forţelor creatoare ale naţiunii, stimularea spiritului de iniţiativă şi promovarea competiţiei în toate domeniile de activitate". Un alt obiectiv era acela „de a pune bazele unui stat de drept, întemeiat pe justiţie şi echitate socială, pe supremaţia legii". Democratizarea vieţii politice, a puterii de stat implica – conform aceleiaşi Platforme-program – „cerinţa asigurării unui raport firesc cu societatea civilă, a condiţiilor necesare dezvoltării şi afirmării libere a individului, a personalităţii sale". De asemenea, FSN susţinea în programul său principiile suveranităţii, separării puterilor în stat şi legalităţii, precum şi mecanismele democratice ale reprezentării în organismele puterii şi regimul parlamentar, bazat pe pluralism, toate ca elemente definitorii ale statului de drept. Un capitol distinct al programului Frontului îl constituia sfera drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, ale căror garanţii politice şi juridice erau asigurate numai în condiţiile înfăptuirii statului de drept, „prin menţinerea controlului societăţii asupra instituţiilor politice, administrative şi de interes public, ca şi asupra organelor de ordine şi siguranţă a statului".

Politica economică urmărea restructurarea economiei româneşti, dorindu-se „asigurarea bunăstării întregului popor, a calităţii vieţii sub toate aspectele". Pentru realizarea acestui scop se preconiza o evoluţie treptată spre economia de piaţă,

iar fundamentele tranziţiei economice vizau descentralizarea, privatizarea, liberalizarea şi rentabilizarea economiei, în paralel cu măsurile de protecţie socială şi de asigurare a stabilităţii politico-sociale a ţării. Frontul susţinea economia mixtă de piaţă, prin coexistenţa proprietăţii publice şi a celei particulare, în diversitatea lor funcţională. FSN considera că privatizarea întreprinderilor proprietate de stat „trebuie să fie subordonată intereselor statului şi ale celor care lucrează în întreprinderile respective". Rolul economic al statului urma să îşi schimbe conţinutul, centrul de greutate deplasându-se de la planificarea centralizată de tip comunist, la mecanisme de reglementare şi dirijare a raporturilor dintre muncă şi capital, asigurându-se protecţia socială, dar şi pârghii economico-financiare specifice economiei de piaţă. Planificarea – ca funcţie economică a statului – îşi pierdea caracterul centralizat şi de „comandă administrativ-birocratică", restrângându-se la „programarea orientativă a activităţii economice". Principalele priorităţi în domeniul economic, conform documentului programatic al Frontului, erau: dezvoltarea ramurilor industriale legate de tehnologia de vârf, sporirea ponderii întreprinderilor mici şi mijlocii, modernizarea agriculturii, creşterea şi diversificarea sferei serviciilor, revitalizarea turismului.

Programul social al FSN se orientase, în principal, în direcţia asigurării unor condiţii decente de trai şi a unei calităţi a vieţii corespunzătoare asigurării securităţii sociale, promovarea măsurilor speciale de asistare a şomerilor şi reorganizarea sistemului de ocrotire socială. Apreciind că „sindicatele reprezintă categorii ale populaţiei care constituie baza socială a programului de construire a societăţii româneşti", FSN considera că „democratizarea vieţii economice implica în mod necesar dezvoltarea unui sistem de control social asupra deciziilor economice la toate nivelurile de participare a sindicatelor şi asociaţiilor profesionale, la formularea politicilor economice". Programul social mai prevedea garantarea egalităţii între sexe, protejarea femeilor, a copiilor, a tineretului şi a categoriilor sociale dezavantajate.

În domeniile educaţiei şi culturii se susţinea accesul larg, nediscriminatoriu şi gratuit la toate treptele de învăţământ, circulaţia valorilor culturale naţionale în lume, lărgirea contactelor cu viaţa culturală internaţională.

În ceea ce priveşte politica externă, Frontul se declara pentru promovarea unei politici de largă deschidere, de bună vecinătate, de pace şi prietenie cu toate popoarele, întemeiată pe principiile dreptului internaţional, pe respectarea angajamentelor şi tratatelor internaţionale.

Prima Conferinţă Naţională a FSN a avut loc în zilele de 7 şi 8 aprilie 1990. Consiliul de Coordonare, format din 71 de membri, şi-a schimbat denumirea în Colegiu Director şi îl alege în funcţia de preşedinte al FSN pe Ion Iliescu, iar ca vicepreşedinţi– pe Claudiu Iordache, Marin Costescu, Sorin Vornicu, Vasile Ailenei, Nicolae S. Dumitru. Din secretariatul Colegiului Director făceau parte Bogdan Pătraşcu, Constantin (Bebe) Ivanovici, Florica Dumitrescu, Vasile Văcaru şi Adrian Năstase. Totodată, Conferinţa a propus ca Ion Iliescu să fie candidat al formaţiunii la alegerile prezidenţiale, a fixat strategia electorală şi a elaborat documentele programatice.

La alegerile din 20 mai 1990, FSN a obţinut o victorie categorică: 66,31% din voturile pentru Adunarea Deputaţilor şi 67,2% din voturile pentru Senat, trimiţând în forurile legislative 263 deputaţi şi 91 senatori, din totalul de 387, respectiv 119. Candidatul partidului la alegerile prezidenţiale, Ion Iliescu, a obţinut 85,07% din voturi, devenind, astfel, primul preşedinte al României ales după Revoluţia din decembrie 1989.

La 17 iunie 1990 a fost învestit primul guvern rezultat în urma alegerilor din mai 1990. Prim-ministru al acestui guvern a fost numit tot Petre Roman.

Conform Decretului-Lege pentru alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui României („Monitorul Oficial" nr. 35 din 18 martie 1990), care stipula că Preşedintele României nu poate fi membru al unui partid politic, Ion Iliescu a fost înlocuit provizoriu la conducerea partidului de Petre Roman (26 iulie 1990).

Convenţia din 16-17 martie 1991 a marcat realegerea lui Petre Roman în fruntea partidului, precum şi adoptarea Statutului şi a moţiunii „Un viitor pentru România", care a devenit Programul partidului. Aceasta definea FSN ca un partid de centru-stânga, cu o doctrină social-democrată. Cu această ocazie au apărut primele tensiuni în interiorul Frontului.

II. 5. Alte partide

Lunile ianuarie – februarie au adus şi alte înscrieri de partide politice (nu mai puţin de 21), de această dată predominând tipurile noi, printre care: *Mişcarea Ecologistă din România* (11 ianuarie 1990), definită în platforma-program drept „un curent larg de opinie publică şi de acţiune socială independentă, cu caracter democrat, pacifist şi umanist" şi *Partidul Ecologist Român* (16 ianuarie 1990); *Partidul Democrat Agrar din România* (29 ianuarie 1990), bazat pe „asigurarea celor trei securităţi: alimentară, socială şi naţională" sau *Partidul Democrat* (6 februarie 1990), ca şi *Partidul Unităţii Naţionale Române* (15 martie 1990); *Partidul Socialist Democratic Român*, *Uniunea Democrat-Creştină, Partidul Unităţii Democratice, Partidul Uniunii Creştine din România, Partidul Progresist, Partidul Naţional-Democrat, Partidul Liberal* (al Libertăţii) *din România, Partidul Ecologist-Umanist din România, Partidul Unităţii Democratice din Moldova, Partidul Socialist-Liberal, Partidul Ţărănesc Român, Partidul Liber-Democrat, Partidul Social-Democrat Agrar din România, Partidul Republican*. Legislaţia extrem de permisivă (condiţia celor minimum 251 de membri), precum şi descătuşarea explicabilă într-o societate care tocmai s-a eliberat de tirania partidului unic justifica, într-un fel, explozia multipartidistă care a urmat.

Procesul a continuat, într-un ritm ceva mai lent, dar nicidecum neglijabil şi după această dată, aşa încât la 1 octombrie 1994 erau înregistrate la Tribunalul Municipiului Bucureşti 161 de partide.

III. CONFRUNTĂRI POLITICE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1990

Până la alegerile din mai 1990, perioadă corespunzătoare guvernării provizorii, dar şi după aceea, ţara a fost zguduită periodic de o serie de manifestaţii publice, dispute – fie ele verbale sau fizice – şi convulsii politice. În acest sens, politologul Stelian Tănase caracteriza postcomunismul românesc drept o epocă a maselor: „Prăbuşirea instituţiilor în decembrie 1989 a dus la instaurarea unei epoci a maselor, care a durat până în septembrie 1991. Nu comunismul a fost o epocă a maselor, ci primii doi ani de postcomunism. Absenţa fazei autoritare a comunismului românesc (care să permită dezvoltarea elementelor de societate civilă, o anumită stratificare socială, crearea contra elitei politice, a unei economii paralele) a dus la revoltă. Masa şi elita au recurs la violenţă”[52].

Cele mai importante pot fi considerate manifestările din 12 ianuarie de la Bucureşti şi Timişoara, 28 şi 29 ianuarie, 18 februarie – de la Bucureşti, înfruntările sângeroase de la Târgu Mureş din 19-20 martie, cele din 22 aprilie (Bucureşti) şi mitingul din Piaţa Universităţii, pre-electoral şi post-electoral, încheiat cu violenţele din 13 şi 14-15 iunie.

La 9 ianuarie, prin Decret CFSN (nr. 40), s-a hotărât ca ziua de 12 ianuarie să fie declarată zi de doliu naţional, în memoria martirilor Revoluţiei din decembrie 1989, iar în fiecare vineri să se oficieze slujbe în lăcaşurile de cult. Timişoara şi Bucureşti erau declarate oraşe martir, iar Piaţa Palatului din Bucureşti îşi schimba denumirea în Piaţa Revoluţiei. În cele două oraşe martir urmau să fie ridicate monumente în locurile devenite simbol pentru Revoluţia din decembrie ’89.

Aşadar, în ziua de 12 ianuarie au avut loc mari manifestaţii la Bucureşti, Timişoara, Sibiu, Arad, Braşov, Cluj, dar şi slujbe religioase. Se îngenunchează pentru reculegere

[52] Stelian Tănase, *Revoluţia ca eşec. Despre mase,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p.29.

în faţa mormintelor, bat clopotele, sună sirenele fabricilor etc. Treptat, momentul de reculegere la locurile jertfei din Bucureşti – Piaţa Universităţii, Piaţa Revoluţiei, Piaţa Romană, Cimitirul Eroilor – s-a transformat într-unul de revoltă, iar ziua de doliu – în una a revendicărilor şi protestului. Unii dintre protestatari se îndreaptă spre Palatul Victoria, unde îşi aveau sediul CFSN şi Guvernul provizoriu. Curând, atmosfera s-a încins, iar cei prezenţi au cerut înlăturarea foştilor nomenclaturişti din orice funcţie de conducere şi judecarea foştilor conducători ai partidului comunist, scoaterea acestuia în afara legii şi distribuirea fondurilor şi bunurilor sale noilor partide.

Întrucât mulţimea îşi exprima nemulţumirea din ce în ce mai agresiv, conducătorii au ieşit din sediul Guvernului pentru a calma spiritele. Din partea puterii s-au adresat mulţimii, pentru a linişti situaţia, Dumitru Mazilu, Petre Roman Gelu Voican Voiculescu, Ion Caramitru. Urcaţi pe o tanchetă, ei caută să comunice cu manifestanţii, dar aceştia refuză invitaţia la dialog. „Să vină Iliescu!", scanda mulţimea. „Îl vreţi pe Iliescu jos?" – a întrebat atunci Dumitru Mazilu[53]. Soseşte şi Ion Iliescu, dar nici el nu reuşeşeşte să potolească mulţimea furioasă. Cu greu s-a evitat o ciocnire sângeroasă, întrucât între manifestanţi se aflau şi susţinători ai Frontului care puteau să intre în conflict cu susţinătorii partidelor tradiţionale.

Coducătorii politici se retrag, invitând la discuţii, în Palatul Victoria, o delegaţie din rândul manifestanţilor. Delegaţia protestatarilor solicita: alegeri cu adevărat libere sub egida ONU; precizări privind numărul victimelor Revoluţiei din decembrie '89; dezlegarea enigmei teroriştilor; judecarea colaboratorilor fideli lui Ceauşescu şi a teroriştilor; situarea PCR în afara legii şi distribuirea fondurilor şi bunurilor acestuia partidelor politice din ţară; declaraţii publice cu privire la opţiunile politice ale membrilor Guvernului şi CFSN. Sub

[53] Cotidianul „România Liberă" din 13 ianuarie 1990 îl acuza pe Dumitru Mazilu că a folosit drept capital politic personal ziua de doliu naţional pentru a putea pune mâna pe putere. Ulterior, chiar în mai multe rânduri, Dumitru Mazilu s-a considerat cel mai vinovat dintre protagoniştii momentului, deoarece a preluat cu uşurinţă unele dintre lozinci şi nu a reuşit să calmeze situaţia, cedând în acelaşi timp solicitărilor mulţimii de adoptare a unor legi ce nu se înscriau în programul Frontului.

ameninţarea străzii, conducerea FSN era obligată să treacă de la simplele declaraţii neangajante la concesii concrete. Sunt semnate imediat trei decrete: declararea în afara legii a PCR; organizarea la 28 ianuarie 1990 a unui referendum privind reintroducerea în Codul Penal a pedepsei cu moartea (la 7 ianuarie 1990, CFSN adoptase Decretul-Lege nr. 6, privind abolirea pedepsei cu moartea); înfiinţarea unei Comisii naţionale pentru rezolvarea sesizărilor şi doleanţelor tuturor cetăţenilor. Decretele, emise fără acoperire juridică, au fost anulate de Consiliul FSN în data de 17 ianuarie 1990.

După ce spiritele s-au mai potolit, târziu în noapte, Petre Roman propune mulţimii să pornească spre locurile de martiraj ale eroilor Revoluţiei. Manifestanţii acceptă propunerea. Conduşi de Petre Roman, ei pornesc spre Piaţa Romană, scandând „Frontul e cu noi". La destinaţie, toată lumea îngenuchează şi se reculege în faţa crucilor ridicate în memoria celor ucişi în acel loc. Procesiunea se repetă în Piaţa Universităţii şi în Piaţa Palatului.

La fel de tensionată a fost manifestaţia din 12 ianuarie şi la Timişoara. O mişcare de stradă, începută în Piaţa Operei şi continuată apoi în faţa Consiliului Judeţean, a dus la contestarea autorităţii *Frontului Democratic Român*[54] (FDR) şi la schimbarea liderului, Lorin Fortuna.

Departe de a reveni la normal, situaţia devine din ce în ce mai încordată, declanşându-se o luptă oarbă între fracţiunile rivale ce continuau să-şi dispute onoarea de a fi condus Revoluţia.

O parte dintre protestatari a interpretat demisia lui Lorin Fortuna ca fiind echivalentă cu demisia întregii conduceri a Consiliului Judeţean Timiş al FSN. Curând, şi-a făcut apariţia generalul maior Gheorghe Popescu, recent instalat comandant al garnizoanei Timişoara de către noul ministru al Apărării, Nicolae Militaru. Prezenţa lui fusese clamată de o parte dintre

[54] Frontul Democratic Român s-a constituit la 21 decembrie 1989, când încă regimul Ceauşescu se afla la putere. A fost, în acelaşi timp, primul Comitet revoluţionar român, dar şi prima formaţiune politică a României post-comuniste, care tratase cu ultimul guvern comunist condus de Constantin Dăscălescu şi care a declarat Timişoara primul oraş liber de dictatură din România.

manifestanţi. Claudiu Iordache, unul dintre liderii Revoluţiei de la Timişoara şi membru fondator al FDR, avea să declare că, după ce Lorin Fortuna îşi înaintase demisia, membrii FDR i-au propus să preia conducerea. Avea să-i refuze şi în cele din urmă– constatând escaladarea confruntărilor dintre fracţiunile rivale ce îşi disputau meritele în victoria Revoluţiei– a propus Armatei să preia ,,răspunderile privind administrarea oraşului, pentru un interval de şapte zile!", fapt ce s-a şi întâmplat.[55]

Prezentându-se în faţa mulţimii, generalul Popescu anunţa că a venit să preia puterea judeţeană. El a declarat, totodată, că în cel mai scurt timp urmau să aibă loc alegeri pentru conducerea Consiliului Judeţean şi Consiliilor Municipale, atât la nivel de întreprindere, cât şi la nivel de judeţ. A doua zi dimineaţă s-au prezentat la sediul Consiliului Judetean Timiş mai mulţi ofiţeri din cadrul Garnizoanei Timişoara pentru a prelua puterea, intenţie contestată de reprezentanţii FDR. În cele din urmă, s-a hotărât organizarea de alegeri libere la sfârşitul lunii ianuarie 1990, urmând ca până la acel moment conducerea judeţului să fie asigurată de reprezentanţi ai Garnizoanei oraşului şi ai Frontului Democratic Român.

În vederea unei cât mai corecte desfăşurări a alegerilor, a fost redactat – de către un Consiliu al tuturor întreprinderilor din oraş – un Regulament ad-hoc. De asemenea, a fost constituită o Comisie electorală[56] provizorie – Comisia Electorală Cetăţenească –, alcătuită din reprezentanţii a 48 de întreprinderi şi instituţii, majoritatea din Timişoara, ce urma să se ocupe de organizarea alegerilor şi să urmărească buna lor desfăşurare. Comisia Electorală Centrală a hotărât ca alegerile pentru Consiliul Local să se desfăşoare în ziua de 27 ianuarie 1990, iar cele pentru Consiliul Judeţean – în ziua de 29 ianuarie 1990.

Disputele nu s-au oprit, însă, aici. Foarte curând au apărut disensiuni între Consiliul Municipal şi cel Judeţean

[55] Claudiu Iordache, *Singur între români*, Editura IRINI, Bucureşti, 1997, p. 18.

[56] Despre această comisie electorală, Claudiu Iordache afirmă că a fost controlată de foştii nomenclaturişi locali, care au eliminat ,,de pe liste revoluţionarii ce se făcuseră remarcaţi în balcoanele timişorene!". – Claudiu Iordache, *op. cit.*, p. 20.

(FSN), pe de o parte, şi Comisia Electorală, pe de altă parte. Aceasta interzicea dreptul Frontului Democratic Român de a participa pe liste proprii la alegeri. În această situaţie extrem de încordată, o parte dintre membrii Biroului Permanent FSN al Consiliului Judeţean Timiş, între care Lorin Fortuna şi Claudiu Iordache, lideri ai FDR, şi-au dat demisia, tocmai pentru a detensiona situaţia.

În cele din urmă, alegerile au avut loc la datele stabilite. Candidaţii au fost propuşi, pe criterii corporatiste, de către întreprinderi şi instituţii ale Timişoarei. Au fost mai multe candidaturi pentru un singur loc, votul a fost secret, alegătorii au votat pe liste, iar numărătoarea voturilor a fost computerizată. Televiziunea locală a înregistrat desfăşurarea spectacolului electoral. În sala Olimpia, acolo unde a avut loc votul, a fost prezentă şi o echipă a unei televiziuni americane. „Tentativa de eliminare a fruntaşilor revoluţiei nu s-a produs acolo, ci cu mult înainte, cu ocazia alegerilor din întreprinderi. Prin manevre de intoxicare impecabile, manipulând invidia oamenilor, ca şi ignoranţa lor, s-a reuşit eliminarea candidaţilor FDR! Restul s-a dovedit, până la urmă, floare la ureche pentru cei ce îşi luau o primă şi neaşteptată revanşă după cele întâmplate în decembrie ‘89”[57]. Dintre cei 43 de consilieri judeţeni şi 27 de consilieri locali aleşi acum, prea puţini erau oameni ai Revoluţiei.

Ca atare, rezultatul imediat al alegerilor a avut drept consecinţă înlocuirea liderilor Revoluţiei din structurile de conducere judeţene şi municipale. Din cei 150 de membri ai fostelor Consilii, doar Claudiu Iordache – ales ca reprezentant al instituţiilor culturale şi întreprinderii unde lucra – şi Gabriel Marinescu, viitor parlamentar, au mai fost aleşi[58]. A urmat, apoi, la scurt timp, o nouă organizare a conducerii judeţene şi orăşeneşti, de astă dată drept urmare a înfiinţării Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională (CPUN). CPUN Timişoara a fost alcătuit din 102 persoane[59].

---

[57] *Ibidem,* p. 158.

[58] *Ibidem,* p.20.

[59] Adrian Kali, Virgil Hosu, *România anului 1990 între democraţie şi violenţă,* Editura „Saol”, Timişoara, 2010, p. 67-73.

Cu toate aceste minusuri, amintitele alegeri au demonstrat, încă o dată, faptul că la începutul anului 1990 oraşul Timişoara şi judeţul Timiş au fost un caz unic în România, prin faptul ca aici s-au organizat alegeri pentru stabilirea conducerii locale, înainte de apariţia unor normative electorale naţionale. La Timişoara, spre deosebire de Bucureşti, unii protestatari au cerut, şi obţinut, organizarea de alegeri libere anticipate, astfel încât cei care vor ajunge să conducă, la nivel local şi judeţean, să aibă efectiv calitatea de aleşi.

Un alt moment extrem de tensionat, în urma căruia s-au produs modificări în cadrul structurii de putere, s-a înregistrat în zilele de 28 şi 29 ianuarie 1990. Motivul l-a constituit decizia Frontului Salvării Naţionale de a se transforma în partid politic. În cadrul întâlnirilor convenite în cursul lunii ianuarie, între deţinătorii puterii şi partidele apărute între timp, s-a dezbătut şi modalitatea în care ar trebui să fie rezolvate mai eficient afacerile curente ale statului, până la desemnarea unei puteri legitimate de votul popular. În acest sens, s-au abordat diverse chestiuni concrete: dacă este cazul să conducă, în continuare, Frontul sau să-şi trimită şi partidele nou apărute reprezentanţi; cum ar trebui, eventual, să se numească noua structură de conducere; ce atribuţii urma să aibă aceasta etc. În cursul negocierilor, liderii partidelor istorice au înţeles că Ion Iliescu şi Frontul Salvării Naţionale nu intenţionau să participe la alegeri. De aceea, ei s-au declarat surprinşi de anunţul FSN de a se transforma în partid politic şi de intenţia de a participa la alegeri. Acest lucru se întâmpla la 23 ianuarie, atunci când Consiliul Frontului Salvării Naţionale hotăra cu 128 voturi pentru, opt împotivă şi cinci abţineri, transformarea FSN în partid politic. Surprinzătoarea opţiune a provocat protestele şi demisia unor personalităţi din CFSN, precum Doina Cornea, Ana Blandiana, Octavian Paler, Ion Caramitru, Mircea Dinescu, Dumitru Mazilu. Reprezentanţii noului partid au justificat această hotărâre prin faptul că există o distincţie între CFSN şi FSN, primul fiind un organ legiuitor, în timp ce al doilea se definea ca un partid nou constituit. În aceste condiţii– răspundeau reprezentanţii noului partid politic –, era de neînţeles de ce organul legiuitor, cu atât mai mult cu cât

era provizoriu, hotărăşte dacă un alt organism, de orice natură, participă sau nu la alegeri. CFSN nu se pronunţase în nici un fel, până în acel moment, asupra înscrierii la tribunal a celorlalte partide. CFSN avea, exclusiv, atribuţii privitoare la guvernarea provizorie a ţării şi nu referitoare la soarta unui partid sau altul.

Adoptarea deciziei de a participa la alegeri era perfect justificată pentru unii dintre cei care s-au aflat în stradă şi care au sfidat regimul ceauşist, sau pentru cei care şi-au asumat conducerea României într-un moment de haos. Modul în care s-a făcut, însă, acest lucru nu a fost poate cel mai indicat. Această hotărâre a produs, însă, o serioasă fractură în societatea românească. În acest sens, Adrian Severin avea să-i declare lui Gabriel Andreescu că transformarea FSN în partid politic a reprezentat ,,un beneficiu amar, pentru că tocmai de la acest păcat originar se trage relaţia sa proastă cu anumite cercuri ale societăţii româneşti, cu care ar fi fost extrem de necesar să întreţină raporturi cel puţin normale, dacă nu chiar amicale”[60]. La rândul lui, şi Petre Roman – după ce declara că gestul a fost ,,...greu de apreciat”... – totuşi, părea logic şi chiar legitim ca Frontul, provenit în parte din mişcarea din decembrie, să poată şi el, alături de celelalte partide, să-şi apere acţiunea şi propunerile politice în cadrul primelor alegeri libere, care urmau să se ţină, potrivit ultimei programări, în aprilie”[61].

Faţă de această decizie s-au manifestat într-un mod reprobator mai ales principalele partide politice, deja constituite, în special partidele istorice. La 24 ianuarie 1990, PNŢ–CD, PSDR şi PNL şi-au exprimat nemulţumirea faţă de preconizata participare a FSN la alegeri, întrucât – se sublinia în Comunicat – ,,pretenţia FSN de a se prezenta la alegeri pune în pericol viitorul democraţiei în România!” În această ordine de idei, se arăta că nu se poţi fi şi jucător şi arbitru, respectiv să organizezi alegerile şi, în acelaşi timp, să te angajezi în

[60] Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu, *Locurile unde se construieşte Europa*, Editura Polirom, Iaşi, 2000, p.246. Adrian Severin afirma, în cadrul aceluiaşi dialog cu Gabriel Andreescu, că principalul artizan al transformării CFSN din instituţie a puterii într-un partid politic a fost Silviu Brucan.

[61] Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 138-139.

competiţia electorală. Pentru evitarea unor asemenea anomalii, se solicita formarea unui guvern provizoriu din reprezentanţi ai „partidelor politice active”[62]. Frontul trebuia, totodată, să renunţe la monopolul puterii şi să accepte crearea unei structuri în care să intre toate partidele. Conjunctura acelui moment este surprinsă de Octavian Paler, care publică în *Romania liberă* din 25 ianuarie articolul *Iluziile au durat numai o lună:* „[....] acţiunea de delapidare a revoluţiei a ieşit din culise, intrând în faza ei oficială [...] Mă tem că alegerile vor fi frauduloase, chiar dacă voturile vor fi numărate corect. [...] Căci FSN se află, practic, în campanie electorală încă din zilele în care liderii săi ne asigurau ca n-au intenţii politice de perspectivă. [...] Pe scurt, fără să fi avut altă legitimitate decât aceea de a umple un vid de putere, FSN transformă din ce în ce mai mult mandatul său provizoriu într-un mijloc făţis de a se instala la putere, îngreunând accesul real al partidelor politice la dialogul cu ţara”[63].

În cele din urmă, hotărârea Frontului Salvării Naţionale de a participa la alegeri duce la o manifestaţie de protest a PNŢ-CD, PNL şi PSDR, îndeosebi pe 28 ianuarie, urmată de o contramanifestaţie a FSN, pe 29 ianuarie. În cadrul manifestaţiei din 28 ianuarie sunt scandate lozinci anti-FSN şi anti-Iliescu. Este atacat sediul Guvernului şi se cere cu insistenţă demisia acestuia. La sfârşitul zilei de 28 ianuarie au loc tratative între reprezentanţii partidelor istorice şi Front în vederea soluţionării crizei. În urma discuţiilor, câştigă tot mai mult teren soluţia înlocuirii CFSN cu un organism în care să fie reprezentate, alături de FSN, şi celelalte forţe politice legal constituite.

Tot la Bucureşti are loc şi o demonstraţie a susţinătorilor FSN, în special din întreprinderile bucureştene IMGB, ICTB., Vulcan, Griviţa Roşie, Electroaparataj, IMMR şi IIRUC. Participanţii scandează, la rândul lor, lozinci virulente împotriva „istoricilor”. O nouă întâlnire între conducerea Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a reprezentanţilor celor trei partide a eşuat; partidele politice au fost acuzate de intenţia de

---

[62] „România Liberă” Serie nouă nr. 28, din 25 ianuarie, p. 2.

[63] *Ibidem,* p1 şi 3.

a înlătura prin forţă guvernul şi CFSN, iar acestea au reproşat Frontului faptul de a fi declarat, în mai multe rânduri, că este o forţă politică provizorie, care are drept scop organizarea de alegeri libere şi că CFSN-ul, fără reprezentanţi şi din opoziţie, nu poate asigura acest deziderat[64].

Dezacordurile majore dintre liderii politici au corespondentul lor în stradă. Mai mulţi demonstranţi anti-FSN au o tentativă de intrare în sediul Guvernului. La căderea serii, grupuri compacte de protestatari atacă sediul Guvernului şi cer, totodată, demisia acestuia. În urma incidentelor cu forţele de ordine, dar şi cu muncitorii şi revoluţionarii aduşi la contramanifestaţie de liderii Frontului Salvării Naţionale, câţiva zeci de manifestanţi sunt răniţi[65]. Se fac şi reţineri din rândul celor care au participat la miting. În final, au loc noi tratative între partidele istorice şi Front. Membrii marcanţi ai CFSN se întâlnesc cu reprezentanţi ai partidelor politice, pentru constituirea unui *Consiliu Provizoriu de Uniune Nationala* (CPUN), care să asigure reprezentarea în structurile de vârf ale puterii a partidelor nou constituite. Ion Iliescu, Petre Roman, Cazimir Ionescu, Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Liviu Petrina, Sergiu Cunescu, Călin Popescu Tăriceanu, Dinu Patriciu au luat parte la discuţii.

După manifestaţia din 28 ianuarie, organizată de partidele istorice (PNL şi PNŢ-CD), în dimineaţa zilei de 29 ianuarie 1990, Bucureştiul a fost invadat de peste 5.000 de mineri din Valea Jiului, înarmaţi cu bâte, lanţuri, topoare. Zeci de camioane şi autobuze cu muncitori din Bucureşti, dar şi din Iaşi, Fălticeni, Constanţa, Medgidia, Năvodari, Călăraşi, Piteşti, Ploieşti, Giurgiu, Alba, Făgăraş, Braşov, Maramureş, Bacău au sosit în Piaţa Victoriei şi s-au alăturat minerilor. La ora prânzului, în Piaţa Victoriei erau câteva sute de mii de oameni, după aprecierile reporterilor de atunci. Mulţimea scanda: „Iliescu nu ceda, ţara te va apăra! Iliescu nu ceda, noi suntem de partea ta!", „Ei au emigrat, noi am rezistat!" „Liberali şi ţăranişti, puneţi mâna şi munciţi!" „Nu

[64] Dinu C. Giurescu (coordonator), Horia C. Matei, Nicolae C. Nicolaescu, Marcel D. Popa, Gheorghe Rădulescu, Alexandru Stănciulescu,) *Istoria României în date,* Edit. Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 749.

[65] Adrian Kali, Virgil Hosu, *op.cit.,* p. 75.

vrem partide de fosile!", „Nu partide cu dolari, sunt doar nişte bişniţari!", „Afară cu vânzătorii de ţară!", „Frontul este poporul!", „În ziua de 22, Iliescu-a fost cu noi!", „Câmpeanu la azil, Coposu la cimitir!"„Ţărănişti în blugi şi geacă, care n-au văzut o vacă!"[66].

Escaladarea violenţelor a avut ca efect asaltul asupra sediilor partidelor istorice, în special sediul central al PNŢ-CD din Piaţa Rosetti, Bucureşti, dar şi din alte oraşe. La aceste adevărate operaţiuni asupra sediilor partidelor istorice au participat şi mineri din Valea Jiului, veniţi pentru prima oară în Capitală într-un număr atât de mare, convinşi că trebuie să-i reducă la tăcere prin orice mijloace pe conducătorii şi susţinătorii partidelor opozante FSN. Au loc din nou scene de violenţă şi ură. „...M-am văzut obligat să mă folosesc de un vehicul blindat pentru a-l scoate pe Corneliu Coposu din încleştarea mulţimii" – avea să scrie mai târziu Petre Roman[67]. În Piata Victoriei un grup de tineri, susţinători ai FSN, pregătiseră un sicriu pe care scria „pentru domnul Coposu". O maşină a plimbat duplicitara încărcătură, spre satisfacţia „democraţilor" de stânga.

În zilele următoare, organele centrale ale puterii politice s-au reorganizat, iar la 4 februarie s-a hotărât ca data la care urmau să aibă loc primele alegeri să fie 20 mai 1990. Această criză majoră a determinat constituirea CPUN, subiect asupra căruia vom reveni.

La 4 februarie 1990 se înregistra şi demisia lui Silviu Brucan din conducerea FSN (membru al Comitetului Executiv şi preşedinte al Comisiei de politică externă). Acesta considera că misiunea sa fusese îndeplinită, prin participarea FSN la alegeri şi constituirea CPUN. Ţinea, însă, să precizeze că rămânea îngrijorat din cauza a trei slăbiciuni ale noii vieţi politice româneşti:

„1. Oamenii cinstiţi rămân acasă, nu se angajează în lupta pentru democraţie şi nu-şi spun cuvântul în marile probleme cu care se confruntă ţara, lăsând ca arena politică să fie dominată de ambiţii personale, carierism şi lichelism politic;

---

[66] *Ibidem,* p. 75-76.

[67] Petre Roman, *op.cit*, p. 141.

2. În campania electorală care a început accentul nu cade asupra ciocnirilor de idei, discuţiilor programatice, opţiunilor de politică economică şi strategiilor de viitor ale României, ci asupra incriminărilor personale şi compromiterii adversarilor, ameninţând să reducă nivelul competiţiei politice la cele mai coborâte tradiţii ale alegerilor din perioada antebelică;

3. Neliniştitor pentru formarea opiniei publice este faptul că mentor al ei s-a erijat un om care a condus timp de peste 15 ani două oficine de propagandă care se întreceau în promovarea cultului lui Ceauşescu(...), membru al CC al PCR şi deputat în Marea Adunare Naţională(...), el a reuşit să manipuleze studenţi şi intelectuali şi să preia conducerea a două publicaţii importante azi"[68] (Brucan nu a nominalizat această persoană.)

Mişcarea contestatară a vechilor structuri a cuprins până şi Ministerul Apărării Naţionale. Astfel, la începutul lunii februarie lua fiinţă Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA). Această mişcare, cu aspect sindicalist, a pornit din garnizoana Timişoara şi s-a extins şi în alte garnizoane – cu precădere în Bucureşti, Constanţa şi Cluj. Din Comitetul de iniţiativă au făcut parte, printre alţii: locotent-colonelul Mircea Chelaru, înainte de revoluţie ofiţer de Stat Major în Direcţia operaţii din MStM, devenit ulterior general de corp de Armată (2001) – a ocupat, printre altele şi funcţia de şef al Direcţiei de contraspionaj din SRI (martie 1990); lt.-col Petre Liţiu, pilot, ajuns deputat în 1993, pe listele Partidului Alianţei Civice; lt.-col Ion Bărbuţă, ş.a. La 12 februarie, CADA lansa un Apel[69] în 13 puncte în care se criticau anuminte decizii:

• reactivarea generalilor bătrâni şi plasarea lor în funcţii importante;

• modul haotic de avansare în grad a cadrelor militare;

• atitudinea dictatorială a gen. Militaru în minister;

---

[68] Silviu Brucan, *Stâlpii noii puteri în România,* Editura Nemira, Bucureşti, 1996, p. 235-236.

[69] Domniţa Ştefănescu, *11 ani din Istoria României: o cronolgie a evenimentelor: decembrie 1989-decembrie 2000,* Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2011, p. 60

• îndepărtarea gen. Ştefan Guşă şi aducerea gen. Vasile Ionel în fruntea MStM.

Totodată, se solicita intreprinderea de măsuri privind:

• democratizarea armatei;
• participarea cadrelor militare la actul de comandă;
• egalitate în drepturi între ofiţeri şi subofiţeri (?);
• clarificarea celor întâmplate la Timişoara şi demiterea comandanţilor care s-au făcut vinovaţi de represiunea revoltei populare, începând cu 16 decembrie 1989;
• demiterea ministrului de Interne Mihai Chiţac (Ministerul de Interne era tutelat atunci de MApN);
• numirea unui civil în funcţia de ministru al Apărării Naţionale.

Una dintre consecinţele presiunilor făcute de CADA a fost înlocuire gen. Nicolae Militaru, la 16 februarie, din funcţia de ministru al Apărării şi înlocuirea lui cu gen. Victor Athanasie Stănculescu.

La 18 februarie a urmat cel de-al treilea moment destabilizator, în ordine calendaristică. În Piaţa Victoriei s-a produs o nouă manifestaţie, neautorizată[70], care se anunţa anticomunistă, anti-Securitate, dar şi de contestare a FSN. Pe pancartele protestatarilor se putea citi: „Cerem desfiinţarea Securităţii!", „Jos comunismul!", „Jos Securitatea, suntem cu Armata!"„Securiştii-n mină, să avem lumină!", „Securiştii pe tarla, să crească producţia!", „Vrem listele cu informatorii Securităţii din intreprinderi!", „Revoluţia a fost doar o rotaţie de cadre?", „FSN-işti, aţi furat revoluţia din 17-22 decembrie '89!", „FSN=PCR", „FSN, du-te în URSS!", „Nu mai vrem comunişti, securişti, activişti!", „Ultima soluţie, înc-o revoluţie!"[71]. Mitingul spontan şi paşnic avea curând să degenereze. În jurul orei 17.00, câteva sute de protestatari au atacat sediul guvernului. Ore în şir, sediul Guvernului s-a aflat sub teroarea unora dintre manifestanţi. S-au spart geamuri, s-au distrus bunuri, au fost brutalizaţi soldaţii şi poliţiştii care priveau „neputincioşi şi îngroziţi"[72]. Unii manifestanţi şi-au

[70] Ion Iliescu, *Revoluţia Română*.....p. 296.

[71] Domniţa Ştefănescu, *11 ani din Istoria României. O cronologie a evenimentelor: decembrie 1989-decembrie 2000,* Editura Maşina de Scris, Bucureşti, p. 61; Adrian Kali, Virgil Hosu, *op. cit*. p. 79-80.

[72] „Adevărul", an I, n. 48, 20 februarie 1990, p. 5.

amintit de zilele Revoluţiei, strigând „Fără violenţă!”, în timp ce alţii au aprobat acţiunile în forţă. Ore întregi s-a intrat şi s-a ieşit din clădirea Guvernului fără restricţie. Devastările au continuat şi în interior: se sparg geamuri, se distrug mobile şi documente, se forţează birouri. În cele din urmă spiritele s-au liniştit în urma intervenţiei forţelor de ordine. Conform generalului-colonel Jean Moldoveanu, şeful Inspectoratului General al Poliţiei, în urma incidentelor din ziua de 18 februarie au fost reţinute 102 persoane implicate în acte de vandalism, 12 cu cazier judiciar– mulţi în stare de ebrietate –; au fost răniţi 15 militari în termen şi şase poliţişti, iar efectele violenţelor s-au făcut simţite prin distrugerea unor documente importante, a unor piese de mobilier, maşini de scris, aparate de radio, xerox-uri[73]. A doua zi, la ora 20. 15, în aceeaşi Piaţă a Victoriei din faţa Guvernului, soseau aproximativ 5 000 de mineri din Valea Jiului[74]. Nu s-au semnalat incidente între mineri şi locuitorii Capitalei şi, la scurt timp, aceştia aveau să părăsească Bucureştiul.

În ziua următoare mitingului avea loc o şedinţă extraordinară a Biroului Executiv al Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională, care a discutat şi analizat situaţia creată în urma violenţelor din 18 februarie. După şedinţă, Radu Câmpeanu, vicepreşedinte al CPUN şi secretar general al PNL, afirma că manifestaţia, într-adevăr, nu a fost autorizată, dar iniţial a fost paşnică. Ulterior, menţiona liderul PNL, aceasta a fost deturnată şi manipulată. El ţinea să sublinieze, însă, că partidul pe care îl conducea nu a avut nici o legătură cu manifestările violente ale unora dintre participanţi.[75].

La o săptămână după manifestaţia violentă din 18 februarie, ministrul Apărării Naţionale, generalul Victor Athanasie Stănculescu, răspundea printr-un comunicat, întrebărilor adresate de ziarul „Libertatea” privind fosta Securitate. În total, afirma el, la 22 decembrie 1989, efectivele aparatului central şi teritorial de Securitate însumau aproximativ 8.400 de cadre. El menţiona că, prin Decretul nr. 33 din 30 decembrie 1989, fostul Departament al Securităţii

[73] *Ibidem.*

[74] *Ibidem.*

[75] *Ibidem.*

Statului, atât unităţile sale centrale, cât şi cele teritoriale, fuseseră desfiinţate, iar cadrele de conducere compromise ale respectivului Departament – trecute în rezervă sau arestate (Iulian Vlad, Gianu Bucurescu, Emil Macri ş.a.). De asemenea, au fost desfiinţate unele unităţi ale departamentului, iar o parte din efectivele lor fuseseră trecute în rezervă. Era vorba de Direcţia a V-a de pază şi ordine, Direcţia a IV-a de contrainformaţii militare şi Direcţia a VI-a cercetări penale, în componenţa cărora activaseră 1 600 ofiţeri şi subofiţeri, din care 1 100 fuseseră îndepărtaţi din cadrele active. Din cadrul Direcţiilor I-a, a II-a, a III-a, precum şi formaţiunilor auxiliare cu un efectiv de 1 400 ofiţeri şi subofiţeri, 210 cadre fuseseră trecute în rezervă. În cadrul fostelor inspectorate judeţene ale Ministerului de Interne, compartimente cu atribuţii similare unora din fostele direcţii ale Departamentului Securităţii statului – 5 400 cadre – erau îndepărtate aproximativ 2 000. Verificări au avut loc şi în rândul personalului tehnic şi de telecomunicaţii de unde, dintr-un număr de 1 700 de oameni, 215 cadre fuseseră îndepărtate. Conform aceloraşi precizări se trecuse la debranşarea, chiar din data de 22 decembrie 1989, a sistemelor de ascultare[76].

Frământările politice şi sociale post-revoluţionare au stat şi la baza *Proclamaţiei de la Timişoara.* O parte a revoluţionarilor din oraşul de pe Bega au considerat că Bucureştiul ar fi deturnat adevăratele idealuri ale Revoluţiei. Au afirmat, chiar, că le-a fost furată Revoluţia. În consecinţă,

[76] „Libertatea", an II, nr. 57, 28 februarie 1990. „În Departamentul Securităţii Statului lucrau, la 22 decembrie 1989, un număr de **15.312 persoane** dintre care **10.114 ofiţeri** (1.892 în unităţi speciale acoperite, 4.124 în unităţi centrale de securitate, 81 în şcoli şi 4.017 în Securităţi judeţene şi cea a Municipiului Bucureşti), **791 maiştri militari** *(61 în unităţi speciale acoperite, 528 în unităţi centrale de securitate, 17 în Şcoli şi 182 în Securităţi judeţene şi cea a Municipiului Bucureşti*), **3.179 subofiţeri** (*296 în unităţi speciale acoperite, 1.556 în unităţi centrale de securitate, 30 în Şcoli şi 1.297 în Securităţi judeţene şi cea a Municipiului Bucureşti*) şi **1.228 civili** (*174 în unităţi speciale acoperite, 394 în unităţi centrale de securitate, 97 în Şcoli şi 563 în Securităţi judeţene şi cea a Municipiului Bucureşti*). Comanda DSS-ului era exercitată de către generalul-colonel Iulian Vlad, care avea şi rangul de ministru secretar de stat în Ministerul de Interne al Republicii Socialiste România". Constantin Corneanu, *Destructurarea DSS şi noua comunitate informativă românească (decembrie 1989-martie 1990),* în „Clio 1989", An IV, nr. 1-2(11-12)/2010, p. 98

la 11 martie în Piaţa Operei avea loc o mare demonstraţie, organizată de societăţile civice ,,Timişoara", ,,Europa" şi de Confederaţia ,,16 Decembrie", la care au luat parte peste 15.000 de persoane. Cu acest prilej, era adoptată o *Proclamaţie*[77] în 13 puncte, care anunţa că Revoluţia de la Timişoara a fost ,,nu doar anticeauşistă, ci şi categoric anticomunistă". La punctul 8 al Proclamaţiei se solicita interzicerea – prin viitoarea Lege Electorală – a dreptului de a candida, pe orice listă, pentru trei legistaturi consecutive, al foştilor activişti comunişti şi al foştilor ofiţeri de securitate. De asemenea, se cerea ca în viitoarea Lege Electorală (aflată în dezbaterea CPUN), ,,să se treacă un paragraf special care să interzică foştilor activişti comunişti, candidatura la funcţia de preşedinte al ţării". Proclamaţia de la Timişoara îl viza, în mod direct, pe Ion Iliescu, preşedintele FSN.

Convulsiile amintite, generate de excesele mai mari sau mai mici ale tuturor protagoniştilor, au arătat cât de dificilă este gestionarea libertăţii. După ce a depăşit cu greutate primele etape ale recuperării sistemului pluripartidist, firava democraţie românească s-a confruntat cu un nou test, având implicaţii grave şi imprevizibile, anume cel al raporturilor interetnice[78]. Începând cu 15 martie, în judetul Harghita, maghiarii aniversează Revoluţia ungară de la 1848. Cu această ocazie, se arboreaza drapelul maghiar pe instituţiile publice, primării, case de cultură, şcoli, spitale, case particulare. Se schimbă însemnele şi textele incizate pe monumentele Armatei române, se depun coroane de flori cu drapelul ungar. La Sovata este înlăturată statuia lui Nicolae Bălcescu, iar la Târgu Mureş este profanată, de mai multe ori, statuia lui Avram Iancu. Pentru sărbătorirea de la 15 martie au sosit din Ungaria peste 10.000 de persoane, care au provocat incidente la Satu Mare, Sovata, Târgu Mureş şi în alte localităţi, au sfidat autorităţile şi însemnele româneşti, au strigat lozinci antiromâneşti, au iniţiat şi au încurajat atitudinile antiromâneşti. În replică, în zilele urmatoare, românii organizează, la rândul lor,

[77] Adrian Kali, Virgil Hosu, *op. cit,* p.92-99.

[78] Despre natura relaţiilor dintre români şi maghiari în primele luni ale anului 1990 vezi, printre altele, Zamfirescu Dragoş, *Mărturii tragice. Harghita, Covasna, Târgu Mureş. (decembrie 1989-martie 1990)*, Editura R.A.I., Bucureşti, f.an.

contramanifestaţii. Se ajunge la incidente semnalate în mai multe localităţi din Transilvania. Momentul culminant al crizei îl constituie confruntările violente dintre români şi maghiari de la Târgu Mureş (19 şi 20 martie). Imaginile filmate, prezentând confruntările violente din zilele de 19-20 martie, au făcut înconjurul lumii, prezentând România ca pe o ţară intolerantă, în care minorităţile erau în pericol. Cruzimea manifestărilor, ura dezlănţuită iraţional şi soldată cu victime – morţi şi răniţi – au şocat întreaga ţară. În aceste zile tulburi, un român– Mihăilă Cofariu– intra în mod tragic în atenţia întregii ţări şi chiar a lumii. La Târgu Mureş, în timp ce Mihăilă Cofariu era bătut bestial de un grup de maghiari, un reporter străin surprinde scena pe o casetă video, care este apoi transmisă cu repeziciune de diferite posturi de televiziune din lume, cu explicaţia falsă, conform căreia, un maghiar a avut de suferit de pe urma „şovinismului" populaţiei române. Ulterior s-a făcut rectificarea necesară, fără ca efectul iniţial produs de abominabila scenă asupra tuturor celor care au văzut-o să mai poată fi anulat. Mulţi au continuat să creadă, sau au dorit să creadă, că un maghiar a fost torturat cu brutalitate de români.

Bilanţul evenimentelor violente din 19-20 martie 1990 a fost următorul: cinci morţi – doi români şi trei maghiari –, 278 de răniţi, o biserică ortodoxă incendiată, sediile locale ale unor partide politice vandalizate.

Declaraţia Biroului Executiv al CPUN, din 20 martie, menţiona că astfel de manifestări extremiste, nationalist-şovine – considerate extrem de grave, indiferent cine ar fi răspunzător de declanşarea lor– destabilizează situaţia internă şi imaginea externă a României, contravenind, totodată, valorilor şi ţelurilor Revoluţiei din decembrie '89. S-a luat, de asemenea, hotărârea creării unei Comisii centrale de anchetă, formată din reprezentanţi ai Guvernului şi ai Biroului Executiv al CPUN, în scopul evaluării cauzelor, găsirii soluţiilor în vederea restabilirii ordinii, precum şi a identificării persoanelor care s-au făcut vinovate de incidente.

Componenţa comisiei a fost următoarea: Ioan Mânzatu**,** vicepreşedinte al CPUN, Mihai Drăgănescu, viceprim-ministru al guvernului, Nicolae S. Dumitru şi Nicolae Radu, membri în Biroul Executiv al CPUN, general-colonel Nicolae Eftimescu, adjunct al şefului Statului Major al Armatei, general-maior

Corneliu Diamandescu, adjunct al ministrului de Interne, Verestoy Attila, membru CPUN şi Nicolae Cochinescu, director la Procuratura Generală. Comisia avea obligaţia să prezinte, în termen de 14 zile, concluziile şi soluţiile propuse la 23 martie. Guvernul emite, la rândul său, un comunicat referitor la situaţia din Ardeal, anunţând măsuri energice pentru stabilirea şi pedepsirea vinovaţilor, ca şi pentru restabilirea ordinii. Vinovaţii reali nu au fost însă găsiţi, fapt ce a dat naştere mai multor ipoteze cu privire la zilele de 19-20 martie 1990.

Cristian Pîrvulescu, spre exemplu, ia în calcul ipoteza că în spatele evenimentelor din martie 1990 s-ar fi aflat fosta Securitate. Iată ce afirma el în acest sens: „În decembrie 1989 a fost un mic camuflaj. Securitatea a fost trecută sub autoritatea Armatei, care nu a putut-o controla de niciun fel. S-ar putea să fi şi mizat, în mare măsură, pe pericolul intern. Or, mulţi din liderii comunişti, destul de activi în perioada 1990 în rândurile FSN-ului, credeau în pericolul maghiar, în conspiraţia maghiară”[79].

Smaranda Enache, preşedinta „Ligii Pro Europa”, surprinde consecinţele grave ale acestei crize majore: „După întreaga euforie creată de revoluţia din decembrie 1989 din România, când ţara noastră a câştigat un real respect în întreaga lume, evenimentele din martie 1990, de la Târgu Mureş, au aruncat asupra noastră un stigmat de intoleranţă, de incapacitate de a convieţui în bună înţelegere şi în diversitate. Acest stigmat a fost cel care pentru ani de zile ne-a marginalizat, într-un fel, în Europa, şi care a amânat integrarea în NATO şi în UE. Relaţiile interetnice s-au agravat, existând un puternic sentiment de suspiciune. Relaţiile cu Ungaria au fost îngheţate pentru ani de zile, lucru care, într-un fel, a îngheţat relaţiile din Europa Centrală”[80].

Evenimentele tragice din Ardeal au urgentat în bună măsură apariţia, la 24 martie 1990, a Serviciului Român de Informaţii (SRI), condus de Virgil Măgureanu. SRI se prezenta ca o instituţie modernă, structurată după modelele unor servicii din ţări precum SUA, Canada, statele Europei Occidentale.

---

[79] http//adevărul.ro: 28 noiembrie 1989.

[80] *Ibidem.*

IV. CONSILIUL PROVIZORIU DE UNIUNE NAŢIONALĂ (CPUN)

IV. 1. Constituirea

În urma evenimentelor din cursul lunii ianuarie, membrii marcanţi ai CFSN s-au întâlnit, la 1 februarie, cu reprezentanţi ai partidelor politice – 30 la număr – pentru constituirea unui nou organism al puterii de stat, menit să asigure reprezentarea în structurile de vârf ale puterii şi a partidelor nou constituite. Se considera că adoptarea legilor şi decretelor-lege, atât de necesare în perioada de tranziţie pe care urma să o traverseze România, până la alegerile din 20 mai, să nu se mai facă de către un Consiliu al Frontului Salvării Naţionale, ci de un nou organism – Consiliul Provizoriu de Uniune Nationala (CPUN) –, în care 50% din locuri să fie ocupate de foşti membri ai structurii anterioare, Consiliul Frontului Salvării Naţionale, iar celelalte 50% din locuri să le revină reprezentanţilor partidelor politice nou înfiinţate. Concret, Consiliul era compus din 255 de persoane, în urmatoarea reprezentare politică: 112 membri din FSN, 112 –din formaţiunile şi partidele nou constituite, 27 – din partea partidelor minorităţilor naţionale şi trei– desemnaţi de Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România; un vot era rezervat preşedintelui. S-a mai hotărât ca, în cazul apariţiei de noi partide şi organizaţii, reprezentanţii acestora să poată lua parte la lucrările CPUN, în calitate de observatori. Conform Decretului-Lege nr. 81, CPUN a preluat atributele legislative şi a devenit, totodată, organul provizoriu al puterii de stat în România, până la alegeri. [81]

Iată cum prezenta Ion Iliescu constituirea acestui organism, la împlinirea a 18 ani de la acel eveniment: „Am reuşit

[81] *Enciclopedia istoriei politice a României 1859-2002,* elaborată sub redacţia lui Stelian Neagoe, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, 2003, p. 554. Vezi textul Decretului-Lege şi în Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente privind Revoluţia Română din Decembrie 1989. Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională*, Vol. I, (1 februarie-11 mai 1990), Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 111.

să eliminăm suspiciunile şi să conturăm ideea transformării CFSN într-o structură lărgită, cu atragerea reprezentanţilor tuturor partidelor apărute. Ideea a fost concretizată într-o întâlnire cu reprezentanţii celor 30 de partide, în ziua de 1 februarie, când s-au precizat şi modul de restructurare a CFSN şi de organizare a Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională. Această decizie politică a fost concretizată în formă legală, juridică, prin adoptarea de către CFSN a ultimului său Decret-Lege privind Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională."[82].

Preşedinte al CPUN a fost ales Ion Iliescu. Din acest moment, CPUN-ul a jucat rolul de pre-Parlament, cum a fost denumit ulterior. Rolul său era, în principal, acela de a asigura conducerea ţării pe o perioadă limitată de timp, de a contura cadrul legislativ al desfăşurării vieţii societăţii româneşti şi de a pregăti viitoarele alegeri parlamentare şi prezidenţiale. Tot de acum şi până la alegerile parlamentare şi prezidenţiale, din 20 mai 1990, Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională a reprezentat organismul suprem de stat.

„A fost, cred – declara cel dintâi preşedinte post-comunist al României, ales în urma scrutinului din mai 1990 – pentru toţi cei care am participat la această nouă structură politică de conducere a ţării şi la activitatea sa de peste 3 luni, o experienţă utilă şi interesantă. Am exersat împreună un mod deschis şi democratic de colaborare, în interesul ţării, într-o perioadă foarte dificilă"[83]. La rândul său, Radu Câmpeanu aprecia utilitatea acestui organism, pe care-l considera „o experienţă indispensabilă pentru parlamentarismul românesc". Era, continua el, „prima încercare de parlament, de democraţie, pe care am avut-o după noaptea de 45 de ani de regim totalitar."[84] În schimb, Lorin Fortuna afirma, în cadrul aceleiaşi mese rotunde din 12 februarie 2008, că CPUN nu a fost o „soluţie, ci o pseudosoluţie", fiindcă organismul de conducere respectiv, astfel alcătuit, nu a rezultat din alegeri, iar cei care au intrat în CPUN nu „au fost aleşi de către populaţie, ci de către conducerile partidelor politice, care i-au delegat în acest

[82] „Caietele Revoluţiei", nr. 2 (15) 2008, p. 8-9.

[83] *Ibidem,* p. 9-10.

[84] *Ibidem*, p.11.

scop, partide care, aşa cum s-a putut remarca, în timp, nu erau partide politice autentice, ci structuri politice clientelare, care doreau să profite de posibilităţile oferite de politică nu pentru a contribui corespunzător la redresarea României, ci pentru a-şi satisface prioritar interesele clientelare”[85].

Se poate spune că, începând cu 1 februarie 1990, scena politică românească s-a complicat. S-a născut un nou organism politic cu caracter legislativ, care mărea şi mai mult confuzia, întrucât FSN-ul se manifesta atât ca partid, cât şi ca organism legislativ, prin CFSN. Noua structură avea un rol legislativ şi purta numele de Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională. „… În felul acesta dispar – după cum arăta analistul Alfred Bulai – în mod formal, partidele de opoziţie sau, altfel spus, sunt puse într-un creuzet comun care creează impresia unei forţe comune”[86]. Acest experiment – aprecia Vladimir Pasti – a fost acceptat, deoarece „toţi participanţii considerau CPUN doar o etapă intermediară, de scurtă durată”[87]. În opinia liderului national-ţărănist, Ion Raţiu, se realizase o „schimbare cosmetică” dar, totuşi, „o concesie” a „bunei credinţe dovedită de Ion Iliescu”[88].

În şedinţa din 13 februarie 1990 a fost ales Biroul Executiv al CPUN, în următoarea componenţă:

- Preşedinte: Ion Iliescu.
- Vicepreşedinţi: Ion Caramitru, Cazimir Ionescu, Király Károly, Radu Câmpeanu, Ion Mânzatu.
- Secretar: Dan Marţian.
- Membri: Serghei Mesaroş, Virgil Andrei Vâţă, Radu Ciuceanu, Nicolae S. Dumitru, Gheorghe Manole, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Constantin Gurilă, János Vincze, Mircea Dinescu, Toma George Maiorescu, Nicolae Radu, Ion Diaconescu, Dan Hăulică.

---

[85] *Ibidem* , p. 23.

[86] Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societăţii româneşti,* Editura Paideia, Bucureşti, 1999, p.79.

[87] Vladimir Pasti, *România în tranziţie. Căderea în viitor*, Editura Nemira, Bucureşti, 1995, p. 156.

[88] Ion Raţiu, *În fine, acasă. Note zilnice:Decembrie1989-Decembri 1990,* Editura Univers, Bucureşti,1999, p. 78-79.

După modelul central, s-au constituit Consilii Provizorii de Uniune Naţională în fiecare judeţ, incluzându-se reprezentanţi ai partidelor nou înfiinţate în consiliile judeţene.

IV. 2. Realizări

Deşi activitatea CPUN-ului nu s-a desfăşurat în cele mai bune condiţiuni, contestările dintre putere şi opoziţie depăşind adesea limitele admise într-un astfel de organism, acesta a adoptat 99 de Decrete, în răstimpul 16 februarie-13 iunie 1990, cele mai multe având drept obiect eliberarea din funcţii a unor generali şi înalţi responsabili din cadrul Ministerului de Interne şi celui al Apărării, acreditarea unor noi ambasadori în locul celor rechemaţi, stabilirea datei scrutinurilor pentru alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui, numirea unor înalţi prelaţi, numirea unor înalţi magistraţi etc. Cu certitudine, cel mai important dintre documentele adoptate a fost Legea Electorală, care includea şi prevederi cu caracter constituţional – a fost necesar să se definească diverse chestiuni de natură politică: Preşedintele să fie ales prin scrutin general sau de către Parlament; Parlamentul să fie mono sau bicameral. De asemenea, având în vedere că misiunea principală a noului Parlament, ales doar pentru doi ani, era de a elabora noua Constituţie a ţării, trebuia să se stabilească felul cum va lucra Parlamentul şi ca Adunare Constituantă[89].

Activitatea întreprinsă de CPUN în promovarea relaţiilor economice se axează în jurul a câteva acte normative deosebit de importante[90]. În primul rând, se cuvine a fi menţionat Decretul-Lege nr. 139 din 11 mai 1990, care a definit şi afirmat caracterul neguvernamental şi autonom al Camerei de comerţ şi industrie, instituţie cu personalitate juridică şi cu gestiune economică, menită să sprijine interesele comercianţilor în raporturile lor cu organele guvernamentale, să reprezinte aceste interese în ţară şi în străinătate. Mai trebuie notat că prin acelaşi decret-lege au fost consacrate largi atribuţiuni în competenţa camerelor de comerţ şi industrie teritoriale, care trebuiau să sprijine realizarea proiectelor de dezvoltare

[89] „Caietele Revoluţiei", nr. 2(15) 2008, p. 9.

[90] *Ibidem,* p. 13-14.

a comerţului şi industriei, "inclusiv a celor bazate pe libera iniţiativă".

Efecte pozitive a avut şi eliminarea din sfera activităţii economice a restricţiilor impuse de Decretul nr. 424/1972, privitor la constituirea, organizarea şi funcţionarea societăţilor mixte în România. În acest sens, a fost emis Decretul-Lege nr. 96 din 14 februarie 1990 privind unele măsuri pentru atragerea capitalului străin. Noul act normativ a permis, pentru prima dată, înfiinţarea în România de societăţi comerciale cu capital integral străin. Aportul în natură al părţii străine la capitalul social era scutit de plata taxelor vamale, iar aportul părţii române putea cuprinde şi echivalentul dreptului de folosinţă a terenului necesar, pus la dispoziţia societăţii pe toată durata de funcţionare a acesteia. Potrivit prevederilor aceluiaşi decret-lege, societăţile comerciale astfel constituite erau scutite de impozit pe profit pe o perioadă de doi ani de la realizarea de venituri impozabile, iar pentru următorii trei ani calendaristici, Ministerul Finanţelor era în măsură să aprobe reducerea impozitului pe profit cu 50%.

Se cuvin a fi menţionate şi importantele dispoziţii ale Decretului-Lege nr. 146 din 11 mai 1990 pentru modificarea şi abrogarea unor prevederi din Legea nr. 3/1988 privind încheierea şi executarea contractelor economice, prin care s-a pus capăt unui sistem extrem de complicat ce prevedea penalizări, controale şi, nu rareori, sancţiuni nejustificate pe care trebuiau să le suporte unităţile economice. Totodată, Decretul-Lege nr. 146/1990 a abrogat prevederea potrivit căreia organele centrale aveau obligaţia să controleze activitatea de încheiere a contractelor economice, ca şi obligaţia Ministerului Justiţiei şi Ministerului Comerţului Interior de a "ţine evidenţa" litigiilor de comerţ exterior.

Au mai fost adoptate în această perioadă şi alte acte normative în probleme ca: îmbunătăţirea salarizării unor categorii de angajaţi şi acordarea unor drepturi, majorarea unor pensii, organizarea şi disciplina muncii în unităţile de stat, modificarea sau abrogarea unor dispoziţii care limitau libertatea muncii, restituirea părţilor sociale ale salariaţilor etc. Ceea ce dorim să subliniem în legătură cu măsurile în domeniul

economic adoptate în perioada fostului CPUN – dintre care am menţionat succint numai câteva, pe care le-am considerat mai relevante – este faptul că toate aceste măsuri au reprezentat la timpul lor elemente de reper, care au facilitat adoptarea unor reglementări corespunzătoare. Dacă avem în vedere momentul istoric în care actele normative menţionate au fost elaborate şi adoptate, semnificaţia şi importanţa lor sunt referenţiale. Facem acestă afirmaţie chiar dacă multe dintre iniţiativele enunţate aici şi-au găsit, firește, dezvoltări sau concretizări ulterioare, ori au apărut soluţii noi, determinate de practică.

Privite prin prisma realităţilor prezentului, unele dintre actele juridice emise de CPUN în domeniul economic par, poate, uneori stângace sau insuficient elaborate. Nu trebuie, însă, uitat că ele au fost adoptate în condiţii în care se acţiona "contra cronometru", spre a se desluşi o cale eficientă de trecere de la vechiul sistem economic, ce se dovedise ineficient, către economia de piaţă. Reglementările şi soluţiile de atunci şi-au păstrat şi îşi păstrează o importanţă care depăşeşte momentul în care au fost dezbătute şi adoptate. În perspectiva istoriei, niciun act juridic nu poate fi judecat decât raportându-l la conţinutul şi priorităţile epocii în care a fost elaborat.

Referindu-ne, prin urmare, la măsurile economice adoptate în perioada CPUN – care, de altfel, au fost sprijinite de toate forţele politice de atunci –, putem spune că ele au marcat un important moment de progres în viaţa noastră economică şi au deschis drumul unor viitoare reglementări care, îmbogăţindu-le, concretizându-le şi diversificându-le pe cele adoptate atunci, aveau să ducă, totuşi, mai departe orientarea lor de principiu.

Cea mai importantă realizare legislativă a CPUN a fost votarea Legii Electorale în baza căreia s-au desfăşurat alegerile din 20 mai 1990. La dezbaterile privind Legea Electorală a fost respinsă cererea manifestanţilor din Piaţa Universităţii de a se interzice participarea la alegeri a foştilor activişti ai Partidului Comunist Român, conform punctului 8 din Proclamaţia de la Timişoara.

V. ALEGERILE DIN MAI 1990 ÎN ROMÂNIA

V. 1. Alegeri libere din Europa Centrală şi de Est

Libertatea de a alege este un principiu universal. Alegerile constituie principiul de bază al democraţiilor reprezentative, ele asigură guvernanţilor legitimitatea politică.

Cuvântul-cheie prin care se exprimă acel tip de practică politică, opusă prin însăşi natura sa totalitarismului, este alternanţa. Este de netăgăduit că – în absenţa alternanţei la putere, sau la alcătuirea guvernului, a partidelor politice – orice democraţie se degradează treptat, evoluând, în mod inevitabil, către o formă ori alta de dictatură.

În unele dintre fostele ţări socialiste din Europa Centrală şi de Est, multipartidismul era admis prin Constituţie şi reprezenta, totodată, o realitate socială, este adevărat, foarte ”estompată”. Cu toate acestea, întrucât alternanţa la putere era blocată, în ţările respective s-a impus o formă de dictatură a partidelor comuniste, întocmai ca în ţările – între care şi România – unde se proclama, prin Constituţie, principiul partidului unic. De asemenea, nici una dintre Constituţiile ţărilor amintite nu cuprindea vreo prevedere care să instituie preşedinţia pe viaţă. Cu toate acestea, din funcţia de şef al statului, dublată de regula cu aceea de şef al partidului comunist respectiv, aproape că nu s-a ieşit altfel decât în urma decesului liderilor acestora: Stalin, Brejnev, Cernenko, Andropov în URSS; Tito – în Iugoslavia, Gheorghe Gheorghiu-Dej în România; Ulbricht în Germania de Est etc. Alternanţa la putere fiind exclusă din practica politică a societăţii, singura soluţie posibilă era totalitarismul.

Prin urmare, principiul alternanţei nu se defineşte doar ca o regulă a „jocului politic”, ci reprezintă o condiţie *sine qua non* a asigurării caracterului democratic al puterii de stat, al întregii vieţi politice şi sociale. În cadrul unei democraţii

veritabile, alternanţa la putere este un element constitutiv, definitoriu, care duce, în cele din urmă, la conştientizarea faptului că nu poporul este în slujba partidelor, ci invers, partidele sunt în slujba poporului. Tocmai de aceea poate aspira şi poate avea şanse reale să acceadă la putere, prin intermediul proximei scadenţe electorale, numai acela dintre partide care-şi propune să slujească interesele poporului alegător mai bine decât o face partidul aflat la putere la un moment dat. Totodată, societatea în ansamblul său trebuie educată în spiritul alternanţei la putere şi, drept urmare, este necesară formarea unei mentalităţi adecvate şi a unui anumit comportament politic atât în ceea ce îi priveşte pe alegători – chemaţi să-şi reorienteze, la proxima ocazie, voturile în funcţie de ofertele şi performanţele efective ale unui partid sau ale altuia –, cât şi în ceea ce priveşte partidele – puse în situaţia de a-şi concepe programul politic şi social-economic într-o perspectivă mai vastă decât aceea corespunzătoare intervalului dintre două consultări electorale şi de a oferi o alternativă demnă de încredere, aptă de a-i înlocui la putere pe cei ce nu-şi onorează promisiunile.

Aşadar, conform unui principiu bine cunoscut, partidele politice şi sistemele de partide se validează şi se definesc prin alegeri. Drept pentru care existenţa partidelor politice, deci a pluripartidismului, este indisolubil legată de alegeri. Alegerile aduc intrarea în legitimitate, iar alternanţa la guvernare este o expresie a funcţionării sistemului democratic. În acelaşi timp, nu se poate disocia studierea unui regim politic de sistemul electoral utilizat.

Sistemul electoral, fără a evidenţia caracterul mai mult sau mai puţin democratic al organizării de stat, poate fi definit ca un ansamblu ,,de norme juridice ce reglementează drepturile electorale ale cetăţenilor, garanţiile ce permit şi fac posibilă exercitarea lor şi, nu în ultimul rând, obligaţiile organelor de stat în procesul de organizare şi desfăşurare a alegerilor”[91]. Pe scurt, sistemul electoral este un cadru format din reguli pentru organizarea unor alegeri.

---

[91] Petru Andea, Ioana Florina Mînzu, *Sisteme electorale şi sisteme de partide*, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2004, p. 18.

În orice spaţiu politic definit de rigorile şi libertăţile democraţiei, alegerile sunt, înainte de orice, o instituţie. Ele reprezintă momentul exprimării politice libere şi directe a cetăţenilor în cele mai importante probleme ale societăţii. Alegerile libere sunt singurul mecanism acceptat democratic prin care instituţiile reprezentative ale democraţiei, respectiv Parlamentul, Guvernul, Justiţia, primesc mandatul de a exercita autoritatea asupra întregii comunităţi. Prin el se aleg organele de conducere şi, implicit, cele de execuţie ale ţării şi tocmai de aceea este atât de important ca el sa fie organizat şi să se desfăşoare corect, transparent şi democratic. Sistemul electoral este prin esenţă creat pentru cetăţeni şi trebuie să reprezinte interesele acestora (uneori practica infirmă acest postulat). Aşadar, sistemul electoral reprezintă unul dintre reperele fundamentale al societăţii, iar modul cum acesta este gestionat şi explicat, reflectă nivelul de dezvoltare al democraţiei.

Exprimarea liberă a opţiunii politice are o relaţie nemijlocită cu principiul suveranităţii poporului ce se concretizează prin alegerea unor candidaţi ai unor partide sau independenţi. Cei legitimaţi prin scrutin urmează să conducă în mod responsabil, conform voinţei poporului şi cu acordul acestuia. Prin urmare, competenţa decizională le revine reprezentanţilor pe care electoratul i-a preferat, în speranţa că vor acţiona politic în virtutea convingerilor şi intereselor lui. În cadrul acestui principiu al suveranităţii poporului, aleşii sunt obligaţi ca, la termenul legal, să se supună din nou votului, pentru a reprimi sau a pierde dreptul de a-şi păstra calitatea, pe durata unui nou mandat. Atunci când electoratul consideră că cel ce fusese mandatat să-i reprezinte interesele nu şi-a respectat angajamentul, el urmează să fie înlocuit cu un alt reprezentant care, la rândul său, devine responsabil în faţa voinţei majorităţii. O astfel de posibilitate solicită, în mod obligatoriu, existenţa mai multor alternative.

Un sistem guvernamental democratic trebuie să ofere cetăţenilor săi şanse egale în obţinerea dreptului de decizie, să asigure periodicitatea, alternative reale şi caracterul general al scrutinului. Această ultimă ofertă se exprimă prin dreptul efectiv al tuturor cetăţenilor de a vota, în sensul că nimeni nu poate fi privat de acest drept, invocând criterii rasiale, religioase, de educaţie sau de venit.

În strânsă legătură cu caracterul general al alegerilor se află caracterul egal al votului, care constă în aceea că fiecare cetăţean, care are dreptul de a alege, dispune de un singur vot.

Scrutinul general şi egal este singurul criteriu care poate permite desemnarea celor apreciaţi a fi mai în măsură de a conduce treburile publice, în condiţiile acceptării lor de majoritate. Scrutinul general şi egal s-a dovedit a fi, totodată, şi cea mai bună metodă de garantare a păcii sociale. În principiu, această formă de scrutin oferă tuturor cetăţenilor unei ţări posibilitatea de a participa la formarea guvernului şi de soluţionare paşnică a disputelor. În acelaşi timp, el asigură instalarea la putere a unei conduceri cu capacitate de decizie şi din care poate face parte orice formaţiune care acceptă valorile fundamentale ale democraţiei. Demn de amintit este şi faptul că scrutinul egal şi general oferă comunităţii politice oportunităţi de omogenizare şi un potenţial sporit de acţiune.

Votul este şi direct, în sensul că alegătorii sunt cei care fac nemijlocit departajarea între candidaţi, votând personal pentru sau împotrivă. O altă caracteristică a votului este aceea că el este secret, asigurându-i-se celui ce votează condiţiile ca nimeni altcineva să nu aibă cunoştinţă despre opţiunea sa. Votul trebuie să fie liber exprimat, astfel încât voinţa celui care se prezintă la urne să nu fie constrânsă sau influenţată în niciun fel.

Respectarea acestor condiţii conferă scrutinului caracterul democratic. Prin intermediul lor se poate legitima Parlamentul să acţioneze în numele poporului, iar guvernul să exercite în mod legitim şi democratic puterea executivă.

Alături de scrutinul general, principiul majorităţii este singura expresie posibilă a modelului democratic. Voinţa majorităţii este cea care răspunde cel mai bine dreptului la autodeterminare al individului în cadrul vieţii în comunitate. În societăţile democratice rămâne valabilă, în primul rând, orientarea după voinţa majorităţii.

În consecinţă, într-o societate deschisă şi pluralistă, democraţia nu poate fi o autoguvernare a poporului aşa cum o exercitau, spre exemplu, vechii atenieni. Ea poate fi relizată doar prin asumarea conducerii de către reprezentanţii cetăţenilor, desemnaţi prin scorul majoritar obţinut în urma votului general, liber, egal şi secret. Aceşti reprezentanţi pot

fi confirmaţi, sau infirmaţi, pentru activitatea lor în urma organizării periodice a scrutinelor. Numai respectând aceste condiţii, avem garanţia că alegerile aduc în fruntea naţiunii acele forţe socio-politice care reflectă voinţa majorităţii.

România a trecut acum aproape 25 de ani de la un sistem electoral aflat sub un control strict, la unul întemeiat pe pluralismul politic şi pe garanţiile democraţiei constituţionale, care asigură libertatea votului în condiţiile garantării efective a liberei expresii a voinţei alegătorilor în desemnarea reprezentanţilor lor.

Anul 1990 a adus primele alegeri libere pentru statele foste comuniste. Cinci ţări din Europa Centrală şi de Est[92] (Republica Democrată Germană, Ungaria, Bulgaria, România şi Cehoslovacia) s-au pregătit, în primul semestru al anului 1990, pentru primele alegeri libere– parlamentare şi prezidenţiale –, după preluarea puterii de către comunişti, în perioada 1947-1949.

Alegătorii din Republica Democrată Germană au fost primii beneficiari ai acestei libertăţi. În această ţară, partidele politice s-au organizat după modelul celor din Republica Federală Germania. Numele şi numărul partidelor participante la alegeri nu au fost cunoscute decât după adoptarea Legii electorale, la 20-21 februarie. Scrutinul organizat în grabă, la 18 martie, a avut următorul rezultat: creştin-democraţii, ce au susţinut unificarea, organizaţi în *Alianţa pentru Germania*, au obţinut 48% din voturi; social-democraţii, 22%; ex-comuniştii, deveniţi

---

[92] În Polonia, „negocierile la masa rotundă" purtate în perioada 6 februarie-5 aprilie 1989 între comunişti şi reprezentanţii „Solidarităţii", au deschis calea unor alegeri libere, după anii lungi ai mistificărilor electorale totalitare. Desfăşurate la 4 şi 18 iunie 1989, alegerile au fost câştigate de o manieră clară de către *Solidaritatea*.Totuşi, în virtutea acordurilor stabilite la „mesele rotunde", Partidul Muncitoresc Unit Polonez (partidul comunist) a păstrat majoritatea în Parlament, majoritate în virtutea căreia Parlamentul l-a ales, la 18 iulie, ca preşedinte al ţării pe generalul Jaruzelski. În baza acestor schimbări, preşedintele Jaruzelski îl desemna, la 18 august 1989, pe Tadeusz Mazowiecki prim-ministru. Era primul premier necomunist al Poloniei postbelice. Guvernul Mazowiecki era dominat de miniştrii „Solidarităţii", 12 la număr, cărora li se alăturau câte patru din partea *Partidului Ţărănesc* şi *Partidului Muncitoresc Unit Polonez,* iar din partea *Partidului Democrat* –doi miniştri.

între timp *Partidul Socialismului Democratic* un onorabil 16%, în timp ce *Alianţa 90*, o coaliţie a foştilor disidenţi, a obţinut doar 2,8%. În afara acestor formaţiuni politice, în Republica Democrată Germană existau şi numeroase partide mici, dintre care unele s-au prezentat la alegerile din martie 1990[93].

În Ungaria, alegerile parlamentare au avut loc în martie-aprilie şi au fost câştigate de ,,Forumul Democratic" şi aliaţii săi de dreapta. Parlamentul l-a ales ca preşedinte, la 2 august, pe Árpád Göncz.

A urmat România, cu alegerile parlamentare şi prezidenţiale din 20 mai, câştigate în mod clar de către *Frontul Salvării Naţionale*.

În luna următoare aveau loc alegeri în Bulgaria şi în Cehoslovacia. În prima ţară, alegerile parlamentare au loc la 10 şi 17 iunie. Fostul partid comunist, rebotezat din aprilie ca *Partidul Socialist Bulgar*, a obţinut o victorie categorică. Alegerile prezidenţiale, desfăşurate la 1 august, au fost câştigate, însă, de liderul opoziţiei, Jeliu Jelev. În Cehoslovacia, alegerile parlamentare s-au desfăşurat la 8-9 iunie şi au fost adjudecate de ,,Forumul Civic"; comuniştii au obţinut 14% din sufragii. Alegerile prezidenţiale de la 5 iulie au condus la o nouă victorie a lui Václav Havel (practic fără contracandidat).

La o primă analiză sumară a acestui prim test al alegerilor libere din Europa Răsăriteană se poate afirma că el a fost trecut cu bine de toate cele cinci state, cu rezultate diferite, însă: în Polonia, Ungaria şi Cehoslovacia forţele de dreapta au avut câştig de cauză, în timp ce în România şi Bulgaria câştigătoare au fost partidele plasate la stânga eşichierului politic.

V. 2. Adoptarea Legii Electorale

În România, ca şi în celelalte ţări ieşite de sub controlul sovietic, alegerile libere au fost unul dintre obiectivele prioritare ale noilor regimuri politice.

---

[93] În noul parlament al Germaniei de Est – Volkskammer – s-a format o majoritate alcătuită din liberali, social-democraţi şi Uniunea Crştin-Democrată, condusă de Lothar de Maizière, care şi-a luat angajamentul de a conduce ţara spre unificare. Faptul s-a realizat la 3 octombrie 1990 la aproape un an de la căderea zidului Berlinului.

Totuşi, au existat opinii conform cărora în ţara noastră nu ar fi trebuit organizate alegeri în acel moment şi că ar fi fost mult mai indicat şi mai democratic să fie mai întâi promulgată şi adoptată o Constituţie şi numai după aceea să fie organizate alegeri. Preşedintele României din acea perioadă Ion Iliescu, a adus lămuriri în acest sens, menţionând următoarele: „... la 22 decembrie 1989 eu cred că a fost o decizie corectă a noastră, la vremea respectivă, ca tot la scrutinul din mai să alegem o Adunare Constituantă. Deci, noi abia în momentul în care am fi avut o nouă Constituţie desăvârşeam procesul revoluţionar prin fundamentarea juridică a noii realităţi istorice. De unde, iniţial, în 22 decembrie noi consemnasem printre cele 10 puncte de Program al CFSN-ului elaborarea noii Constituţii şi organizasem, chiar, o comisie specială constituţională, care era prezidată de prim-vicepreşedintele CFSN-ului, domnul Dumitru Mazilu, după consultările cu reprezentanţii Consiliului Europei, dar mai ales cu R. Badinter – preşedintele Consiliului Constituţional al Franţei – am schimbat această decizie. El ne-a sfătuit să nu ne grăbim cu Constituţia, că aceasta este o treabă mult prea serioasă ca să se elaboreze rapid, într-o comisie în care – fie vorba între noi – nici măcar nu aveam la vremea aceea suficienţi specialişti în drept constituţional. El ne-a sfătuit să urmăm exemplul Revoluţiei franceze, care a ales o Adunare Constituantă şi aceasta a elaborat prima Constituţie a Republicii Franceze. În luna ianuarie 1990 noi am luat această decizie în cadrul CFSN-ului, am transformat Comisia Constituţională în Comisie juridică şi legislativă a CFSN, care a desfăşurat o activitate utilă de elaborări legislative. De asemenea, am decis ca la scrutinul din luna mai să alegem o Adunare Constituantă care să se ocupe de elaborarea noii Constituţii. Am stabilit şi un termen limită, un termen maxim de doi ani, în care să se elaboreze textul Constituţiei. Dacă nu se reuşea ca aceasta să fie elaborată în termenul stabilit, urma să fie dizolvat Parlamentul, respectiv Adunarea Constituantă, şi se organizau noi alegeri. Dar, s-a încadrat în termen şi am putut să avem noua Constituţie”[94]. Un argument în plus privind

[94] „Caietele Revoluţiei”, nr.4-5 (29-30)/2010, IRRD, p. 6-7.

justeţea acestei măsuri l-a reprezentat prezenţa numeroasă a electoratului la votul din 20 mai 1990, peste 80,57%.

Comunicatul către ţară al Consiliului Frontului Salvării Naţionale din 22 decembrie 1989, după ce la primul punct din program menţiona în mod expres ,,abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ", la punctul doi din program anunţa organizarea de alegeri libere în vederea exprimării opţiunilor maselor populare pentru un regim parlamentar bazat pe un sistem pluripartit, garanţie esenţială a respectării drepturilor omului, a valorilor progresiste şi democratice.

Pentru punerea în practică a unei astfel de cerinţe era necesar, în mod obligatoriu, redactarea unei Legi electorale, lucru care a fost realizat de un grup de specialişti în domeniu astfel încât, începând cu 30 ianuarie1990, a fost dat publicităţii primul proiect al Legii Electorale supus, din acel moment, dezbaterii publice.

În urma acestui proces s-au adus unele modificări proiectului iniţial[95]. S-a renunţat la reglementarea alegerii consiliilor locale, noul proiect-lege limitându-se numai la alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui României, viitoarea Constituţie urmând să adopte Legea Administraţiei Locale, care va reglementa şi alegerile pe plan local.

S-a prevăzut că limitarea alegerii pentru unul s-au cel mult două mandate se referă numai la preşedintele României (în varianta iniţială această limitare privea şi pe deputaţi şi senatori).

De asemenea, au fost avansate o serie de sugestii şi propuneri referitoare la elementele de concepţie şi de tehnică a procesului electoral. S-a sugerat, printre altele, subvenţionarea egală a partidelor aflate în competiţie, cu diferenţierea acestora în funcţie de rezultatele scrutinului, stabilirea unei alte vârste pentru exercitarea dreptului de vot, schimbarea componenţei comisiilor electorale, eliminarea participării candidaţilor

[95] Vezi Nota referitoare la proiectul de Decret-Lege privind alegerea Parlamentului şi Preşedintelui României în forma rezultată din dezbaterea publică a acestuia – Comisia Constituţională, Juridică şi pentru Drepturilor Omului, ff. 1-7., Arhiva IRRD, Fond I, Ds. 102.

independenţi cu 251 de susţinători şi fixarea unui număr mai substanţial de adeziuni, ca o condiţie a participării electorale, introducerea prevederii ca orice candidat să fi avut în ultimii 10 ani domiciliul pe teritoriul României, instituirea funcţiei prezidenţiale, realizarea guvernării pe baza democraţiei pluripartite, reprezentarea minorităţilor care au un număr sub baremul de alegere printr-un deputat, prezenţa armatei în Parlament, sporirea numărului total de deputaţi etc.

Poziţii pro şi contra au fost generate de reprezentarea viitoare a minorităţilor „mici", mulţi participanţi la dezbateri refuzând accesul în Parlament altfel decât în virtutea normelor generale. În cele din urmă s-a reformulat alineatul, specificându-se că, în cazul în care o minoritate nu întruneşte numărul de buletine necesare unui mandat, atunci se va atribui un loc celui care, pe lista candidaţilor uniunii etnice respective, se va situa pe primul loc. În acel moment erau zece asemenea uniuni deja înregistrate la Tribunalul Municipiului Bucureşti.

Reprezentarea armatei, fapt ce apărea în primele etape de elaborare ale proiectului, a dat naştere, de asemenea, la discuţii îndelungate, pe de o parte aducându-se argumente în sprijinul participării unui număr restrâns de militari în parlament, prin desemnare de către organele militare competente, ca o cerinţă justificată de rolul armatei în Revoluţie şi în apărarea ţării, iar pe de alta, împotriva acestei prezenţe, având în vedere cerinţele avansate de reprezentanţi ai ofiţerilor, cât şi practica statornicită în ţări cu tradiţie democratică. Renunţarea la reprezentarea armatei în parlament şi instituirea unor comisii parlamentare pe probleme de apărare la care să participe şi militarii a fost, în cele din urmă, soluţia acceptată. Deci, militarii vor vota, dar nu vor fi aleşi nici în Adunarea Deputaţilor, nici în Senat, forţele armate neangajându-se în dispute politice[96].

O propunere a *Partidului Reconstrucţiei Naţionale* (observator) privind lărgirea numărului de deputaţi de la 331 la 387, cum a fost în 1926, precum şi a Senatului, pentru a extinde cadrul participării la elaborarea Constituţiei, a fost respinsă cu un vot foarte strâns. Cei care s-au pronunţat pentru au fost mai numeroşi, însă nu au îndeplinit condiţiile procedurale de

[96] *Ibidem,* f. 2.

a reprezenta jumătate din totalul membrilor CPUN, o parte a acestora lipsind din sală.

Poate cel mai controversat a fost articolul 53 – privitor la stipendiile acordate partidelor politice în campania electorală – la dezbaterea căruia au luat parte circa 23 de reprezentanţi ai partidelor politice. Disputa a fost stârnită de propunerea adăugării unui nou alineat, care să stipuleze faptul că, după începerea campaniei electorale, este oprită finanţarea acesteia cu fonduri din străinătate ori din alte surse nedeclarate public. Argumentele pro şi contra au fost numeroase, dar în cele din urmă votul a dat câştig de cauză celor care au solicitat încetarea finanţării campaniei electorale cu fonduri din străinătate.

În acelaşi timp, Comisia Juridică a CPUN şi reprezentanţii tuturor partidelor existente la acel moment au avut şapte întâlniri, începând cu 27 ianuarie 1990, consacrate dezbaterii proiectului respectiv. În cadrul ultimei reuniuni, cea din 21 februarie, participanţii au ajuns la un acord asupra prevederilor noii legi, documentul urmând a fi supus dezbaterii şi aprobării Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională.

În cadrul dialogului menit să ducă la definitivarea proiectului Legii Electorale şi, în final, la adoptarea Decretului-Lege, un mare număr de reprezentanţi ai partidelor şi formaţiunilor politice prezente au expus puncte de vedere asupra reglementărilor cuprinse în proiect.

Iată câteva dintre principalele modificări survenite faţă de proiectul iniţial, sintetizate de însuşi viitorul preşedinte al României, ales în baza acestei legi, Ion Iliescu. Cea mai importantă dintre acestea – considera Ion Iliescu –, se referea la procedură, dacă scrutinul să fie uninominal sau pe liste de partide. Subiectul a fost îndelung discutat şi, deşi în proiectul iniţial era vorba de scrutin uninominal, în final s-a optat pentru votul pe liste de partide. „... Personal – afirma Ion Iliescu – am susţinut varianta scrutinului uninominal”[97].

O altă modificare se referea la organizarea alegerilor locale – proiectul iniţial avea în vedere organizarea unor astfel de alegeri în acelaşi timp cu cele generale. Ţinând însă cont de complicaţiile pe care le presupunea alegerea concomitentă a organismelor centrale şi locale, s-a hotărât decuplarea celor

[97] Ion Iliescu, *Momente de Istorie,....* p.87.

două momente electorale, alegerile generale urmând a le devansa pe cele locale.

O altă problemă dezbătută în cadrul întâlnirilor Comisiei Juridice cu reprezentanţii partidelor politice s-a referit la necesitatea includerii – în absenţa existenţei unei Constituţii – a unor prevederi constituţionale strict necesare, în legătură cu atribuţiile noilor organisme ce urmau să fie alese.

Legea Electorală prevedea că forma de guvernământ pentru România este Republica; la acest subiect nimeni nu a avut, la acea dată, ceva de obiectat. „Ţin chiar să precizez – arăta Ion Iliescu – că, atunci, nu au existat nici un fel de controverse pe această temă, întreg corpul CPUN, inclusiv cei care astăzi au alte puncte de vedere, pronunţându-se atunci în favoarea unei singure opţiuni: Republica”[98].

Alte prevederi de ordin constituţional incluse în Legea Electorală se refereau la structura bicamerală a Parlamentului şi modul de alegere a Preşedintelui ţării – adoptându-se formula alegerii prin vot universal, direct şi secret.

În urma discuţiilor a rezultat o nouă formă a actului normativ care, la rândul ei, a fost supusă dezbaterii plenului CPUN începând cu 9 martie 1990. În cadrul şedinţei din 9 martie 1990 a CPUN, preşedintele acestui organism declara: „De 6 săptămâni, un proiect a fost supus dezbaterii publice. Timp de 6 săptămâni, reprezentanţii tuturor partidelor, împreună cu Comisia Juridică, au discutat în detaliu acest proiect. Ceea ce se prezintă astăzi este rezultatul acestor dezbateri, a contribuţiilor celor care au participat la această activitate. Ni se prezintă, deci, rezultatul unei munci colective – a Comisiei Juridice şi a reprezentanţilor tuturor partidelor – pe care trebuie să-l definitivăm, să îl publicăm şi, pe baza lui, să trecem la organizarea alegerilor. Este forma cea mai democratică a elaborării unei Legi Electorale. Au fost aici delegaţii de parlamentari din mai multe state, inclusiv din Statele Unite. Aceştia au rămas surprinşi că la elaborarea unui proiect de lege participă reprezentanţii tuturor curentelor politice din ţară. Nu prea se întâmplă acest lucru... De aceea, mie mi se pare că există în acest proiect o platformă comună,

[98] *Ibidem.*

a celor care au participat la elaborarea lui. Modificările care s-au făcut, oricât de disputate au fost, au urmărit, în esenţă, elaborarea unei legi clare, precise, care să elimine pe cât posibil arbitrariul, orice fel de încălcări ale principiilor democraţiei, să asigure desfăşurarea de alegeri libere”[99].

La finalul discuţiilor purtate în plenul CPUN între 9 şi 13 martie, în cadrul cărora a fost dezbătută Legea Electorală, la 14 martie 1990, Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională a adoptat, cu un singur vot împotrivă şi două abţineri, Legea privind alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui României.

Primele alegeri libere parlamentare şi prezidenţiale au fost stabilite pentru ziua de 20 mai 1990.

În urma adoptării Decretului-Lege nr. 92 din 14 martie 1990[100], – cunoscut mai ales sub denumirea de Legea Electorală şi publicat la 18 martie 1990, pentru alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui României, – s-a creat contextul istoric ce a permis naţiunii române să-şi exprime voinţa în raport cu propriile-i convingeri.

Iată, în mare, conţinutul acesteia. În capitolul I, rezervat dispoziţiilor cu caracter general, se arată că în România puterea politică aparţine poporului şi se exercită potrivit principiilor democraţiei, libertăţii şi asigurării demnităţii, inviolabilităţii şi inalienabilităţii drepturilor fundamentale ale omului. În ceea ce priveşte guvernarea ţării, aceasta se realizează pe baza sistemului democratic pluralist, precum şi a separaţiei puterilor: legislativă, executivă şi judecătorească.

Potrivit legii, preşedintele României se alegea în mod direct, prin scrutin universal, egal, secret şi liber exprimat. Legea prevedea alegerea sa „de către cetăţenii cu drept de vot din întreaga ţară”. Era declarat preşedinte acel candidat care întrunea jumătate plus unu din voturile alegătorilor înscrişi în listele electorale. Dacă niciun candidat nu întrunea această majoritate, se organizau, în a doua duminică, noi alegeri. La acest al doilea tur de scrutin participau numai primii doi

[99] *Ibidem*, p. 187.

[100] Decret-Lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea parlamentului şi a Preşedintelui României, ff. 1-40 în Arhiva I.R.R.D., Fond I, Ds. 102.

candidaţi, clasificaţi în ordinea voturilor obţinute. Candidatul care obţinea cel mai mare număr de voturi era declarat Preşedintele României.

Validarea alegerii preşedintelui era făcută, în plenul său, de Curtea Supremă de Justiţie, hotărârea adoptată fiind prezentată în şedinţa comună a Adunării Deputaţilor şi Senatului. În acel moment, cel ales devenea preşedintele României. Din momentul alegerii sale, Preşedintele nu putea să mai fie membru al vreunui partid sau al vreunei formaţiuni politice. El urma să-şi îndeplinească prerogativele, fiind angajat numai şi numai în faţa poporului român. Legea Electorală înscria, între prevederile sale, principiul fundamental al separaţiei puterilor: legislativă, executivă şi judecătorească. În noul stat de drept, puterea legislativă era îndeplinită de Parlament. La fel ca şi preşedintele, Parlamentul era ales prin vot universal, egal, direct şi secret, liber exprimat.

Aceeaşi lege stabilea ca la 20 mai să fie ales un Parlament bicameral. Acest tip de for suprem al puterii de stat corespundea atât sistemelor parlamentare din ţările cu democraţii avansate, cât şi tradiţiilor democratice din societatea românească. Se distingea, astfel, de instituţia similară din România, din anii dictaturii, când a funcţionat un parlament unicameral: Marea Adunare Naţională. Practic, însă, acest for legislativ a fost în totalitate confiscat de şeful statului. Era, deci, ca şi inexistent. A fost dizolvat la 22 decembrie 1989, odată cu toate celelalte structuri ale regimului dictatorial.

Parlamentul era constituit din două camere: Adunarea Deputaţilor (camera inferioară) şi Senatul (camera superioară). Aceste două camere, în şedinţă comună, se constituiau, de drept, în Adunarea Constituantă. Acest for avea ca scop suprem adoptarea Constituţiei României. După intrarea noii Constituţii în vigoare, Parlamentul hotăra organizarea de alegeri, în cel mult un an. Până la intrarea in vigoare a Constituţiei, Parlamentul acţiona şi ca Adunare Legiuitoare. Deci, urmau să fie adoptate legi care să reglementeze viaţa societăţii române pe baze noi, în condiţiile create după Revoluţia din decembrie 1989.

Candidaţii pentru Adunarea Deputaţilor şi cei pentru Senat urmau să fie aleşi pe liste separate, depuse de partide, de formaţiuni politice sau de candidaţi independenţi. În Adunarea

Deputaţilor erau aleşi 387 de deputaţi. Acestora li se adăugau deputaţii ce vor reprezenta populaţia de toate naţionalităţile, pe baza sistemului de repartizare proporţională.

Aveau dreptul de a fi aleşi în Adunarea Deputaţilor cetăţeni care au împlinit vârsta de 21 de ani, cu condiţia să aibă şi drept de vot. Legea mai prevedea că nu pot fi alese persoanele care au săvârşit abuzuri în funcţii politice, juridice sau administrative, care au încălcat drepturile fundamentale ale omului, precum şi persoanele care au participat la represiuni în cadrul organelor de securitate, în vechea poliţie ori în miliţie. Desigur, dacă astfel de persoane au fost înscrise în listele electorale, ele au putut fi contestate în termenul prevăzut de lege. Evident că şi corpul electoral poate opri drumul spre parlament al unor astfel de persoane, în cazul că mai figurează pe listele de candidaţi.

Adunarea Deputaţilor era convocată de drept în prima şedinţă, în cea de-a 20-a zi de la data alegerilor, sub preşedinţia celui mai în vârstă deputat. Din rândul membrilor săi se alegea o comisie de validare, alcătuită din reprezentanţi ai mai multor partide şi formaţiuni politice. După validarea mandatelor şi declararea ca legal constituită, Adunarea Deputaţilor urma să îşi aleagă organele de lucru, preşedintele şi să adopte regulamentul de funcţionare.

Este de reţinut faptul că Legea Electorală se referea prea puţin la atribuţiile acestui for, ca şi ale Parlamentului, în general. S-au făcut precizări doar în legătură cu îndatoririle fundamentale ale Parlamentului: de Adunare Constituantă şi de Adunare Legiuitoare. Se mai preciza că prezidarea lucrărilor Adunării Constituante urma să fie făcută, prin rotaţie, de către preşedintele Adunării Deputaţilor şi preşedintele Senatului. Rezultă că fiecare din cele două camere, care îşi adopta propriile regulamente de funcţionare, manifesta iniţiativă în acest sens şi îşi stabilea atât drepturile, cât şi îndatoririle. În acelaşi timp, îi revenea organului suprem al puterii de stat menirea de a detalia atribuţiile specifice ale Adunării Deputaţilor şi ale Senatului, la care Legea Electorală nu făcea referiri. Singurele deosebiri ce reieşeau din actul normativ priveau limita minimă de vârstă a deputaţilor şi a senatorilor şi numărul de locuri al celor două camere.

Cea de-a doua cameră a Parlamentului României – Senatul – beneficia de puţine precizări în Legea Electorală. Se prevedea, mai întâi, componenţa sa: „Senatul este format din senatori aleşi, în funcţie de populaţia judeţelor, astfel: în judeţele cu populaţie de până la 500.000 locuitori se aleg câte doi senatori, în cele cu populaţie de la 500.001 până la 750.000 locuitori se aleg câte trei senatori, în celelalte judeţe se aleg câte patru senatori; în municipiul Bucureşti se aleg 14 senatori". Apoi, se face precizarea că în Senat pot fi aleşi numai cetăţeni cu drept de vot care au împlinit vârsta de 30 de ani. Deşi în lege nu s-a făcut în acest sens nici o adnotare, există o diferenţă de 9 ani, de la 21 la 30, în ceea ce priveşte vârsta minimă necesară accederi în Adunarea Deputaţilor, respectiv, în Senat.

Ca şi Adunarea Deputaţilor, Senatul era convocat de drept, în prima sa şedinţă, în cea de-a 20-a zi de la data alegerilor. Această şedinţă era prezidată de cel mai în vârstă senator. Dintre membrii săi, noul organism alegea o comisie de validare, alcătuită din reprezentanţi ai mai multor partide sau formaţiuni politice. Pe baza raportului comisiei, se proceda la validarea sau invalidarea mandatului fiecărui senator. După validarea mandatelor, Senatul îşi alegea organele de lucru, preşedintele şi adopta regulamentul de funcţionare.

Alte precizări Legea Electorală nu mai făcea. Se desprinde, prin urmare, concluzia că viitorul Parlament, care urma să funcţioneze şi ca Adunare Legiuitoare, hotăra ce atribuţii concrete îi reveneau Senatului şi prin ce anume se deosebea de Adunarea Deputaţilor.

Articolul 4 prevedea că reprezentarea populaţiei de toate naţionalităţile în Parlament se asigură pe baza sistemului de reprezentare proporţională a mandatelor rezultate în urma voturilor. Pe cale de consecinţă, locurile în Parlament erau repartizate în legătură direct proporţională cu numărul de voturi exprimat pentru o listă sau alta de candidaţi.

Alineatul 2 al aceluiaşi articol conţinea o prevedere menită să asigure prezenţa în Camera Inferioară a Parlamentului a tuturor naţionalităţilor. Organizaţiile reprezentând minorităţile naţionale, care nu întruneau numărul de voturi necesar pentru a avea un mandat în Adunarea Deputaţilor,

beneficiau din oficiu de un mandat de deputat. Condiţia era ca aceste organizaţii să fi fost înregistrate la data adoptării Decretului-Lege nr. 92. Actul normativ specifica, de asemenea, că fiecare cetăţean are dreptul la exprimarea unui singur vot pentru alegerea Adunării Deputaţilor, a Senatului şi a preşedintelui, respectiv nu poate vota de mai multe ori pentru niciuna din aceste instituţii. La aceştia se adăugau, dacă era cazul, reprezentanţii minorităţilor naţionale, care nu întruniseră numărul de voturi necesar obţinerii unui mandat.

În ceea ce priveşte secţiile de votare, acestea urmau să fie organizate în comune, oraşe şi municipii. Potrivit Decretului-Lege nr. 92/1990, în unităţile administraţiei-teritoriale cu o populaţie de peste 2.000 de locuitori se forma câte o secţie de votare pentru 1.500 – 3.000 de persoane, iar în comunele cu o populaţie mai mică de 2.000 de locuitori se forma o singură secţie. Conform aceluiaşi act normativ, se puteau forma secţii de votare şi în satele sau grupele de sate ce aveau până la 500 de locuitori, dacă distanţa dintre aceste sate şi locul secţiei de votare depăşea 5 km.

Legea Electorală reglementa expres modul de formare a secţiilor de votare în unele situaţii deosebite. Astfel, se arăta că pe lângă unităţile militare, pe lângă spitale, maternităţi, sanatorii, case de invalizi şi cămine de bătrâni se pot forma secţii de votare separate. Condiţia era existenţa a cel puţin 50 de alegători. Pentru cei aflaţi în călătorie chiar în ziua alegerilor, se pot forma secţii de votare în staţiile de cale ferată, în porturi şi aeroporturi, astfel încât şi această categorie de persoane să-şi poată exercita dreptul de a alege. Pentru studenţii de la cursurile de zi şi elevii cu drept de vot, care nu au domiciliul în localitatea unde învaţă, se forma câte o secţie de votare pe lângă căminele de studenţi sau elevi, o asemenea secţie putând cuprinde cel mult 2 000 de alegători.

Membrii misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare, ai agenţiilor economice române din ţările în care nu existau misiuni diplomatice, membrii familiilor lor, puteau vota în secţiile de votare formate pe lângă aceste misiuni şi reprezentanţe. Tot la aceste secţii votau şi cetăţenii români aflaţi în ţările respective în ziua alegerilor. Din punct de vedere

organizatoric şi al centralizării rezultatelor alegerilor, aceste secţii aparţineau de circumscripţia electorală a Municipiului Bucureşti. De asemenea, pe navele sub pavilion românesc aflate în navigaţie la data desfăşurării alegerilor, erau formate secţii de votare aparţinând de circumscripţia electorală a locului unde era înregistrată fiecare navă.

Trebuie menţionat că, la aceeaşi secţie de votare, alegătorii urmau să-şi depună votul atât pentru Parlament (Adunarea Deputaţilor şi Senat), cât şi pentru preşedinte.

Un alt aspect al organizării alegerilor se referea la listele electorale. Acestea îi cuprindeau pe toţi cetăţenii cu drept de vot din localităţile în care domiciliau şi erau întocmite de primăriile comunale, orăşeneşti, municipale şi ale sectoarelor Municipiului Bucureşti. Listele se întocmeau separat pentru fiecare secţie de votare, la comune –pe sate, iar în oraşe, municipii şi sectoarele municipiului Bucureşti– pe străzi. Pe listele electorale se aflau: numele şi prenumele, vârsta şi domiciliul alegătorilor (în ordine alfabetică), precum şi numărul circumscripţiei electorale din care făcea parte fiecare alegător. Pentru tinerii care îşi îndeplineau stagiul militar se întocmeau de către unităţile militare liste electorale speciale. Astfel de liste erau întocmite şi pentru studenţii şi elevii cu drept de vot, care aveau domiciliul în altă localitate decât aceea în care se aflau pentru studii.

Un alegător putea fi înscris doar pe o singură listă electorală. Pentru a da posibilitatea cetăţenilor de a verifica înscrierea lor pe listele electorale, acestea urmau să fie afişate în locuri publice şi în mod vizibil, precum şi la fiecare secţie de votare, evident pentru alegătorii ce votau la acea secţie. În situaţiile în care cetăţenii constatau existenţa unor omisiuni, a unor înscrieri greşite sau a oricăror altor erori în liste, ei puteau formula întâmpinări împotriva acestor erori, adresându-se organelor care au întocmit listele. Cei sesizaţi aveau obligaţia să se pronunţe în cel mult trei zile de la înregistrarea întâmpinării, decizia luată putând fi contestată la judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul sau unde acesta îşi are reşedinţa (în cazul celor trecuţi pe liste electorale speciale). Hotărârea pronunţată de judecătorie era definitivă şi executorie, fiind adusă imediat la îndeplinire.

Articolul 26 din Decretul-Lege nr. 92/1990 conţinea prevederi referitoare la o situaţie de excepţie, în caz de schimbare a domiciliului după afişarea listelor electorale sau dacă alegătorul lipseşte în ziua alegerilor din localitatea în care urmează să voteze potrivit listelor de alegători. Organele care întocmeau listele îi eliberau o adeverinţă privind exercitarea dreptului de vot, făcând menţiune despre aceasta în listele electorale, în ziua alegerilor. La noul domiciliu sau acolo unde se afla temporar, alegătorul era înscris într-o listă electorală separată de către biroul electoral al secţiei de votare.

Pentru buna desfăşurare a alegerilor se înfiinţa Biroul Electoral Central, birouri electorale de circumscripţie şi birouri electorale ale secţiilor de votare (art. 28).

Alte articole se refereau la modalitatea în care se depuneau candidaturile, la buletinele de vot, la campania electorală.

Capitolul III, respectiv articolele 54-64, se referea la desfăşurarea alegerilor, capitolul IV la stabilirea rezultatelor votării, capitolul V la centralizarea şi constatarea rezultatelor alegerilor, capitolul VI avea în vedere modul de funcţionare al Parlamentului, cel de-al VII-lea se ocupa de instituţia prezidenţială, capitolul VIII de contravenţii şi infracţiuni, pentru ca cel din urmă, al IX-lea, să se ocupe de dispoziţiile finale şi tranzitorii.

V. 3. Campania electorală

Alegerile libere din 20 mai 1990 au fost organizate în baza Decretului-Lege nr. 92 din 14 martie 1990, unic act cu caracter constituţional elaborat prin cel mai larg consens de forul legislativ provizoriu al ţării, respectiv Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională.

Revoluţia a dat putinţa exercitării, cu adevărat, a dreptului de a se exprima şi apăra opiniile, promovând dialogul lucid şi sincer pentru adevăr[101], iar alegerile libere au fost unul din principalele obiective ale Revoluţiei din Decembrie, necesitatea lor ca premisă a instaurării democraţiei fiind reclamată de însăşi voinţa maselor reunite în Piaţa Revoluţiei,

[101] „Tineretul Liber" din 23 ianuarie 1990, *Tot despre alegeri*.

în cea mai fierbinte zi a confruntării cu dictatura, ziua de 22 decembrie[102].

În acest sens, Guvernul României, condus de prim-ministrul Petre Roman[103], a organizat alegerile pe baza unui program stabilit şi detaliat, program realizat de un colectiv specializat, aflat sub conducerea unui viceprim-ministru.

La 20 martie 1990, în conformitate cu prevederile Legii Electorale, a fost declanşată, în întreaga ţară, campania electorală, în vederea alegerilor parlamentare şi a preşedintelui ţării – primele alegeri libere din România ultimei jumătăţi de secol. Reamintim că ultimele alegeri democratice avuseseră loc în decembrie 1937, cu mai puţin de două luni înainte ca Regele Carol al II-lea să instaureze regimul său de autoritate monarhică. În consecinţă, campania electorală şi pregătirea alegerilor devine principala preocupare în vederea consolidării unei noi democraţii, arbitrul suprem al desfăşurării lor corecte fiind Biroul Electoral Central (BEC)[104].

Principalele atribuţii ale Biroului Electoral Central – care pe lângă rolul de organizator al alegerilor propriu-zise, mai are şi rolul de a centraliza voturile şi de a comunica rezultatele finale ale alegerilor – erau: veghează la întocmirea listelor electorale, la aducerea acestora la cunoştinţa cetăţenilor, soluţionează contestaţiile ce se pot ivi referitor la modul de constituire şi componenţa birourilor electorale de circumscripţie, primeşte propunerile pentru funcţia de preşedinte al României[105]. După expirarea termenului de depunere a candidaturilor pentru Adunarea Deputaţilor şi Senat şi a termenului de rezolvare a contestaţiilor, Biroului Electoral Central i se înaintează de către birourile electorale de circumscripţie candidaturile rămase definitive, iar partidele şi formaţiunile politice comunică

[102] „Adevărul" din 3 mai 1990, *Comunicat din partea Guvernului României*.

[103] La 26 decembrie 1989, CFSN emitea Decretul-Lege privind numirea lui Petre Roman, până la alegeri, în funcţia de prim-ministru al României. La 20 iunie 1990, Petre Roman era desemnat în funcţia de prim-ministru, de către Preşedintele ales al României, Ion Iliescu.

[104] Legea Electorală, Secţiunea a 4-a; Birourile electorale, p.9-16. Vezi şi „Adevărul" din 30 martie 1990, *Biroul Electoral Central – Competenţe, atribuţii, alte informaţii utile.*

[105] *Ibidem*

oficial acestuia numărul listelor de candidaţi rămase definitive. La rândul său, BEC va comunica ordinea de înscriere în buletinele de vot a candidaturilor pentru funcţia de preşedinte, stabilită în urma tragerii la sorţi[106]. De asemenea, BEC are ca sarcină şi primirea semnelor electorale depuse de partidele şi formaţiunile politice, precum şi de candidaţii independenţi.

Potrivit articolului 29, alin. 2 din Decretul-Lege pentru alegerea Parlamentului şi a Preşedintelui României, s-a folosit procedura tragerii la sorţi. Din cele trei urne reprezentând secţiile Curţii Supreme de Justiţie – secţia penală, secţia civilă şi secţia economică – însumând un total de 21 de propuneri, au fost extrase şapte bilete. Sorţii au decis ca din Biroul Electoral Central, alături de cei zece reprezentanţi ai partidelor politice care prezintă cei mai mulţi candidaţi în alegeri, să facă parte judecătorii: Gherguţ Emil, Zărnescu Ovidiu, Giroveanu Radu, Daneş Ştefan, Burada Constantin, Pleşan Nicolae, Barcan Felicia. Ca preşedinte cei şapte judecători l-au desemnat pe Zărnescu Ovidiu[107]. Partidele cu cei mai mulţi candidaţi înscrişi în cursa electorală au fost: *Partidul Democrat Agrar, Gruparea Democratică de Centru, Mişcarea Ecologistă din România, Partidul Naţional Liberal, Partidul Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat, Frontul Salvării Naţionale, Partidul Socialist Democratic, Partidul Social Democrat Român, Alianţa pentru Unitatea Românilor şi Uniunea Democratică a Maghiarilor din România*[108].

Pentru primele alegeri de după Revoluţie din România, au fost depuse candidaturi din partea a 73 de partide şi formaţiuni politice legal constituite – care au încercat să umple un gol politic impus de monolitismul vechiului partid comunist român. Recordul de participare a revenit Municipiului Bucureşti, la nivelul căruia s-au înregistrat 57 de competitori electorali.

În cursa electorală pentru funcţia de preşedinte s-au înscris doar trei candidaţi: Ion Iliescu, din partea *Frontului*

---

[106] *Ibidem*

[107] „Adevărul" din 24 martie 1990, *Desemnarea judecătorilor în Biroul Electoral Central.*

[108] „România liberă" din 9 mai 1990, *Pentru 1 680 000 alegători*.

Salvării Naţionale, Radu Câmpeanu, din partea *Partidului Naţional Liberal* şi Ion Raţiu, reprezentând *Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat.*

Pentru candidaţii la preşedinţia României, numărul alegătorilor care s-au prezentat la urne a fost de 14.826.616 din totalul de 17.200.722 înscrişi pe liste, adică 86,20% din electorat[109]. Numărul total al voturilor valabil exprimate a fost de 14.378.693, iar 447.923 (3,02%) au fost declarate nule.

Totodată, aproximativ 5.700 de candidaturi au fost depuse pentru Adunarea Deputaţilor şi 1.580 pentru Senat. În calitate de independenţi şi-au depus candidatura 212 persoane pentru Adunarea Deputaţilor şi 126 pentru Senat. Potrivit legii, au funcţionat 41 de circumscripţii electorale pentru fiecare judeţ şi Municipiul Bucureşti, precum şi 12.630 secţii de votare.

Pentru a se asigura corectitudinea alegerilor şi a se garanta condiţii egale de exprimare tuturor partidelor şi grupărilor politice, fiecărui cetăţean, în afara măsurilor de ordin tehnico-organizatoric pe care le presupune o acţiune de o asemenea importanţă şi anvergură, s-a adoptat hotărârea de a se invita un mare număr de observatori străini în scopul de a urmări desfăşurarea procesului electoral[110]. În acest sens, la alegerile din 20 mai 1990, au fost acreditaţi 360 de observatori străini atât în Bucureşti, cât şi în diverse judeţe din ţară. Aceştia au avut dreptul de a fi prezenţi în secţiile de votare, inclusiv în faza numărării voturilor. Printre cei sosiţi s-au aflat reprezentanţii Consiliului Europei, Parlamentului European, Fundaţiei Internaţionale Helsinki pentru Drepturile Omului, unor grupuri parlamentare din ţări europene, precum şi o delegaţie americană, condusă de guvernatorul statului New Mexico, Garrey E. Carruthers[111].

În cadrul proceselor electorale, alianţele au reprezentat întodeauna un fenomen firesc în câmpul de forţe al vieţii politice din orice societate democratică. Ele pot să ofere o şansă în plus formaţiunilor politice componente şi asta nu doar prin simpla

---

[109] „România liberă" din 26 mai 1990, *Biroul Electoral Central Comunică*.

[110] „ Adevărul" din 11 mai 1990, *Observatorii străini la scrutinul din 20 mai*.

[111] „România liberă" din 9 mai 1990, *Pentru 1 680 000 alegători.*

însumare a voturilor celor care optează pentru fiecare din partidele coaliţiei, ci şi prin efectul de ordin psihologic pe care o asemenea alianţă poate să-l aibă în ansamblul electoratului. O grupare serioasă de formaţiuni politice este, întotdeauna, o forţă de care trebuie să se ţină seama, un „pol" în funcţie de care survin adesea rapide regrupări ale celorlalţi competitori şi, nu de puţine ori, opţiuni de ultimă oră ale alegătorilor care se mai aflau în expectativă[112].

O asemenea alianţă de tip „cartel" a fost Gruparea de centru „Noua Românie", înregistrată oficial la 18 aprilie 1990 şi compusă din *Partidul Naţional Democrat, Partidul Democrat din România, Partidul Socialist Liberal, Partidul Libertăţii şi Democraţiei Române, Partidul Liber Democrat, Partidul Libertăţii Sociale – liber şi democrat, Partidul Democrat Progresist, Partidul Unităţii Democratice din Moldova, Partidul Mişcarea Democraţia Română, Partidul Democrat* – cu sediul la Cluj Napoca, *Partidul Independent Maghiar* – cu sediul la Târgu Mureş, *Partidul Ecologist- Umanist* – cu sediul la Arad, *Partidul Democrat Ecologist* – cu sediul la Turda ş.a.

În 1990, existenţa celor peste 70 de partide a făcut din coaliţia electorală principala modalitate de grupare a multitudinii de formaţiuni politice. Coaliţiile electorale aduc o limpezire din partea partidelor, favorizează o restrângere, de data aceasta benefică, a posibilităţilor de opţiune ale electoratului, opţiune care nu era deloc proporţională cu numărul formaţiunilor politice[113].

Forma „benignă" a coaliţiei electorale a fost pactul de neagresiune, realizat între *Partidul Naţional Liberal, Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democrat şi Partidul Social Democrat Român* – înţelegere care stipula suspendarea reciprocă a atacurilor pe timpul campaniei, evitarea de a dezvălui punctele slabe ale partidelor aliate. Aceasta este, de regulă, partea văzută şi declarată a oricărui pact electoral de neagresiune. Partea nevăzută pare mai instructivă. Nu atât acţiunile de menajare reciprocă primează. În cazul acestor

---

[112] „Tineretul Liber", 18 mai 1990, *Partidele politice în campania electorală.*

[113] „Adevărul" din 12 aprilie 1990, *Cartelul electoral şi puterea.*

alianţe, partidele sunt suficient de puternice prin ele însele pentru a nu consimţi la întocmirea unei liste comune de candidaţi. Ele doresc mai curând să folosească prilejul alegerilor pentru o dimensionare mai exactă a forţei politice proprii, a influenţei şi a dispunerii acesteia pe teritoriul ţării. Un dezavantaj care decurge din lipsa listelor comune de candidaţi este compensat de posibilitatea alianţelor post-electorale. Dacă nu asigură avantaje electorale imediate, convenţiile de acest gen pot oferi, în schimb, o imagine concludentă a afecţiunilor (nu neapărat de platformă) dintre partide, a intereselor (de moment) care îi apropie, a poziţiilor strategice aflate în dispută pentru putere[114].

Acordul de neagresiune electorală şi de conduită solidară semnat de reprezentanţii celor trei partide tradiţionale din România s-a materializat printr-o Declaraţie comună în opt puncte. S-a hotărât, între altele, să se evite orice atac propagandistic sau aprecieri negative faţă de formaţiunile cosemnatare, să se ia toate măsurile pentru ca reprezentanţii lor în birourile electorale să împiedice orice eventuală fraudă electorală; să susţină, în eventualitatea unui al doilea tur de scrutin în alegerile pentru preşedintele ţării, candidatul aceluia dintre partidele cosemnatare care este cel mai bine plasat în cursa electorală; formaţiunile politice amintite participă la alegeri cu liste separate. Semnatarii Declaraţiei comune – preşedinţii celor trei partide – au anunţat că, indiferent de rezultatul alegerilor, partidele lor vor rămâne solidare şi nu vor participa la un eventual guvern alături de o formaţiune politică constituită, în opinia lor, pe vechile structuri comuniste[115].

În acest cadru s-au desfăşurat, în judeţe şi în Municipiul Bucureşti, 213 mitinguri şi 473 întruniri electorale. Organizatorii acestor manifestări, partide şi formaţiuni politice, candidaţi la funcţia de Preşedinte al României sau de membru al Parlamentului, şi-au expus opţiunile politice şi platformele cu care s-au prezentat la alegeri.

Activităţile din cadrul campaniei electorale nu s-au derulat întotdeauna într-o atmosferă democratică. Au existat anumite note de tensiune, manifestări ostile, de toate părţile, aşa

---

[114] *Ibidem.*

[115] „Adevărul" din 10 aprilie 1990, *Acord pluripartit.*

cum afirmă şi preşedintele Ion Iliescu[116]. Campania electorală şi alegerile generale din 1990, au fost atât de libere cât puteau ele să fie la momentul respectiv, după îndelungata perioadă de regim totalitar – conform celor spuse de un alt participant la Revoluţie, Cazimir Ionescu[117]. Dumitru Mazilu menţionează, la rândul său, unele ,,fenomene negative...mai ales în privinţa corectitudinii". Confruntarea între candidaţi, mai afirma el, a fost ,,în multe privinţe corectă", dar în unele privinţe –,,bazată pe acuzaţii inventate". Motivele sunt legate de aceeaşi îndelungată perioadă a regimului totalitar[118]. Cel de-al doilea preşedinte al românilor de după 1990, Emil Constantinescu, considera la rândul său, că alegerile au reflectat ,,destul de corect opinia majorităţii populaţiei". Numai că această opinie, arăta fostul preşedinte, ,,fusese puternic influenţată de manipularea prin televiziune şi de angajarea directă în campania electorală a FSN a foştilor activişti comunişti", iar rezultatul alegerilor era ,,expresia unei psihologii individuale şi colective formată timp de decenii, în regimul comunist"[119]

Din evidenţa organelor de poliţie au rezultat unele manifestări reprobabile, neconforme cu Legea Electorală – manifestări de violenţă şi intimidare, de calomniere şi jignire a adversarului politic – consemnate, mai ales, în cursul unor adunări desfăşurate fără autorizaţia prevăzută de lege. De asemenea, s-au înregistrat 105 cazuri de intoleranţă: deteriorarea afişelor electorale, violarea sediilor unor partide, împiedicarea unor candidaţi să-şi expună liber punctele de vedere. Organele Ministerului de Interne au acţionat pentru depistarea şi pedepsirea celor vinovaţi, fiind sancţionate 70 de persoane.

Specificitatea alegerilor din România a constat, în primul rând, în faptul că au fost primele şi singurele alegeri – dar nu numai din România –, care s-au desfăşurat în paralel cu

[116] Din expunerea preşedintelui Ion Iliescu cu prilejul Sesiunii Ştiinţifice a I.R.R.D. din ciclul de manifestări cu tema ,,Societatea românească în anul 1990"; Masa rotundă ,,Alegerile din mai 1990", desfăşurată la 12 mai 1990, la Senatul României, în ,,Caietele Revluţiei", nr 4-5 (29-30), 2010, p.10.

[117] ,,Caietele Revoluţiei", *Idem*, p. 23.

[118] *Ibidem*, p. 15.

[119] *Ibidem,* p. 14.

o demonstraţie populară – este vorba de mitingul maraton din Piaţa Universităţii, început înainte de alegeri şi de campania electorală şi terminat după[120].

Mijloacele de informare în masă – Radiodifuziunea, Televiziunea, ziarele şi celelalte publicaţii, al căror număr era în 1990 de 1 011, cu 41,1 milioane exemplare la fiecare apariţie – au reflectat într-un mod amplu campania electorală. Fiecare partid şi formaţiune politică a dispus de posibilitatea de a-şi face cunoscute prin presă programele şi susţine opţiunile politice.

Astfel, până la 5 mai 1990, reprezentanţii a 54 de partide, precum şi 62 de candidaţi independenţi au beneficiat la Televiziune de 3.640 minute spaţii de emisie gratuită. În acelaşi timp, la radiodifuziune au fost organizate cicluri speciale de emisiuni pentru prezentarea platformelor şi programelor partidelor, formaţiunilor social-politice, precum şi ale candidaţilor independenţi. Au fost realizate, de asemenea, rubrici permanente pentru prezentarea amănunţită a dispoziţiilor legale referitoare la desfăşurarea alegerilor. În toate emisiunile informative, în funcţie de evenimente, au fost programate agende electorale. În total, aceste emisiuni şi rubrici au însumat peste 2.500 de minute.[121]

Decretul-Lege nr. 92 din 14 martie 1990 stabilea că Parlamentul va fi ales prin vot proporţional, pe liste de partid, fără existenţa unui prag electoral. Pornind de la acest ultim criteriu, se poate spune că alegerile generale din 1990 au fost

---

[120] Începând cu 22 aprilie, când a avut loc în Piaţa Unirii un mituing al PNŢ-CD, şi atingând apogeul în 13-15 iunie 1990, la Bucureşti a avut loc o manifestaţie maraton. Manifestanţii au declarat Piaţa Universităţii „zonă liberă de comunism" şi „kilometrul zero al democraţiei". Ei cereau scoaterea în afara legii a oricărui partid de tip comunist, referire la FSN, respectiv înlăturarea din funcţiile de conducere a celor ce făcuseră parte din nomenclatura comunistă şi din aparatul represiv în anii 1945-1989 şi susţineau punctul opt de la Timişoara (din 11 martie 1990), prin care se interzicea dreptul de a candida la alegeri persoanelor care avuseseră funcţii în cadrul PCR sau fuseseră membri ai securităţii. Dacă până la alegeri, manifestaţia a avut şi girul partidelor de opoziţie, după 20 mai sprijinul a fost retras. După ce forţele de ordine au încercat să elibereze Piaţa, lucrurile au degenerat în cea mai gravă criză post-decembristă.

[121] „Rompres", Ştiri Interne, 5 mai 1990, ora 21,30.

cele mai democratice, în sensul că forţele politice au participat fără nici un fel de prag la competiţia pentru ocuparea locurilor parlamentare.

Astfel, a fost posibilă intrarea a nu mai puţin de 27 de formaţiuni politice la Camera Deputaţilor (între care 11 aparţinând unor minorităţi naţionale) şi şapte la Senat. Cu toate acestea, s-a manifestat un dezechilibru accentuat între câştigătorul FSN (67,53 % din mandate) si celelalte formaţiuni. Doar UDMR şi PNL mai deţineau o anumită pondere parlamentară, de câte 7,34 % fiecare.

Aminteam că în urma alegerilor se revenea la formula tradiţională de Parlament bicameral. Candidaţii pentru Adunarea Deputaţilor şi Senat au fost aleşi în cele 41 de circumscripţii electorale din ţară, prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Acest prim parlament număra 515 membri, dintre care 396 deputaţi (387 aleşi şi 9 desemnaţi de minorităţile naţionale) şi 119 senatori (118 reprezentând formaţiuni politice şi unul, independent).

Durata mandatului acestui Parlament a fost de doi ani, în perioada 1990-1992, el funcţionând ca Adunare Constituantă. Senatorii şi deputaţii aleşi s-au întrunit, pentru prima oară, în şedinţe separate de lucru, la 9 iunie 1990. Conducerile celor două Camere au fost alese la 18 şi 19 iunie 1990: Alexandru Bârlădeanu – preşedinte al Senatului, respectiv Dan Marţian – preşedintele Adunării Deputaţilor.

V. 4. Rezultatul alegerilor

Ca o primă concluzie, putem afirma că prin organizarea alegerilor din 20 mai 1990, care au avut ca obiective prima Adunare Constituantă – Parlamentul Bicameral, ce urma să redacteze o nouă Constituţie democratică – şi alegerea preşedintelui ţării, a fost încheiată o primă fază a Revoluţiei din decembrie 1989.

În acelaşi timp, momentul electoral din 20 mai 1990 a însemnat validarea programului Revoluţiei Române, prin confirmarea dată de corpul electoral[122]

---

[122] Gelu Voican Voiculescu în „Caietele Revoluţiei", nr. 4-5(29-30) 2010, IRRD, p. 16.

Pentru candidatul Frontului Salvării Naţionale, Ion Iliescu, au fost exprimate 12.232.498 voturi, ceea ce a reprezentat 85,07%[123].

Pentru Radu Câmpeanu, candidatul Partidului Naţional Liberal au votat 1.529 188 alegători, respectiv 10,64%, iar pentru Ion Raţiu, candidatul Partidului Naţional Ţărănesc Creştin Democrat au votat 617.007 alegători (4,29% din electorat)[124].

La Senat, Frontul Salvării Naţionale (FSN) a obţinut 67,02% din numărul total al voturilor valabil exprimate şi un număr de 91 de mandate; UDMR – 7, 20% şi 12 mandate; Partidul Naţional Liberal (PNL) – 7,06% şi zece mandate; Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democrat (PNŢ-CD) – 2,50% şi un mandat; Mişcarea Ecologistă din România (MER) – 2,45% şi un mandat; AUR – Partidul de Uniune Naţională a Românilor din Transilvania şi Partidul Republican, 2,15% şi două mandate; Partidul Ecologist Român (PER) – 1,38% şi un mandat; un mandat a fost ocupat de un independent (Antonie Iorgovan).

În Adunarea Deputaţilor, FSN a obţinut 66,31% din voturile valabil exprimate şi 263 de mandate; UDMR, 7,23% şi 29 de mandate; PNL, 6,41% şi 29 de mandate; MER, 2,62% şi 12 mandate; PNŢ-CD 2,56% şi 12 mandate; AUR – Partidul de Uniune Naţională a Românilor şi Partidul Republican 2,12% şi nouă mandate; Partidul Democrat Agrar din România (PDAR), 1,83% şi 9 mandate; PER, 1,69% şi opt mandate; Partidul Socialist Democratic Român, 1,05% şi cinci mandate; Partidul Social Democrat Român, 0,53% şi două mandate; Gruparea Democratică de Centru, 0,48% şi două mandate; Partidul Democrat al Muncii, 0,38% şi un mandat; Partidul Liber-Schimbist, 0,34% şi un mandat; Partidul Reconstrucţiei Naţionale din România, 0,32% şi un mandat; Partidul Tineretului Liber Democrat din România, 0,32% şi un mandat; Uniunea Liberală "Brătianu", 0,27% şi un mandat.

Alături de acestea, câte un mandat a revenit unor organizaţii ale minorităţilor naţionale, altele decât cea maghiară,

---

[123] *Ibidem*

[124] *Ibidem*

11 la număr: Comunitatea Lipovenilor din România, Forumul Democratic al Germanilor din România, Uniunea Armenilor din România, Uniunea Bulgară din Banat, Asociaţia Culturală Bulgară din Bucureşti, Uniunea Democrată a Sârbilor din România, Uniunea Democrată a Slovacilor şi Cehilor din România, Uniunea Democratică Turcă Musulmană, Uniunea Elenă din România, Uniunea Democrată a Romilor din România, Uniunea Polonezilor din România – „Dom Polski"–, Uniunea Ucrainenilor din România[125].

Din numărul total al alegătorilor de 17.200.722, potrivit listelor de alegători, la 20 mai 1990 s-au prezentat la urne 14.825.764, pentru alegerile de la Senat, şi 14.825.017, pentru Adunarea Deputaţilor.

Aceste prime alegeri au avut, pe lângă specificităţi politice, şi unele aspecte de natură tehnică. Prima particularitate tehnică este dată de faptul că reglementarea alegerilor din 20 mai 1990 s-a realizat printr-un act normativ provizoriu, anume Decretul-Lege nr. 92/1990, act numit ulterior de jurişti, *Constituţia Mică*. Ceea ce trebuie reţinut din acest document este că norma juridică a introdus în practica electorală românească sistemul electoral de tip reprezentare proporţională, considerat de specialişti cel mai bine adaptat practicii electorale din democraţiile în curs de consolidare[126]. Pe de altă parte, decretul respectiv a introdus un element perturbator şi anume subvenţionarea de la bugetul statului a campaniilor electorale şi a partidelor politice. O asemenea practică are consecinţe negative şi la momentul actual. O a doua particularitate a fost aceea că aceste alegeri rămân singurele fără prag electoral. Altfel spus, sunt cele mai democratice, în sensul că partidele au participat fără nici un fel de oprelişti, fără nici un fel de prag la competiţia pentru ocuparea locurilor parlamentare[127].

Caracteristica cea mai importantă a acestor alegeri o reprezintă participarea populară foarte mare, cca 86% din corpul electoral – participare record, explicabilă, întâi de toate, prin

---

[125] „Adevărul", *După alegerile de la 20 mai 1990*, 26 mai 1990.

[126] Caietele Revoluţiei", nr. 4-5 (29-30), 2010, p.26.

[127] *Ibidem*.

contextul politic al momentului.A fost cea mai amplă implicare electorală din întreaga noastră istorie postcomunistă[128].

De asemenea, este singurul scrutin prezidenţial în care un candidat a câştigat alegerile cu majoritatea absolută de voturi – peste 12 milioane – dintr-un corp electoral de circa 17 milioane de persoane[129].

Totuşi, cea mai importantă caracteristică a alegerilor din 20 mai 1990 a reprezentat-o rezultatul însuşi: Frontul Salvării Naţionale câştiga alegerile la Adunarea Deputaţilor cu 66,41 % din mandate, iar la Senat cu 76,47 %, o majoritate exorbitantă, greu de întâlnit în societăţi democratice. De cealaltă parte, UDMR şi PNL au obţinut aproape şapte la sută fiecare, iar restul – sub acest procent. Aceasta era realitatea electorală a anului 1990. Făcând apel la metodologia ştiinţei politice, profesorul universitar dr. Radu Alexandru afirmă că există un instrument numit *număr efectiv de partide* care măsoară gradul de democratizare al alegerilor. El trebuie să fie doi minim, deoarece cu mai puţin de două partide nu poate fi vorba despre pluralism, despre democraţie. În 1990, arată profesorul Radu Alexandru, acest indice calculat pentru Senat are valoarea de 1,66, iar pentru Adunarea Deputaţilor – 2,20. Făcând o medie, continuă profesorul Alexandru, se obţine 1,93, adică sub două partide efective, valoare care ne situează la limita baremului democraţiei. Poate că în felul acesta avem şi un răspuns în legătură cu disputa privind calitatea democratică a alegerilor – dacă alegerile au fost libere sau nu. Chiar dacă asemenea calcule şi concluzii sunt incomode, ele sunt circumscrise realităţii şi trebuie luate ca atare.

În aceeaşi ordine de idei, în studiile ştiinţifice ce se fac în legătură cu post-comunismul, România este considerată o ţară semiliberă până în 1996 şi liberă din acel an. Motivul ar fi faptul că abia atunci s-a produs prima rocadă politică autentică, în sensul că dreapta a înlocuit stânga la putere.

---

[128] Nu este, însă, şi cea mai mare participare politică. În 1990 au fost 71 de formaţiuni politice care au depus candidaturi, în timp ce doi ani mai târziu, în 1992, au participat 79 de formaţiuni politice, astfel că, din acest punct de vedere, alegerile parlamentare din 20 mai 1990 nu au stabilit un record.

[129] Actualul preşedinte a câştigat alegerile cu numai 5,2 milioane de voturi.

Pentru spaţiul post-comunist această trecere este considerată testul fundamental pe care trebuie să-l reuşească sistemul democratic pentru a fi omologat. Se cuvin a mai fi făcute, conform aceluiaşi autor, încă două menţiuni: paradoxal, majoritatea astfel creată, de peste 70 %, nu a rezistat decât până în septembrie 1991 – guvernul Petre Roman a funcţionat doar 18 luni[130] ; mai mult, alegerile, rezultatul şi contextul electoral au indus confuzia politică în societatea românească, iar efectele se văd până astăzi.

Experienţa alegerilor din 20 mai 1990 nu a fost fructificată, nici politic, nici juridic, decât în foarte mică măsură. Există cel puţin două exemple în acest sens. Un prim aspect se referă la ridicarea pragului electoral de la 3 % la 5 % din totalul voturilor exprimate. Neîndoielnic, măsura a blocat accesul unor partide în Parlament, a provocat dispariţia unor formaţiuni din spaţiul politic şi a descurajat implicarea unor compartimente socio-profesionale în viaţa politică. Pe de altă parte, subveţionarea partidelor, menţinerea subvenţionării lor de la bugetul de stat şi transformarea lor în ceea ce ştiinţa politică numeşte *partide-cartel*, adică partide care sunt ţinute în viaţă din ajutorul bugetar, a contribuit la consolidarea sistemului politic clientelar, specific României postcomuniste[131].

Cum poate fi explicată această victorie clară a Frontului Salvării Naţionale şi a candidatului său la preşedinţie în scrutinul din 1990? Pe de o parte, partidele din spectrul politic autointitulat „democratic", de opoziţie mai bine spus, au avut un impact redus la electorat, neavând o personalitate cu charismă pe care să o contrapună lui Ion Iliescu. Chiar dacă au existat unele şicane, manipulări, din partea autorităţilor locale în timpul campaniei electorale, principalul factor al dezastrului din alegeri al partidelor de opoziţie a fost lipsa unor „lideri-locomotivă", care să capteze atenţia şi interesul tuturor categoriilor de alegători. Ion Iliescu a fost personalitatea dominantă în perioada guvernării provizorii. Apreciat şi

[130] Asemănare cu Guvernul Boc I, cel care, bazat pe o majoritate la fel de puternică, dacă nu chiar mai puternică, nu a supravieţuit decât 9 luni, între decembrie 2008 şi octombrie 2009.

[131] Prof. Univ. dr Radu Alexandru, în „Caietele Revoluţiei", nr 4-5(28-29), 2010, p. 25-28.

contestat deopotrivă, el rămâne unul dintre cei mai importanţi oameni politici din perioada post-decembristă. Frontul Salvării Naţionale, cu charisma lui Ion Iliescu şi cu dinamismul lui Petre Roman – de asemenea o persoană charismatică –, nu avea cum să piardă în faţa unor oponenţi care reactualizaseră programe din perioada interbelică. Însuşi Corneliu Coposu afirma că „programul nostru din anul 1936 (…) a fost adus la zi după revoluţia din 22 decembrie 1989”[132]. Ofertele acestui program – regimul monarhiei şi restituirea proprietăţilor, spre exemplu – s-au lovit de puternice bariere mentalitare, fiind respinse, sau privite cu suspiciune, de majoritatea populaţiei. În plus, liderii opoziţiei n-au reuşit să intre în rezonanţă cu aşteptările populaţiei. Prin discursul lor vehement şi corectiv, aceştia s-au identificat mai mult cu imaginea României interbelice şi mai puţin cu cea a unei ţări poziţionate la standardele sfârşitului de mileniu.

Mai mult, cu puţine excepţii, Ion Iliescu a folosit un discurs ambiguu, care lăsa fiecăruia posibilitatea să-l interpreteze conform propriilor aspiraţii. Când făcea referiri la viitor, aducea în discuţie faptul că România ar trebui să nu adopte nici un model, să construiască un sistem propriu, aşa cum afirma încă din ianuarie 1990 la o întâlnire cu reprezentanţi ai unor organizaţii de tineret: „Vrem să nu ne luăm după nici un model”, a spus Ion Iliescu, referindu-se la „politica de perspectivă a Frontului.”[133]. Pe de altă parte, discursul liderilor PNŢ-CD şi PNL era mai concis, cu teme clare precum retrocedarea, privatizarea, reinstaurarea monarhiei. Erau termeni care nu plăceau, care aprindeau temeri sădite cu conştinţiozitate timp de atâtea decenii de propaganda comunistă. De aceea, trimiterile la un trecut idilizat, pe de o parte, şi ideea urgentării unor prefaceri radicale, pe de altă parte, au constituit o combinaţie discursivă perdantă, o mişcare tactică neinspirată.

Au existat, cum era de aşteptat, contestări la adresa alegerilor, inclusiv din partea unor organisme internaţionale[134].

---

[132] *Corneliu Coposu: dialoguri cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1993, p. 133.

[133] „Tineretul Liber”, 23 ianuarie 1990.

[134] Domniţa Ştefănescu, *op. cit*., 78-79.

Astfel, „Declaraţia Fundaţiei Internaţionale pentru Sisteme Electorale" (Washington), reprezentată de 10 membri la alegerile din 20 mai, se menţiona că în România s-au făcut simţite elementele de bază ale unei democraţii dar, după criteriile electorale din ţările cu tradiţii democratice statornice, se poate afirma că procesul electoral a avut imperfecţiuni procedurale semnificative:

- persoane neautorizate au dat asistenţă votanţilor şi au fost prezente la numărătoarea voturilor;
- modalitatea de numărare a voturilor a fost greşită din punct de vedere tehnic;
- s-a făcut propagandă electorală la mai puţin de 500 de metri de secţiile de votare, inclusiv prin materiale de propagandă în secţiile de votare;
- au existat urne nesigilate, secţii de votare cu numai un reprezentant de la un partid;
- s-au realizat necorespunzător procedeele de identificare a ştampilelor;
- electoratul s-a prezentat la urne slab pregătit în tehnicile de votare.

Cu toate acestea, se aprecia că imperfecţiunile semnalate n-au influenţat profund rezultatul alegerilor.

Mult mai gravă era, în opinia membrilor organismului mai sus menţionat, lipsa de bunăvoinţă a preşedintelui CPUN, Ion Iliescu, şi a prim-ministrului, Petre Roman**,** de a da răspuns la unele probleme:

- exemple reale şi documentate de violenţă şi intimidare a partidelor de opoziţie de către FSN în perioada campaniei electorale;
- accesul inadecvat al acestor partide la radio, televiziune şi în presa scrisă;
- inechitatea creată prin avantajele de care s-a bucurat şi de care a abuzat în timpul campaniei electorale conducerea FSN.

Reproşuri asemănătoare au formulat şi alţi delegaţi, dar ei au apreciat că, în ansamblu, alegerile au reprezentat opţiunile electoratului român. Amintim în acest sens:

-Delegaţia de observatori ai Federaţiei Internaţionale pentru Drepturile Omului de la Helsinki;

-Delegaţia de observatori a Parlamentului Europei;

-Delegaţia Guvernului britanic;

- Delegaţia de observatori ai Adunării Naţionale Franceze.

Dacă la nivelul delegaţiilor s-a manifestat o anumită bunăvoinţă în evaluarea semnificaţiei scrutinului, opiniile individuale au fost mult mai severe[135]. Spre exemplu, Andreas Kohl, observator din partea Uniunii Democratice Europene, afirma: „Rezultatele nu sunt expresia voinţei libere a poporului român. Nici aceste alegeri nu pot fi considerate democratice, nici preşedintele Iliescu şi nici Guvernul său nu au fost legitimaţi democratic". La rândul ei, Adelaide Aglietta**,** membră a delegaţiei Parlamentului European, declara: „Am fost impresionată de mulţimea care a mers la vot, dar mă îndoiesc că această votare s-a făcut în sprijinul unei democraţii autentice, atâta timp cât unora li s-a inoculat o ură nefirească fată de anumite partide".

În termeni apropiaţi se exprima şi Henri Mc.Cubbin**,** membru al delegaţiei Parlamentului European: „Nu a fost o alegere normală din punct de vedere occidental. Ca socialist, cred în colectivism. Dar colectivismul trebuie să se bazeze pe libertatea de asociere şi nu pe constrângere". În spiritul aceeleiaşi orientări, Delegaţia Internaţionalei Socialiste, prin observatorii ei, declara că va propune Guvernului României formarea unei comisii (alcătuită din români asistaţi de personalităţi internaţionale) pentru evaluarea legitimităţii scrutinului.

În schimb, purtătorul de cuvânt al Guvernului sovietic îşi exprima întreaga satisfacţie în legătură cu desfăşurarea alegerilor.

Cu toate minusurile şi plusurile sale, momentul electoral 20 mai 1990 are o indiscutabilă însemnătate istorică, acesta deschizând drumul spre crearea întregului eşafodaj al instituţiilor statului de drept. Primul Parlament ales, care a funcţionat şi ca Adunare Constituantă, a adoptat, după ample dezbateri, Constituţia României, ceea ce a contribuit fundamental la consolidarea şi normalizarea societăţii române.

---

[135] *Ibidem,* p.79-80.

VI. TURBULENŢE POLITICE ŞI CONSTITUIREA NOILOR STRUCTURI DE PUTERE

VI. 1. Piaţa Universităţii

„Fenomenul Piaţa Universităţii" este capul de afiş al manifestaţiilor din primul an post-revoluţionar, depăşind net ca amploare evenimentele de anvergură publică desfăşurate până atunci în Romania şi chiar după aceea. Pe data de 22 aprilie 1990, în timpul campaniei electorale pentru alegerile din 20 mai, are loc un miting organizat de PNŢ-CD, unde s-au scandat lozinci antiprezidenţiale şi antiguvernamentale.

După terminarea mitingului cu caracter electoral, o parte dintre participanţi, dar şi alte persoane, s-au grupat în Piaţa Universităţii pe care au ocupat-o, blocând traficul din centrul Capitalei. Ulterior, s-au alăturat protestatarilor, Liga Studenților, Alianța Poporului, Asociația 16 – 21 decembrie, Grupul Independent pentru Democrație dar și Frontul Antitotalitar Român. Poliţia a încercat să disperseze mulţimea adunată în dimineaţa de 24 aprilie, când a efectuat o serie de arestări. Acţiunea s-a soldat cu un eşec lamentabil al forţelor de ordine, determinat de lipsa de credibilitate, dar şi de moştenirea de către acestea a sentimentului de culpabilitate din perioada comunistă a fostei miliţii[136].

Manifestanţii din Piaţa Universităţii se radicalizează odată cu data de 25 aprilie, când sunt catalogaţi de către preşedintele interimar, Ion Iliescu, drept "golani". Când zona în care au avut loc manifestările a fost numită „Golania", termenul în cauză pierde rapid substanţa peiorativă, asimilând o nouă şi surprinzătoare încărcătură simbolică. Evenimentul însuşi a rămas în memoria colectivă cu numele de „Golaniada".

---

[136] Florin Abraham, *România de la comunism la capitalism,* Editura Tritonic, Bucureşti, 2006, p. 424.

Pe pancartele celor prezenţi se putea citi : „Ieri huligan, astăzi Golan”, „Somnul raţiunii naşte monştri”, „Astăzi capitala, mâine toată ţara”, „Libertate te iubim, ori învingem, ori murim”, „Nu plecăm acasă morţii nu ne lasă” sau „Vom muri şi vom fi liberi”[137]. Nu au lipsit nici acuzele de legionarism la adresa „Golaniei”, acuze ce se vor face auzite până în ultima zi a „Pieţei Universităţii”.

Balconul Facultăţii de Geografie devine o adevarată tribună din care se ţin discursuri, se anunţă liste cu revendicări. Manifestaţia, ce se va extinde pentru aproximativ două luni, va fi girată de intelectuali de marcă sau foşti disidenţi anticomunişti cum ar fi Lucian Pintilie, Stelian Tănase, Radu Filipescu, Octavian Paler, Ana Blandiana, Petru Creţia, Florin Iaru, Ovidiu Iuliu Moldovan ş.a[138]. Discursurile rostite pun accent pe noţiunea de puritate etică a manifestanţilor, în majoritate covârşitoare studenţi, care doreau o desprindere reală de metehnele fostului regim. Ţinta principală a manifestărilor era persoana preşedintelui Ion Iliescu, care fie era asociat cu imaginea lui Nicolae Ceauşescu, fie era prezentat în proiecţii în care apăra „idealurile nobile ale comunismului”, trădate de soţii Ceausescu. Cu alte cuvinte, principala cerinţă a manifestanţilor din Piaţa Universităţii era, de fapt, respectarea punctului 8 al Proclamaţiei de la Timişoara, în condiţiile în care era tot mai vizibilă prezenţei fostei nomenclaturi de gradul II în structurile principale ale noii puteri.

Luna mai a reprezentat apogeul manifestărilor din Piaţa Universităţii, fapt explicabil, ca urmare a apropierii datei alegerilor. Zeci de vorbitori se perindau la microfonul din Balcon, se pun în scenă – cu ajutorul unor regizori ca Nae Caranfil şi a unor actori ca Victor Rebengiuc – parodii la adresa puterii, se cântă, se dau diplome cu titlul onorific de „golan” diferitelor personalităţi prezente (Doina Cornea, de pildă, primeşte diploma de golan numarul 1; Alexandru Paleologu[139],

---

[137] Ruxandra Cesereanu, *Fenomenul Piaţa Univessităţii,* în „22”, nr. 687/2003.

[138] *Ibidem.*

[139] Alexandru Paleologu, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.

într-o telegramă transmisă de la Paris, se declara „golan intelectual"). Manifestaţia din Piaţa Universităţii a provocat o serie de solidarizări în ţară. Clujul, Timişoara şi societatea cu acelaşi nume susţin manifestaţiile de la Bucureşti.

Evenimentele din Piaţa Universităţii au generat o polemică acerbă în legătură cu eventuala implicare a politicului în manifestaţii. Dintr-un anumit punct de vedere, răspunsul poate fi afirmativ, în sensul că mesajul transmis din Piaţă era aproape identic cu cel politic comunicat de partidele istorice. În acelaşi timp, nu este axclus ca partidele politice opozante Frontului, sau unii membri ai acestor partide, să fi avut implicări directe în ceea ce se întâmpla în acele zile în centrul Bucureştiului. Astfel, partidele istorice au încercat să câştige capital electoral de pe urma manifestărilor din Piaţă, întreţinând convingerea FSN-ului că în spatele protestelor era mâna opoziţiei. Din rândul acesteia, Radu Câmpeanu îşi însuşea, cu ostentaţie, apelativul de „super golan". Organul central al PNL, „Viitorul", releva în data de 11 mai: „… În aceeaşi notă de bună dispoziţie generală, domnia sa (Radu Câmpenu – n.n.) şi-a manifestat simpatia faţă de manifestanţii din Piaţa Universităţii, declarându-se golan. Atunci, un om i-a înmânat ecusonul „golan" pe care domnul Câmpeanu l-a prins de reverul hainei în aplauzele furtunoase ale asistenţei – un super golan pentru o naţiune"[140]. Ion Raţiu a încercat, chiar, asocierea directă cu ceea ce se întâmpla în Piaţă, fără însă prea mulţi sorţi de izbândă. Din felul în care s-au exprimat, manifestanţii nu doreau asocierea cu politicul. Ca atare, pătrunderea lui Raţiu între ei a fost primită cu sloganul „Nu suntem partide!". O relatare din Piaţa Universităţii a Roxanei Lungu este, din acest punct de vedere, edificatoare: „După nopţi şi zile de miting maraton, manifestanţii din Piaţa Universităţii au fost vizitaţi de domnul Ion Raţiu, la faţa locului, miercuri 25 aprilie, ora 16.00. Intenţiile sale electorale au fost deturnate de corul manifestanţilor într-un mod paşnic şi democratic. S-a scandat până la dispariţia d-lui Raţiu din Piaţă: Nu suntem partide!!"[141] .

[140] „Viitorul" din data de 11 mai 1990.

[141] „Adevărul" din data de 26 aprilie 1990.

În schimb, Ion Diaconescu a încearcat să se distanţeze de punctul de vedere conform căruia Piaţa ar fi fost ocupată exclusiv de membri ai PNŢ-CD. Mai mult decât atât, liderul ţărănist afirma răspicat că „PNŢ-CD nu a iniţiat, nu a condus şi nu a coordonat această mişcare”[142].

Dincolo de aceste dezacorduri amicale, mesajul Pieţei promova aceeaşi temă a anticomunismului[143], susţinută şi de partidele de opoziţie. Fără îndoială că partidele tradiţionale s-au simţit în alianţă cu Piaţa, la fel cum probabil şi Piaţa s-a aliat cu ele la secţiile de votare. Rezultatul scrutinului ne arată, însă, că manifestaţia a fost mai degrabă reacţia unei minorităţi politice, nemulţumită de schimbările care avusesera loc până la acel moment. Evenimentele din Piaţă pot fi văzute, mai degrabă, ca o atitudine a unei mici părţi a societăţii româneşti. Cea mai mare parte a populaţiei era mai degrabă în dezacord cu ceea ce se întâmpla în Piaţa Universităţii.

Momentele mai zgomotose ale protestelor, unele stridenţe de limbaj şi radicalizarea anticomunistă au neliniştit o parte semnificativă a populaţiei. Aceasta era mai puţin interesată de înlăturarea rapidă şi totală a sechelelor vechiului regim, punând un preţ mult mai mare pe pacea socială. Neliniştea provocată de Piaţa tot mai intransigentă a determinat o repliere spre FSN a unui mare număr de indecişi. Paradoxal, fenomenul „Piaţa Universităţii” a mărit sensibil bazinul electoral – oricum majoritar – al FSN-ului.

După încheierea alegerilor, o parte dintre manifestanţi au renunţat la proteste. Unii, însă, au continuat să protesteze, inclusiv prin greva foamei.

La 12 iunie a avut loc la Palatul Victoria o şedinţă în care s-a hotărât lichidarea demonstraţiei din Piaţa Universităţii. Postul de televiziune a prezentat un Comunicat al Procuraturii, care legitima Poliţia să degajeze Piaţa Universităţii. A doua zi, 13 iunie, era pusă în aplicare „*o operaţiune poliţienească eronat concepută şi brutal executată*[144] ce încerca să degajeze

---

[142] Ion Diaconescu, *După revoluţie,* Editura Nemira, Bucureşti, 2003, p.45.

[143] Marian Enache, Mihai Constantinescu, *op. cit.*p.157

[144] Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj napoca, 1994, p. 257.

Piaţa Universităţii din Bucureşti de ultimii grevişti ai foamei. Se fac arestări. De cealaltă parte se scandează lozinci anticomuniste şi antiprezidenţiale. Au loc confruntări între manifestanţi şi forţele de ordine, alături de care acţionează şi persoane care scandează *„IMGB face ordine”*[145]. Situaţia avea să devină dramatică după ce manifestanţii au atacat şi incendiat sediile Poliţiei Capitalei, Serviciului Român de Informaţii, Ministerului de Interne. Seara era ocupat sediul Televiziunii, iar emisia era întretuptă pentru un timp[146] (aproximativ între orele 20.15 – 21.15).

Despre această situaţie, Ion Iliescu avea să declare[147]: „Capitala României trăia un coşmar. Populaţia era îngrozită de scenele de violenţă şi anarhie. Explozii şi incendii în punctele centrale, nor de fum deasupra oraşului, pe străzi hărţuială între Poliţie şi manifestanţi, spaimă şi derută generală. Forţele de ordine erau cu totul depăşite”. În această situaţie, preşedintele nou ales al României ajunge la concluzia că instituţiile fundamentale ale statului erau în pericol. În consecinţă, considera că trebuia intervenit pentru protejarea lor. Mai întâi, transmitea populaţiei, prin intermediul radioului şi televiziunii, următorul apel: „Este de acum clar că ne aflăm în faţa unei tentative organizate de a răsturna prin forţă, prin violenţă dezlănţuită, conducerea aleasă în mod liber şi democratic la 20 mai... Ne adresăm tuturor cetăţenilor Capitalei, în numele democraţiei câştigate prin alegeri libere, să respingă, cu toată hotărârea, actele iresponsabile de violenţă şi să sprijine organele de ordine în restabilirea situaţiei de calm şi legalitate. Chemăm toate forţele conştiente şi responsabile să se adune în jurul clădirii Guvernului şi Televiziunii pentru a curma încercările de forţă ale acestor grupuri extremiste, pentru a apăra democraţia atât de greu cucerită...”

La 14 iunie la primele ore ale dimineţii**,** peste 10.000 de mineri din Valea Jiului descind în Capitală. Ion Iliescu declara: „Am fost surprins să aflu că grupuri de cetăţeni, în

---

[145] Alesandru Duțu, *Revoluţia din Decembrie 1989. Cronologie,* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Sitech, Craiova, 2010, p. 264.

[146] Petre Roman, *op. cit.,* p. 257-258.

[147] Ion Iliescu, *Revoluţia Română*....p. 302-358

special muncitori din alte oraşe, printre care şi mineri din Valea Jiului, au hotărât să vină în Capitală. Venirea lor nu mi se părea necesară, dar nu aveam cum să o împiedic".

Petre Roman, în calitate de prim-ministru afirma, la rândul său: „În momentul în care minerii s-au îndreptat spre Piaţa Victoriei, ne-am reunit, un număr de persoane, în acest moment nu-mi amintesc de totalitatea persoanelor care se aflau de faţă, mi-amintesc însă că am avut o discuţie în legătură cu ceea ce urma să se facă. Propunerea, care nu era numai a mea, poate nu a fost în primul rând a mea, era aceea că minerilor trebuie să li se asigure o masă caldă, după care ei să fie reuniţi şi îndreptaţi spre a se reîntoarce în Valea Jiului. [...] Sigur, ce s-a întâmplat în continuare ... am asistat la o evoluţie diferită de ceea ce credeam că ar trebui făcut. Adică, odată ajunşi în Piaţa Victoriei, grupul de mineri care venise, domnul Iliescu şi cu cei care ne aflam acolo, în balconul din clădirea Guvernului, am constatat că situaţia era poate şi mai dramatică, deoarece minerii erau în marea lor majoritate înarmaţi cu bâte, cu lanţuri, se vedea că erau oameni foarte obosiţi, unii dintre ei, sau majoritatea dintre ei veneau direct din mină, sau dădeau impresia că veneau de la muncă, şi în consecinţă desfăşurarea necontrolată a prezenţei lor în Bucureşti devenise destul de evidentă pentru noi. În aceste condiţii, ceea ce discutasem anterior, şi anume faptul că ei trebuiesc hrăniţi, după care trebuiesc grupaţi şi îndemnaţi să se reîntoarcă în Valea Jiului întrucât descărcarea violentă din noaptea trecută fusese oprită, nu s-a realizat. Din păcate domnul Iliescu le-a spus, spre surprinderea multora şi a mea, că le cere să meargă să ocupe şi să cureţe Piaţa Universităţii şi cineva a adăugat «să planteze flori», lucru care a avut aprobarea domnului Iliescu"[148].

Minerii s-au manifestat extrem de violent, numeroase persoane fiind supuse unor corecţii fizice. Mânia lor s-a manifestat şi asupra presei. Redacţiile ziarelor şi revistelor *România liberă, Dreptatea, Expres, 22, Baricada* au fost atacate şi devastate, iar unii ziarişti agresaţi. Alte categorii de populaţie – supuse violenţelor în acele zile – au fost studenţi, intelectuali, persoane suspectate că simpatizau „fenomenul Piaţa Universităţii" etc. Tot Petre Roman mărturisea că a

[148] Domniţa Ştefănescu, *op. cit*, p. 85.

fost impresionat atât de urmele trecerii minerilor, cât şi de starea de nemulţumire a studenţilor. În urma evenimentelor din 13-15 iunie, prim-ministrul Petre Roman l-a demis pe ministrul de Interne pentru faptul că ,,nu şi-a îndeplinit obligaţiile elementare" şi a dispus declanşarea unei anchete pentru cercetrea cauzelor şi efectelor actelor de vandalism, a tuturor ilegalităţilor din acele zile[149]. Marian Munteanu**,** unul din liderii studenţilor la momentul respectiv, bătut cu cruzime în 14 iunie şi internat în spital, era arestat, totuşi, cu mandat de arestare preventivă. Martorii acelor zile declarau că s-au comis acte de violenţă, au fost molestaţi oameni nevinovaţi, unii din pricina unor confuzii, alţii pentru că aveau barbă, tinerele pentru că purtau fuste prea scurte sau erau fardate, dar şi cei care îndrăzneau să aibă opinii diferite.

Considerăm, că nu intervenţia forţelor de ordine a fost o greşală întru-cât, aceste structuri sunt îndreptățite și au ca obligație fundamentală apărarea liniștii statului. De condamnat a fost, conform unor surse, folosirea forțelor civile[150]

Din raportul semnat de procurorul general Gheorghe Robu şi de ministrul de Interne Doru Viorel Ursu[151] rezultă că în urma evenimentelor din 13-15 iunie au fost arestate 185 de persoane învinuite de infracţiuni de ultraj contra bunelor moravuri, tulburarea liniştii publice, pătrunderea fără drept în sediul unor instituţii de stat, furt calificat în paguba avutului public şi personal, distrugere în dauna avutului public (34 de inculpaţi au fost trimişi în judecată în stare de arest, iar doi în stare de libertate; 17 inculpaţi au fost scoşi de sub urmărire penală, deoarece în urma expertizelor psihiatrice s-a constatat că erau iresponsabili penal pentru faptele comise; 81 de inculpaţi faţă de care se continua urmărirea penală au fost puşi în libertate; 51 de inculpaţi, dintre care 9 cu antecedente penale, au fost cercetaţi în stare de arest)[152].

[149] Petre Roman, *Libertatea ca datorie...*, p.258.

[150] *Raport asupra evenimentelor din 13 – 15 iunie 1990*, Bucureşti, pp. 39, 51, elabort de Grupul pentru Dialog Social, Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki, f. an.

[151] Doru Viorel Ursu, fost judecător militar înainte de 1989 şi preşedinte al Tribunalului Militar Bucureşti în perioada februarie-iunie 1990.

[152] Domniţa Ştefănescu, *op. cit*, p. 88.

Dincolo de numărul morţilor, răniţilor, arestaţilor evenimentele din 13-15 iunie din Bucureşti au avut multe alte efecte negative. Probabil, cel mai important dintre ele a fost reacţia opiniei publice internaţionale. Aceasta şi-a manifestat, extrem de rapid, stupoarea faţă de ororile de la Bucureşti. Principalele agenţii de presă transmiteau ştiri şi reportaje despre mineriada de la Bucureşti. Întregul capital de simpatie câştigat în decembrie 1989 era pierdut în urma acestor evenimente. Departamentul de Stat al Statelor Unite declara: „Acţiunile autorizate de preşedintele Iliescu şi guvernul său... au lovit în inima democraţiei române”[153]. Agenţia *TASS* nota la rândul său: „Recentele evenimente au fost, poate, tipul cel mai negativ de confruntare post-electorală care subminează reputaţia României în lume, indiferent cine este de blamat”[154].

Nu puţine au fost vocile care s-au întrebat ulterior ce forţe sau ce ciocniri de interese erau cu adevărat raspunzătoare de ceea ce s-a întâmplat în acele zile (s-a vorbit despre conflicte surde între diferitele segmente ale Puterii, între Armată şi foşti lucrători, rămaşi activi, ai Securităţii). Răspunsul complet n-a fost încă dat de nimeni. Cvasitotalitatea opiniilor poartă o evidentă amprentă a partizanatului politic. Lipsa unor documente într-adevăr lămuritoare, coroborată cu abordările evident resentimentare din partea actorilor, face ca evenimentele din 13-15 iunie1990 să rămână acoperite încă de o crustă groasă de subiectivism. Întrucât demersul nostru este un studiu istoric, ne abţinem de la alte consideraţii privitoare la acele zile, până când sursele documentare necesare vor deveni accesibile. Preferăm, de aceea, să menţionăm doar măsurile luate de autorităţi după acele zile regretabile. Pentru elucidarea acelor fapte s-a constituit o Comisie parlamentară formată din 15 deputaţi şi opt senatori, condusă de Radu Nicolae, deputat FSN, secretar al Adunării Deputaţilor. Contribuţia Comisiei la elucidarea nebuloaselor evenimente nu a fost semnificativă.

În 16 iunie, Guvernul dă următorul comunicat: „În legătură cu actele de barbarie din 13 şi 13 spre 14 iunie, Guvernul a dispus luarea unor măsuri concrete şi hotărâte

---

[153] *Ibidem*

[154] *Ibidem*, p. 88-89.

pentru anchetarea şi tragerea la răspundere penală a celor vinovaţi. De asemenea, a dispus cercetarea actelor de molestare reclamate în zilele următoare". Se mai face menţiunea că au fost retinuţi 1.021 suspecţi[155].

Între 2 şi 3 iulie, la Bucureşti avea loc Congresul naţional studenţesc, organizat de Liga Studenţilor din Universitatea Bucureşti. Congresul îşi dorea să fie un for de discuţii şi dezbateri despre statutul studentului în societatea românească. Mihai Gheorghiu, vicepreşedintele Ligii Studenţilor, declara că ideea organizării Congresului a apărut ca reacţie la recentele evenimente din 13-15 iunie, când au fost profanate două instituţii de învăţământ superior şi când statutul de student a fost grav ultragiat. Marian Munteanu, arestat încă, era ales, în absenţă, preşedintele de onoare al Congresului. Se adoptau ca documente ale Congresului: Declaraţia de principii; Moţiunea de solidaritate cu Marian Munteanu, preşedintele Ligii Studenţilor din Universitatea Bucureşti; rezoluţiile privind mişcarea studenţească şi rolul ei civic responsabil; autonomia universitară şi activităţile sociale; o scrisoare deschisă către mineri. A fost constituită Delegaţia Permanentă a Congresului. În aceeaşi notă se înscrie şi acţiunea din 13 iulie, când Liga Studenţilor din Institutul Politehnic Bucureşti, Asociaţia studenţilor arhitecţi şi Grupul Independent pentru Democraţie organizează un marş de solidaritate cu Marian Munteanu şi cu ceilalti arestaţi în zilele de 13-15 iunie. Mii de studenţi străbat străzile Capitalei cu flori în mâini şi scandează numele celor arestaţi: Marian Munteanu, Nica Leon, Andrei Apostol, Dumitru Dincă. Pe pancarte se putea citi: „Studenţilor sânge – minerilor mulţumiri!", „Aţi arestat studenţimea, nu pe Marian Munteanu!". Ajunşi în Piaţa Victoriei, demonstanţii au predat o notă de protest Guvernului şi au scandat: „Nu cu bâte şi topoare, noi venim cu o floare!". Se trimit note de protest preşedintelui ţării şi procurorului general. În cele din urmă, la 2 august 1990, printr-o ordonanţă, Gheorghe Robu, Procurorul General al României, dispune revocarea măsurii de arestare preventivă şi punerea în libertate a lui Marian Munteanu.

---

[155] Domniţa Ştefănescu, *op. cit,* p.89.

VI. 2. Constituirea noilor structuri de putere; Începutul reformelor

În prima şedinţă de constituire a celor două Camere au avut loc dezbateri cu privire la structurarea organismelor parlamentare, pe baza principiului repartizării proporţionale a locurilor ce reveneau grupurilor parlamentare sau a principiului respectării configuraţiei politice în dimensionarea organismelor interne de lucru ale Adunării Deputaţilor şi Senatului. Disputa care s-a declanşat a fost determinată de ideea potrivit căreia distribuirea proporţională a locurilor în structurile interne ale Parlamentului ar constitui un obstacol în calea negocierilor privitoare la repartizarea locurilor cuvenite fiecărui grup parlamentar. Soluţia găsită a fost cea a acceptării variantei în virtutea căreia structurile parlamentare urmau să fie constituite, respectandu-se configuraţia politică a fiecărei Camere. În cele din urmă, a fost acceptată ideea reflectării configuraţiei politice a Camerelor în structurile interne ale acestora, ţinându-se seama atât de rezultatele negocierilor politice, cât şi de ponderea grupurilor parlamentare în structura Camerelor[156].

La 18 iunie, la Senat erau alese structurile de conducere: preşedinte – Alexandru Bârlădeanu (FSN); vicepresedinţi – Oliviu Gherman (FSN), Vasile Moiş (FSN), Radu Câmpeanu (PNL), Károly Király (UDMR); secretari – Paul Jerbas (FSN), Dan Iosif (FSN), Petru Jucan (PNL), Verestóy Attila (UDMR); chestori –Doru Ioan Tărăcilă (FSN), Constantin Sava (FSN). Cele trei grupuri parlamentare care s-au format erau: FSN, UDMR, PNL.

La 19 iunie şi Adunarea Deputaţilor îşi alege conducerea: preşedinte –Dan Marţian (FSN); vicepreşedinţi – Marian Enache (FSN), Ionel Roman (FSN), Mircea Ionescu Quintus (PNL), Victor Cerdarie (gruparea ecologistă); secretari – Bogdan Pătraşcu (FSN), Cazimir Ionescu (FSN), Nicolae Radu (FSN), Madras Lázár (UDMR); chestori – Emil Stoica (FSN), Paul Ciobanu.

La 20 iunie, ora 11.00, la Ateneul Român, camerele reunite ale Parlamentului au fost convocate în şedinţă solemnă.

---

[156] Marian Enache, Mihai Constantinescu, *Renaşterea Parlamentarismului în România,* Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 105-106.

În faţa unei asistenţe în picioare, primul preşedinte ales al României de după dispariţia regimului comunist, depunea jurământul de credinţă. Teodor Vasiliu, presedintele Curţii Supreme de Justiţie, da citire actului de validare a mandatului prezidenţial, iar preşedintele Senatului, Alexandru Bârlădeanu, îl declara oficial pe Ion Iliescu, preşedinte al României. Era desemnat şi prim-ministrul, în persoana lui Petre Roman. De menţionat că de la festivitate a lipsit ambasadorul SUA în România, Allan Green Jr.. Reamintim că Departamentul de Stat al SUA dăduse publicităţii o declaraţie reprobatoare la adresa evenimentelor de la Bucureşti din 13-15 iunie şi, punctual, la adresa preşedintelui Ion Iliescu şi a Guvernului.

La 28 iunie, în faţa celor două camere reunite ale Parlamentului, prim-ministrul Petre Roman[157] prezenta, tot la Ateneul Român, Declaraţia-program a Guvernului şi componenţa acestuia, pe care noul prim-ministru îl considera ,,cel mai modernizator din câte erau cu putinţă ... tânăr, nou, cultivat, profesionist şi desprins de jocul politic"[158]

Iată câţiva dintre membrii noului guvern[159]: *Anton Vătăşescu,* ministru de Stat, însărcinat cu Activitatea Industrială şi Comercială ; *Ion Aurel Stoica,* ministru de Stat, însărcinat cu Calitatea Vieţii şi protecţia Socială; *Eugen Dijmărescu,* ministru de Stat, însărcinat cu Orientarea Economică; *Adrian Severin,* asistent al primului-ministru pentru Reformă şi Relaţia cu Parlamentul; *Adrian Năstase,* ministru de Externe; gen. *Victor Stănculescu,* ministrul Apărării Naţionale; *Theodor Stolojan,* ministru de Finanţe ; *Victor Babiuc,* ministru de Justiţie; *Doru Viorel Ursu,* ministru de Interne ; *Constantin Fota,* ministrul Comerţului şi Turismului; *Andrei Pleşu,* ministrul Culturii; *Cătălin Zamfir,* ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale. La 6 iulie erau numiţi o serie de secretari de stat. Printre aceştia, Napoleon Pop, însărcinat cu Comerţul Exterior în Ministerul

---

[157] Petre Roman avea să afirme că, iniţial, cel avut în vedere pentru a fi numit şef al Guvernului de către preşedintele Iliescu era Radu Câmpeanu, liderul Partidului Naţional Liberal; Petre Roman, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 147.

[158] *Ibidem*, p.148-149.

[159] Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre– 1999,* Editura Machiavelli, Bucureşti, 1999, p.252-223.

Comerţului şi Turismului. Dintre miniştrii Guvernului provizoriu mai rămăseseră Victor Stănculescu şi Andrei Pleşu. Theodor Stolojan fusese în Guvernul provizoriu prim-adjunct al ministrului Finanţelor, Eugen Dijmărescu îndeplinise între martie-iunie 1990 funcţia de preşedinte al Agenţiei guvernamentale pentru asistenţă externă (transformată în Agenţia Română de Dezvoltare), iar Adrian Severin avusese în subordine secretariatul de Stat pentru privatizare din Ministerul Economiei.

În amintirile sale, Petre Roman nota că Anton Vătăşescu şi Aurel Stoica îi fuseseră recomandaţi de Mihai Drăgănescu „pentru cunoscuta lor competenţă profesionala". Petre Roman îşi aminteşte că „...toţi aveam pe atunci între 40 şi 50 de ani, cei mai tineri fiind Severin – de 35 de ani şi Ursu – de 36 de ani! Numirea acestui guvern a provocat în România o surpriză extraordinară. Era un guvern tânăr, nou, cultivat, profesionist (...) Cât părea de paradoxal, sunt convins şi astăzi că un asemenea guvern n-ar fi putut lua fiinţă fără grava dezordine în care aruncaseră România evenimentele tragice din iunie. Fără voia lor, minerii dăduseră o şansă reformei[160].

Programul de guvernare avea, în principal, următoarele priorităţi: consolidarea democraţiei, trecerea la democraţie şi la economia de piaţă prin reforme politice, crearea statului de drept, justiţie puternică şi independentă, restrângerea treptată a sectorului de stat prin privatizare, liberalizarea preţurilor, reforma managerială, toate acestea însoţite de protecţie socială pentru acele categorii ale populaţiei afectate de reforme. Pentru unele accente liberale din program, acesta era criticat chiar de unii membri ai FSN. Cu toate acestea, guvernul avea să fie învestit cu o largă majoritate (330 de voturi pentru, 11 împotrivă)[161].

Trecerea la economia de piaţă a fost una din priorităţile celui de-al doilea guvern Roman. În acest scop, a fost pus în practică un program de tranziţie ce fusese pregătit la Institutul român de economie mondială[162], aflat sub conducerea

[160] Petre Roman, *Libertatea ca datorie....*, p.148-149.

[161] Stan Stoica, *România 1989-2005: o istorie cronologică,* Editura Meronia Bucureşti, 2005, p. 28.

[162] Cel care urma să pună în practică acest program era Eugen Dijmărescu, ministrul Orientării Economice şi care venea din cadrul Institutului condus

academicianului Tudorel Postolache. Măsurile imediate pe care guvernul le-a avut în vedere priveau ,,…libera convertibilitate a leului, prin devalorizarea lui, liberalizarea preţurilor, restabilirea competivităţii întreprinderilor, privatizarea şi, nu în ultimul rând, deschiderea României pentru investitorii străini. Toate acestea reclamau o transformare completă a cadrului nostru juridic şi mult curaj..."[163].

Interesantă ni s-a părut remarca premierului vis à vis de măsurile pe care le-a iniţiat. Pentru a nu fi acuzaţi de părtinire, dăm curs remarcilor sale: ,,Iliescu ţinea şi el pasul, dar cu multă zăbavă, dându-mi doar din când în când sfaturi de moderaţie sau de încetinire a ritmului reformei. Credincios strategiei sale dintotdeauna, făcută din tergiversări şi compromisuri, ramânea în aşteptare, cautând totuşi să profite de revirimentul adus de reforme, dar totodată să se protejeze de consecinţele lor. Discuţii şi dezbateri de fond, pot s-o spun acum, n-am avut niciodată. Iliescu nu părea interesat decât de problemele teoretice – cum să ia o măsură sau alta şi care aveau sa fie, în imediat, consecinţele sociale şi politice. Drept este ca aceasta îi era funcţia, mă întreb însă dacă, om politic fiind, nu se mulţumea pur şi simplu cu faptul că se afla la putere, neurmărind nimic altceva decât să se menţină, ceea ce, în sine, este o zădărnicie. Or, situaţia economică şi socială moştenită de la Ceauşescu nu mai putea să se perpetueze. Ea cerea de la noi o acţiune radicală. Am chiar convingerea că, în aceste stări de lucruri deosebit de instabile care sunt tranziţiile, nu trebuie să-ţi fie teamă de a merge repede, de a înainta, de a înainta mereu: altfel rişti să dai înapoi. Cu cât amâni mai mult inevitabila traversare a deşertului care se întinde între cele două regimuri, cu atât traversarea riscă să fie mai îndelungată şi mai grea, mai primejdioasă. Nu cred că România să fi avut multe guverne care au luat mai multe măsuri legislative. Totul trebuia sa fie schimbat. Încă din octombrie 1990 am iniţiat un prim pachet de măsuri privitoare la liberalizarea preţurilor, în urma cărora a avut loc manifestarea aceea aproape insurecţională pe care am pomenit-o deja. Pastila era amară, dar trebuia înghiţită. Cum am mai spus, n-am dat înapoi"[164].

---

de academicianul Tudorel Postolache.

[163] Petre Roman, *Libertatea ca datorie....,* p.149.

[164] *Ibidem,* p. 149-151.

Adrian Severin îşi amintea la rândul său: „Membrii Guvernului Roman au trăit cu acuitate sentimentul că timpul nu mai are răbdare (...) că trenul norocului nostru istoric pleacă din gară acum, pentru a nu se mai întoarce vreodată. Aşa se explică toată frenezia reformatoare, cele peste 150 de legi adoptate într-un timp record, cu o medie uluitoare de o lege la fiecare 2-3 zile – performanţă pe care Occidentul o priveşte şi astăzi cu uimire..."[165].

Iată şi câteva dintre aceste legi elabortate de Guvernul Roman în primele luni ale guvernării sale. La 8 august era publicată în „Monitorul Oficial" Legea nr. 15/1990, numită şi *Legea privind reorganizarea unităţilor economice de stat ca regii autonome şi societăţi comerciale*, lege adoptată de camerele legislative la 31 iulie– considerată a fi primul act normativ prin care a început reforma[166]. Era un prim pas către descentralizare şi privatizare, întrucât societăţile comerciale puteau fi privatizate ulterior, la propunerea Guvernului şi cu acordul Parlamentului. Legea acorda autonomie financiară viitoarelor regii autonome, posibilitatea subvenţionarii de către bugetul de stat, sau a angajării împrumuturilor bancare. Concret, erau vizate concomitent: transformarea Statului din proprietar direct în acţionar, eliminarea monopolului de Stat asupra comerţului exterior, precum şi acela asupra circulaţiei valutare, liberalizarea preţurilor, dobânzilor şi salariilor, trecerea la convertibilitatea internă a leului, principiile şi principalele mecanisme ale privatizării, prefigurând şi reducerea treptată a subvenţiilor statului[167].

O primă conseciţă a acestei legi a fost trecerea, începând cu lunile septembrie-octombrie 1990, la liberalizarea preţurilor. Prima etapă a acestui proces a debutat la 1 noiembrie 1990 în urma căreia nivelul preţurilor, ca şi al serviciilor, a crescut cu 50,3%, în urma scăderii subvenţiilor la unele produse alimentare şi servicii. Protecţia socială era asigurată prin indexarea salariilor şi pensiilor. A doua etapă era preconizată să înceapă la 1 ianuarie 1991, însă a fost amânată pentru 1 martie

[165] Adrian Severin, *Lacrimile dimineţii. Greşelile Guvernului Roman,* Editura Scripta, Bucureşti, 1995, p. 25.

[166] Petre Roman, *Libertatea ca datorie,....*p. 202.

[167] Aceste regii şi societăţi comerciale au rămas în continuare pentru mult timp–după unele aprecieri până în 1998– în proprietatea statului, toate înregistrând deficite care au fost acoperite, an de an, de la bugetul de stat.

1991. Altă consecinţă a legii a fost organizarea, începând cu februarie 1990, a unei pieţe valutare oficiale, prin mecanismul licitaţiilor valutare, a liberalizării schimbului valutar.

Altă lege importantă promulgată de Parlament, în cursul anului 1990, la iniţiativa Guvernului, a fost cea privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Suprem de Apărare a Ţării (CSAT)[168]. Legea a creat cadrul instituţional unitar necesar corelării acţiunii instanţelor statale implicate în problemele securităţii naţionale (Preşedinţie, MApN, MI, SRI, SIE, STS ş.a.). De asemenea, a fost adoptată Legea nr 41/1990 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Apărării Naţionale. Legea avea în vedere reorganizarea ministerului într-o concepţie civilă şi, în acelaşi timp, avea în vedere împiedicarea implicării Armatei în confruntările de ordin intern ce ar fi pus în opoziţie populaţia cu puterea politică.

În aceeaşi ordine de idei se înscrie şi crearea de noi instituţii precum: Agenţia Naţională de Privatizare şi Dezvoltare a Întreprinderilor Mici şi Mijlocii; Agenţia Română de Dezvoltare; Comisia Naţională pentru Prognoză şi Orientare Economică; Consiliul pentru Reformă, Relaţii şi Informaţii Publice; Fondurile Proprietăţii de Stat şi Proprietăţii Private etc. şi restructurarea instituţiilor vechi, precum Ministerul Resurselor şi Industriilor, format prin comasarea a circa 20 de foste ministere şi instituţii ale administraţiei de stat.

O altă lege importantă a fost cea din 24 iulie, când Senatul României adopta un proiect de lege prin care se instituia ca sarbătoare naţională a României ziua de 1 decembrie, zi în care, în anul 1918, prin unirea Transilvaniei cu România, s-a finalizat procesul constituirii statului naţional unitar român.

În plan internaţional, incidentele violente de la mijlocul lunii iunie 1990 plasaseră România într-o postură defavorabilă, mai ales în Occident, aşa încât instituţiile statului român fac eforturi considerabile pentru a schimba acestă imagine.

Printre primele măsuri iniţiate a fost participarea, în 29 iunie, la prima ediţie a Forumului de la Crans Montana (Elveţia), lansându-se atunci invitaţia de a se organiza la Bucureşti o viitoare reuniune a Forumului. Un alt prilej s-a ivit la 14 iulie, când Manfred Woërner, seretarul general al NATO, începea vizita la Moscova (prima de acest fel în istoria

[168] Reamintim că acest organism fusese înfiinţat în 1924.

NATO şi a Tratatului de la Varşovia) pentru a-i transmite lui M. Gorbaciov conţinutul Declaraţiei adoptate la Londra, la 6 iulie, de ţările membre NATO. În Declaraţie era înscrisă propunerea încheierii unui pact mutual de neagresiune cu Organizaţia Tratatului de la Varşovia (OTV) şi invitaţia adresată lui Gorbaciov şi altor lideri ai organizaţiei de a vizita Cartierul General al NATO, din Bruxelles. În acest context, la 24 iulie 1990, Petre Roman adresa o scrisoare lui Manfred Woërner, în care exprima dorinţa Guvernului României de a stabili relaţii directe cu NATO[169].

Peste cinci săptămâni (31 august), o delegaţie a Senatului SUA, condusă de liderul republican Robert Dole, vizita România, adresându-i lui Petre Roman invitaţia de a veni la Washington, în vederea îmbunătăţirii relaţiilor româno-americane.

Ca atare, în urma pregătirilor din iulie-august, la 24 octombrie, o delegaţie română vizita sediul NATO de la Bruxelles, punându-se bazele relaţiilor acestei organizaţii cu România. Se contura, pentru prima dată, ideea asocierii ţărilor din Centrul şi Estul Europei la activităţile NATO. Anterior, la 28 septembrie, la sediul Comunităţii Economice Europene din Bruxelles se puneau bazele noilor relaţii dintre România şi CEE, prin conturarea posibilităţilor de a se încheia un acord de asociere a ţării la Piaţa Comună.

Concomitent, Ion Iliescu efectua prima sa vizită la New-York, unde a participat la lucrările Sesiunii speciale a UNICEF şi la dezbaterile celei de-a 45-a Sesiuni a Adunării Generale a Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Tot în aceeaşi perioadă, mai precis la 22 octombrie, la sediul UNESCO de la Paris, în prezenţa unor personalităţi culturale franceze şi române, avea loc o seară românească prin care se marca normalizarea relaţiilor României cu acest for şi, profitând de acest eveniment, instalarea ambasadorului Dan Hăulică. În aceeaşi zi, la Luxemburg, Comunitatea Economică Europeană (CEE) şi România semnau Acordul de cooperare economică şi comercială, document elaborat încă din iunie, dar semnarea lui a fost amânată ca urmare a reacţiilor comunitare la evenimentele din 13-15 iunie[170].

---

[169] Vezi textul scrisorii în Petre Roman, Mărturii provocate. Convorbiri cu Elena Ştefoi, Editura Paideia, Bucureşti, 2002, pp. 321-322

[170] Domniţa Ştefănescu *op.cit*, p. 100-101.

VII. TOAMNA ANULUI 1990

VII. 1. Alte frământări sociale

Pe 22 august, Procurorul General Gheorghe Robu făcea unele precizări în legătură cu stadiul cercetărilor în dosarele Revoluţiei din decembrie ’89. Conform cercetărilor efectuate de către Procuratura Generală fuseseră înregistrate 1.218 lucrări privind 1.456 făptuitori, din care fuseseră soluţionate 580 de dosare cu 834 făptuitori din care: prin trimitere în judecată – 44 cauze cu 147 inculpaţi din care 134 arestaţi (9 generali de Securitate, 34 ofiţeri de Securitate, 47 ofiţeri de miliţie, cinci subofiţeri de miliţie, un maistru militar miliţie, trei ofiţeri MApN, un subofiţer MApN, trei militari în termen MApN), 44 civili (33 foşti demnitari de partid şi de stat); prin netrimitere în judecată–536 cauze cu 687 făptuitori. Acelaşi comunicat preciza că urmau să mai fie făcute cercetări în legătură cu 638 de cauze cu 622 făptuitori, din care 10 în stare de arest. Pentru 22 cauze cu 22 făptuitori, din care doi în stare de arest, urmau să fie făcute cercetări în legătură cu fapte de terorism, vătămări corporale sau rănire mortală. Situaţia celor trimişi în judecată arăta în felul următor: 147 inculpaţi, din care 134 în stare de arest preventiv pentru săvârşirea unor infracţiuni legate de Revoluţia din decembrie 1989. Dintre aceştia, 43 au fost deferiţi Curţii Supreme de Justiţie, iar 104 – tribunalelor militare şi instanţelor judecătoreşti extraordinare; 79 de inculpaţi au fost deja judecaţi: 30 au fost condamnaţi la pedepse privative de libertate, şapte achitaţi, 15 dosare restituite procuraturilor pentru continuarea cercetarilor, un amnistiat. În curs de judecată erau 69 de inculpaţi aflaţi în stare de arest. Dintre cei aflaţi în curs de judecată, 27 erau foşti demnitari de partid şi de stat, iar şapte erau foşti generali de Securitate[171].

La 23 august, în Piaţa Universităţii începea o nouă demonstraţie anti-putere, care a continuat şi în zilele următoare. În urma intervenţiei forţelor de ordine, s-a ajuns la înfruntări

[171] Domniţa Ştefănescu,*op. cit,* p. 94-95.

violente între cele două părţi şi mai multe arestări. Militari cu scuturi mărşăluiesc pe bulevard între Piaţa Romană şi Piaţa Universităţii. Din rândul manifestanţilor se strigă lozinci gen: „Iliescu dictator, el va trage în popor!", „Voi aţi fost minerii!", „Iliescu fii boier, du-te şi te fă miner!", „Somn uşor, somn uşor, aţi votat un dictator!". Au loc lupte de stradă, urmăriri printre blocuri, arestări.

Pe acest fond al reînceperii manifestărilor contestatare, Primăria Municipiului Bucureşti emite o decizie cu următorul conţinut [172]:

„Art. 1. Se interzice organizarea de adunări publice, manifestaţii, demonstraţii, mitinguri, în zonele: Piaţa Victoriei, Piaţa Romană, Piaţa Universităţii, Piaţa Rosetti, Piaţa M. Kogălniceanu, Piaţa Ianculului.

Art. 2. Adunările publice se vor desfăşura în parcurile Libertăţii, Operei, Titan şi Tineretului.

Art. 3. Organizatorii adunărilor publice pot solicita, cu acordul cluburilor sportive, desfăşurarea acestora pe stadioane".

Faţă de această măsură, la 29 august avea loc la Primăria Capitalei, o întâlnire a reprezentanţilor demonstranţilor cu primarul general, Ştefan Ciurel. Cu acel prilej, demonstranţii şi-au exprimat nemulţumirea în legătură cu decizia primăriei de a autoriza manifestaţiile şi mitingurile doar în câteva parcuri. După mai multe ore de discuţii, s-a ajuns la o înţelegere în legătură cu amenajarea Pieţei Universităţii. Se convine ca la o viitoare întâlnire, să se propună soluţii cu privire la aspectul pieţei şi la problemele de circulaţie. La a doua întâlnire cu primarul Ştefan Ciurel, cea din 4 septembrie, demonstranţii prezintă o listă cu mai multe revendicări, dintre care prima prevedea ca Piaţa Universităţii să fie inchisă definitiv pentru circulaţia autovehiculelor şi să fie proclamată „for al libertăţii". Nu s-a ajuns la nici o înţelegere.

În zilele de 7 şi 8 septembrie avea loc la Braşov, din iniţiativa Mişcării „15 Noiembrie", prima întâlnire a Rezistenţei române. Au participat Societatea „Timişoara", Grupul pentru Dialog Social, AFDPR, GID, CADA, Forumul Democratic

[172] *Ibidem* ,p. 96.

Anti-totalitar Cluj, Liga Pro-Europa – Târgu Mureş, Liga Studenţilor din Universitatea Bucureşti şi din Institutul Politehnic Bucureşti, delegaţia minerilor din Valea Jiului, participanţi la grevele din 1977, Asociaţia „21 Decembrie" Bucureşti, Asociaţia „Libertatea", Federaţia „Solidaritatea", Sindicatul „22 Decembrie" – Zărneşti, Asociaţia „15 Noiembrie 1987" şi reprezentanţii presei independente. Participanţii considerau că, în continuare, erau încălcate drepturilor fundamentale ale omului, că nu s-a făcut alinierea la legislaţia internaţională, că se manifestau fenomene grave în viaţa politică, socială şi economică. În final, se făcea apel la solidarizarea tuturor forţelor care sprijineau instaurarea unei adevărate democraţii.

La 21 septembrie, Tribunalul Municipiului Bucureşti, schimbând acuzaţia de infracţiune de genocid în instigare la omor deosebit de grav, îl condamna pe Nicu Ceauşescu, fiul fostului dictator, la 20 de ani închisoare, 10 ani interdicţie a unor drepturi si degradare militară.

Începând cu 21 septembrie şi până la 23 septembrie recent înfiinţata „Asociaţie a Ziariştilor Români" organiza colocviul „Pentru o televiziune independentă". Reprezentanţii asociaţiilor, grupărilor, ligilor prezenţi la colocviu hotărau înfiinţarea unei televiziuni naţionale sub controlul societaţii civile. În vederea constituirii televiziunii alternative, independente, sunt invitate şi alte organizaţii democratice şi persoane fizice, care susţin ideea de a se alătura nucleului constituit de SOTI (Societatea română pentru înfiinţarea unei companii naţionale de televiziune independentă). Se cer Guvernului condiţii pentru ca posturile locale să poată avea programe difuzate concomitent cu emisia celor două posturi oficiale. Participanţii la colocviu hotărăsc să adere la SOTI şi să constituie nucleele de bază ale comisiilor de lucru în vederea înfiinţării postului, ca alternativă la televiziunea existentă, ceea ce va permite manifestarea unei concurenţe constructive şi condiţii pentru creşterea calităţii audiovizualului din România.

Pe 22 septembrie, la comemorarea a 9 luni de la Revoluţia din decembrie 1989, în Piaţa Universităţii un grup de 10-15 persoane rup, smulg şi distrug coroanele depuse la Troiţă de Ion Iliescu, reprezentanţi ai Guvernului şi ai FSN.

În zilele următoare, mai precis pe 24 septembrie, începea procesul intentat de către Procuratura Municipiului Bucureşti unui lot din persoanele reţinute în timpul evenimentelor din 13-15 iunie. Inculpaţii minori au fost puşi în libertate, iar cei încă arestaţi au declarat că au avut parte de tratamente şi cercetare abuzive, din cauză că sunt consideraţi „revoluţionari". Printre inculpaţi se aflau: Dincă Dumitru, Popescu Magdalena, Mărieş Teodor, Geroşanu Ciprian.

Frământările prin care trecea societatea română aveau să afecteze şi lumea satelor. In comuna Săpânţa, din Maramureş, neînţelegerile privitoare la administrarea localităţii au dus la formarea a două tabere, care au trecut de la polemica politică la altercaţii stradale. De o parte se aflau ţăranii susţinători ai primarului Toader Ştefca, ce se declarau împotriva vechilor rânduieli comuniste, iar de altă parte erau aşa numiţii conservatori, care doreau să-1 înlăture pe primar. Conflictele iau amploare, ajungându-se la blocarea drumurilor publice, la violenţe între cele două tabere, atacarea unor oficiali. Cazul Săpânţa ajunge chiar în atenţia premierului. Pentru că ar fi brutalizat un oficial, Toader Ştefca era arestat şi acuzat de ultraj şi ultraj cu violenţă. Cazul Săpânţa a ajuns la o neaşteptată susţinere naţională, iar numele localităţii a devenit similar cu ideea luptei pentru democratizarea instituţională. Aşa s-a trecut la alcătuirea unei Proclamaţii în 9 puncte, purtând numele localităţii amintite. Proclamaţia avea în vedere, în principal, lichidarea structurilor şi mentalităţilor comuniste, eliminarea reprezentanţilor nomenclaturii satelor, încă activi, desfiinţarea CAP-urilor, împroprietărirea şi sprijinirea efectivă a ţăranului român, recâştigarea demnităţii acestei categorii. În introducerea la Proclamaţie se spunea, printre altele: „Idealurile pentru care luptăm noi sunt ale tuturor ţăranilor din România. Noi suntem categoria socială cea mai oropsită, noi am dat mii de jertfe. Modul de interpretare tendenţioasă şi denaturată (întreţinut de organele puterii fesenist-comuniste: presa, radio, televiziune) privitor la idealurile pentru care luptăm ne obligă să informăm întreaga ţară despre ţelurile noastre, pentru care am ridicat drapelul libertăţii la Săpânţa. Aceste idealuri sunt ale întregii ţări, împotriva oricărei forţe antidemocratice"[173].

[173] Domniţa Ştefănescu, *op. cit.*, p. 99.

După 100 de zile de guvernare, la 18 octombrie, prim-ministrul Petre Roman prezenta în faţa Parlamentului un Raport privind stadiul aplicării reformei economice şi necesitatea accelerării acesteia. Rezultatele economice din perioada 1 ianuarie-30 septembrie erau considerate nesatisfăcătoare de premier. El avea să afirme următoarele: „Am atins pragul de la care nu mai avem alternative, trebuie să operăm cu reforma, nu doar să afirmăm că este necesară". În perioada respectivă, producţia industrială a scăzut cu 27,7%, investiţiile cu 44,6%, iar exporturile cu 54% faţă de aceeaşi perioadă a anului 1989. Premierul propunea printre altele: reforma, în primul rând privatizarea (50% din capitalul social din economie să fie privatizat în următorii trei ani), stimularea investiţiilor, atragerea capitalului străin, liberalizarea preţurilor, reorganizarea cooperativelor agricole de producţie etc.

De dincolo de Prut, la 22 octombrie este lansat Apelul Sfatului Frontului Popular din Moldova către românii din toată lumea, prilejuit de pretenţiile la autonomie ale recent proclamatelor Republici Găgăuză (19 august) şi Transnistreană (2 septembrie). Pentru a da o aparenţă de legalitate acţiunilor lor, acestea pregătesc alegeri – 28 octombrie în Găgăuzia şi 25 noiembrie în Transnistria. În apel se cerea: „Organizaţi campanii de presă, manifestaţii publice, lansaţi apeluri şi proteste adresate organismelor internaţionale şi conducerii URSS. (...) Participaţi la Săptămâna solidarităţii cu Republica Moldova a cărei desfăsurare o propunem pentru 22-29 octombrie"[174]. În zilele ce au urmat, Parlamenul României a adoptat o Declaraţie prin care îşi exprima profunda îngrijorare şi solidaritatea cu populaţia şi cauza Republicii Moldova. Apeluri asemănătoare au venit şi din partea Patriarhiei române, a unor organizaţii, forumuri, ligi, asociaţii, partide.

Cum era şi firesc, în rândurile opoziţiei s-au înregistrat mutaţii semnificative. Rezultatul extrem de slab obţinut la alegerile din mai 1990, dar şi lupta pentru putere dintre generaţii în cadrul Partidului Naţional Liberal a dus în cele din urmă la apariţia unui nou partid – Partidul Naţional Liberal-Aripa Tânără/ PNL-AT (decizia civilă nr. 100/23 iulie 1990

[174] *Idem*. p. 100.

a TMB). Iniţial, un grup de membri din conducerea PNL (Dinu Patriciu, Horia Rusu, Radu Boroianu, Viorel Cataramă, Andrei Chiliman, Călin Popescu Tăriceanu, Radu Cojocaru, şi Gelu Netea) anunţau, la 5 iulie, crearea unui comitet de iniţiativă pentru restructurarea PNL. Membrii acestui grup considerau necesar să aleagă o nouă conducere şi să imprime o altă conduită politicii partidului. Ei i-au reproşat lui Radu Câmpeanu şi susţinătorilor acestuia nerespectarea principiilor liberale şi a normelor democratice, necunoaşterea realităţilor româneşti, intoleranţă, nesiguranţă în adoptarea şi aplicarea deciziilor politice etc. Radu Câmpeanu nu aşteaptă, însă, ca disidenţii din partid să treacă la acţiune şi să se consolideze. La 12 iulie, Delegaţia Permanentă a PNL aprobă excluderea din partid a grupului de reformatori. Aceştia hotărăsc să constituie un nou partid liberal, afirmând că n-au reuşit să consolideze şi să modernizeze din interior PNL, deoarece s-au lovit „neîncetat de refuzul autocratic al dialogului constructiv". Programul adoptat la ieşirea din PNL avea ca principal obiectiv aplicarea terapiei de şoc în vederea transformării rapide şi radicale a economiei şi societăţii româneşti[175].

Un alt fenomen important l-a constituit apariţia unor alianţe, formaţiuni după modelul forumurilor civice din Cehoslovacia şi Ungaria[176]. Astfel, între 25 şi 26 octombrie, la Cluj s-a desfăşurat Prima Convenţie Naţională a Forumurilor Democratice Antitotalitare, la care au fost prezente peste 1.600 de persoane, reprezentante a 44 de Forumuri Democratice Antitotalitare din toată ţara. Printre participanţi s-au aflat cunoscute personalităţi ale vieţii publice şi politice din ţară, precum Doina Cornea, cea care a deschis lucrările, Corneliu Coposu, Mircea Stănescu etc. În Piaţa Libertăţii din oraş, unul dintre liderii Revoluţiei din decembrie 1989, actorul Călin Nemeş, a prezentat Rezoluţia adoptată de Convenţie. S-a hotărât constituirea Forumului Democratic Antitotalitar din România, ca organism naţional, având ca filiale cele

[175] Stan Stoica, *Partidele politice din România (1989-2001)*, Ediţia a II-a Revizuită şi Reactualizată, Editura Meronia, Bucureşti, 2001, p. 67.

[176] Georgiana-Margareta Scurtu, *Începuturile vieţii politice democratice după 1989. Studiu de caz:România,* în „Clio 1989", Anul II, nr. 3-4 (1-2/2006), p. 86.

44 de Forumuri prezente la lucrări. Alte iniţiative aveau în vedere: prezentarea unui Proiect de Constituţie care să fie înaintat Parlamentului, ca o alternativă la cel în lucru; organizarea unui proces al comunismului din perioada 1945-1989; propuneri privind privatizarea; proclamarea dreptului de proprietate personală; proclamarea fiinţei umane drept ţel al tuturor acţiunilor; adevărul despre decembrie ’89 şi 13-15 iunie ’90; oprirea tendinţelor de politizare a sindicatelor şi împroprietărirea ţăranilor.

Probabil cea mai importantă formaţiune civică a fost Alianţa Civică (AC). Ea se constituia, la 6 noiembrie 1990, ca o „structură de cooperare a tuturor energiilor sociale care susţin valorile credinţei, umanismului şi democraţiei”. AC se forma în urma demersului următoarelor organizaţii: Asociaţia „15 Noiembrie”– Braşov, Solidaritatea Universitară, Societatea „Timişoara”, Grupul de Dialog Social, Societatea „Agora” – Iaşi, Grupul Independent pentru Democraţie, Asociaţia Pro-Democraţia şi a peste 200 de intelectuali şi muncitori. AC dă publicităţii o *Declaraţie de principii* având ca deviză: „Nu putem reuşi decât împreună!”. Direcţiile în care urma să acţioneze AC erau următoarele: afirmarea rolului societăţii civile, regăsirea valorilor morale susţinute la Revoluţie, democratizarea reală a vieţii politice şi sociale, înfăptuirea unei reforme radicale a societăţii şi economiei, concomitent cu măsuri de protecţie socială, repunerea în drepturi a proprietăţii, în general, pentru valorile europene. Între 13-15 decembrie 1990, la Ateneul Român, avea loc prima Conferinţă Naţională a Alianţei Civice. Cu acest prilej erau alese şi organele de conducere – Consiliul Director, alcătuit din 27 de membri şi Comitetul de Coordonare (11 din cei 27 membri). Tot atunci era adoptată Carta Alianţei Civice şi lansat un Apel de solidarizare a tuturor forţelor politice şi nepolitice în vederea soluţionării crizei, în primul rând pe plan moral, prin alegeri anticipate şi formarea unui guvern de uniune naţională. Comitetul de Coordonare este alcătuit din 11 membri: Marian Munteanu, P.M. Băcanu, Iulian Cornăţeanu, Mircea Diaconu, Gabriel Andreescu, Dumitru Iuga, Ana Blandiana, Mihai Şora, George Şerban, Stelian Tănase, Nicolae Manolescu. Funcţia de preşedinte urma să fie deţinută prin rotaţie de cei unsprezece, primul fiind Marian

Munteanu. Printr-o scrisoare deschisă se transmitea un apel lui Dumitru Iuga pentru a înceta greva foamei. La Congresul din iulie 1991 s-a decis constituirea Partidului Alianţa Civică (PAC)[177].

În mai multe oraşe ale ţării au loc, la 15 noiembrie, mari mitinguri la împlinirea a 3 ani de la revolta anticomunistă a muncitorilor de la Braşov, din 1987. La Bucuresti, mitingul organizat de AC a adunat aproximativ 200.000 persoane. A fost, până la momentul respectiv, cel mai impresionat miting de după Revoluţia din 1989. Coloane masive de manifestanţi străbat centrul Capitalei, din Piaţa Palatului pe Calea Victoriei, până la Piaţa Victoriei. S-au strigat, din nou, lozinci prin care se cerea demisia preşedintelui, a guvernului. Din Piaţa Victoriei coloanele se îndreaptă spre Piaţa Universităţii, unde demonstranţii scandează „Am ajuns acasă!" Trecerea prin piaţă se face în tăcere, în memoria tuturor victimelor comunismului. Se ajunge, din nou, în Piaţa Revoluţiei unde se ţin discursuri antiputere. Au fost prezenţi printre organizatori Marian Munteanu, Mihai Gheorghiu, Vartan Arachelian, Dumitru Iuga, Mihai Şora.

Şi la Braşov a avut loc o demonstraţie de mari proporţii sub deviza „15 noiembrie 1990 – Braşov – zonă liberă de neocomunism". Avându-i în frunte pe membrii Asociaţiei „15 noiembrie 1987", demonstranţii reconstituie traseul parcurs cu trei ani în urmă. S-a strigat: „FSN - pâinea noastră unde e?", „Braşov – Timişoara şi mâine în toată ţara!", „Revoluţia continuă!", „Deşteapta-te române până nu va fi prea târziu!", „Jos Iliescu!". Au luat cuvântul: Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Neculai Constantin Munteanu, Toader Ştefca, delegaţi ai Timişoarei şi ai Confederaţiei „Frăţia". Când s-a dat citire unui mesaj din partea minerilor, s-a fluierat îndelung, vorbitorul nereuşind să-şi termine mesajul. S-a făcut apel la grevă generală. Ulterior AC şi Asociaţia „15 Noiembrie" au dat publicităţii *Declaraţia Alianţei Civice* şi *Proclamaţia de la Braşov.* De asemenea, Asociaţia „15 Noiembrie" a dat un Comunicat în care, constatând „situaţia în care se află România, din punct de vedere economic şi politic, în urma furtului de

[177] *Ibidem*

revoluţie de către eşalonul doi al Partidului Comunist", se cerea epurarea Parlamentului, vot de încredere pentru Guvern sau demisia prim-ministrului şi demisia imediată a lui Ion Iliescu. Mitinguri de solidaritate cu Braşovul anului 1987 au mai avut loc şi la Timişoara, Cluj, Hunedoara, Ploieşti, Iaşi, Constanţa.

La rândul lor, Camerele reunite ale Parlamentului ţin o şedinţă specială, dorind să marcheze trecerea a trei ani de la revolta braşovenilor împotriva regimului comunist şi a dictaturii. Din partea reprezentanţilor mişcării a fost invitată o delegaţie ce a cuprins pe Vasile Anghel, Daniel Anghel şi Lucian Szilaghi. În cadrul şedinţei, Vasile Anghel a prezentat câteva propuneri: înscrierea zilei de 15 noiembrie ca zi naţională de luptă împotriva comunismului; redeschiderea procesului de la Braşov. A luat cuvântul Dan Marţian, care şi-a exprimat admiraţia faţă de actul de mare curaj civic al braşovenilor. Delegaţia a fost apoi primită şi de către Ion Iliescu. Pe de altă parte, printr-un comunicat, Asociatia „15 Noiembrie" menţiona că prezenţa delegaţiei la Palatul Cotroceni nu a avut mandatul Asociaţiei. De altfel, pe 17 noiembrie, Asociaţia „15 Noiembrie" Braşov a dat publicităţii o scrisoare deschisă prin care protesta împotriva felului în care preşedintele Iliescu s-a folosit de această delegaţie, lăsând să se înţeleagă că preşedintele are susţinerea acesteia. Dimpotivă– se arăta în comunicat–, Asociaţia „15 Noiembrie" solicită, în continuare, demisia preşedintelui Iliescu. După protest, Asociaţia „15 Noiembrie" Braşov, împreună cu Societatea „Timişoara", CADA, Asociaţia veteranilor de război, Liga Studenţilor din Universitatea Bucureşti propun, la 27 noiembrie, preşedintelui Ion lliescu un dialog pentru ziua următoare, la ora 11.00, în prezenţa reprezentanţilor presei şi televiziunii, având ca punct de pornire deteriorarea continuă a situaţiei economice, sociale şi politice a ţării.

Scena politică românească, şi aşa extrem de agitată, cunoaşte un nou moment de criză prin reactivarea Partidului Comunist, în varianta Partidului Socialist Muncitoresc. Acest fapt s-a realizat prin fuziunea, din data de 16 noiembrie, între Partidului Democrat al Muncii cu Partidul Socialist. Noul partid era condus de Ilie Verdeţ – preşedinte, şi Nicolae

Bălăşoiu, Traian Dudaş, Valeriu Petrescu, George Şerban – vicepresedinţi. (George Şerban şi-a dat demisia a doua zi). În semn de protest, AFDPR organizează un marş al tăcerii. În fruntea demonstranţilor se afla un fost deţinut politic, Nicuşor Costache, în vârstă de 71 de ani, îmbrăcat în zeghe şi legat cu lanţuri la mâini şi la picioare. El fusese eliberat în 1970 şi avea o pensie modică. Participanţii la miting erau în majoritate oameni în vârstă şi mulţi dintre ei aveau la vedere imaginea unui deţinut politic pe care scrie: „Adio PCR şi nu la revedere". Ajunşi în faţa clădirii unde au loc lucrările Senatului, coloanele se opresc pentru o manifestaţie de protest. Sergiu Nicolaescu coboară printre demonstranţi, care îl înconjoară reproşându-i că trădase idealurilor Revoluţiei. Reîntors în Senat acesta îşi anunţă demisia, ca semn al dezaprobării apariţiei PSM: „Mă simt incapabil în momentul de faţă să găsesc o soluţie de liniştire pentru conştiinţa mea", declara el. Şi alţi parlamentari, în special din opoziţie, s-au pronunţat împotriva apariţiei acestui partid: unii considerau că FSN e vinovat că, fără o anumită susţinere, comuniştii n-ar fi îndrăznit să ridice capul. Ion Raţiu era de părere că (re)naşterea PCR era un moment istoric important. Ca să poată fi înfrânt cu adevărat, afirma el, trebuia să existe. C. Constantinescu Claps (PNŢ-CD) solicita interzicerea prin lege a respectivului partid. Acţiuni de protest s-au produs în toată ţara, inclusiv din partea Ligii Sindicatelor minerilor din Valea Jiului.

Ca răspuns la toate aceste manifestări de contestare, FSN organiza la 20 noiembrie în Piaţa Aviatorilor un miting popular, cu ocazia împlinirii a 6 luni de la victoria în alegeri. Printre vorbitori s-au numărat Petre Roman, Claudiu Iordache, Liviu Mureşan.

Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informaţii, prezenta în ziua de 22 noiembrie în faţa membrilor Parlamentului un raport legat de specificul, structurile şi programul acestei instituţii, arătând că documentele fostului Departament al Securităţii Statului au fost puse în totalitate sub controlul MApN, după Revoluţia din decembrie 1989. Totodată, el informa că SRI a trecut în rezervă sau îndepărtat 6.000 de cadre ale fostei Securităţi şi a preluat un sfert din aparatul informativ al acestei instituţii; toate mijloacele tehnice

folosite de fosta Securitate pentru interceptarea convorbirilor telefonice au fost dezafectate, iar aparatura preluată de MApN.

Prima sărbătorire de după Revoluţie a Zilei Naţionale de 1 Decembrie s-a petrecut în aceeaşi notă a contestării politice. La 30 noiembrie a avut loc, la Arcul de Triumf, o ceremonie solemnă consacrată zilei de 1 Decembrie 1918. Au fost prezenţi preşedintele Ion Iliescu, premierul Petre Roman, preşedinţii celor două Camere ale Parlamentului, reprezentanţii unor partide politice, ai Armatei, ai SRI-ului, Ministerului de Interne, cultelor religioase, Academiei Române, veterani de război, răniţi în Revoluţia din decembrie '89. Se depun coroane de flori la baza Arcului de Triumf. Pentru prima oară, după 45 de ani, unităţi ale Armatei Române au defilat pe sub Arc. PNŢ-CD marchează Ziua Naţională a ţării printr-un miting, desfăşurat în Piaţa Revoluţiei, precedat de un marş.

A doua zi s-a desfăşurat, pe Platoul Romanilor din Alba-Iulia, o mare adunare populară consacrată aceleiaşi Sărbători Naţionale. Organizată sub egida Parlamentului, festivitatea a ocazionat prezenţa unor importante personalităţi politice, religioase, militare, reprezentanţi ai SRI, veterani de război etc. În cadrul evenimentului s-a citit *Declaraţia solemnă* a Parlamentului României, a avut loc un *Te-Deum* cu participarea tuturor cultelor, s-au depus coroane de flori la statuia lui Mihai Viteazul. Au ţinut discursuri: Ion Iliescu, Victor Stănculescu, Dan Marţian, Radu Câmpeanu, Sergiu Cunescu, Corneliu Coposu, Claudiu lordache, Victor Surdu, Szöcs Géza, Radu Ceontea ş.a.. Preşedintele Ion Iliescu adresa şi un mesaj de reconciliere naţională, declarând: „Vreau să ne gândim cu toţii cum să facem din această sărbătoare un prilej de reconciliere naţională, un prilej de concordie şi nu de discordie". Îndemnurile preşedintelui Iliescu nu aveau să fie ascultate. Corneliu Coposu şi Radu Câmpeanu au fost huiduiţi în timp ce îşi ţineau cuvântările. Vinovate, în opinia celor doi şi a altor reprezentanţi ai opoziţiei, s-au făcut câteva oficialităţi, în frunte cu Petre Roman, deoarece au alimentat astfel de manifestări. Petre Roman se apără, declarând că nu a avut astfel de intenţii şi că regretă incidentele produse, după părerea lui, spontan[178].

[178] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, ... p. 245.

Manifestările nu erau întâmplătoare. Existau indicii că tensiunile din societatatea română urmau să se amplifice, odată cu apropierea împlinirii unui an de la victoria Revoluţiei. La Televiziunea Română, preşedintele sindicatului, Dumitru Iuga, anunţa –încă din 29 noiembrie – că urma să intre în greva foamei, în cazul în care foştii activişti culturali din fruntea instituţiei nu vor fi înlocuiţi, iar posturile de conducere nu vor fi ocupate prin concursuri serios organizate. Cotidianul *România liberă* informa, în aceeaşi zi, că va găzdui în paginile sale – ca un Tribunal Moral – un proces al comunismului, în care urmau să apară toţi cei care considerau că au ceva de spus ca martori, acuzatori sau apărători ai perioadei comuniste. La rândul ei, Asociaţia Ziariştilor din România transmitea un comunicat de susţinere a liderului sindicatului RTVR. În zilele imediat următoare s-au solidarizat cu Dumitru Iuga, AFDPR, AC, Asociaţia pentru apărarea drepturilor omului din Cluj, Consiliul Sindicatului Democrat din IMGB.

În rândul studenţilor exista, de asemenea, o stare de nemulţumire. Studenţii au organizat între 5 şi 9 decembrie, o Conferinţă Naţională, la Timişoara, după care au comunicat, în cadrul unui miting, Rezolutia adoptată cu acest prilej. Documentul anunţa declanşarea unei greve generale din cauza lipsei de preocupare pentru aflarea adevărului în legătură cu crimele comise în decembrie ’89 şi în perioada următoare, echivocului care caracterizează opţiunea politică a factorilor de putere, întârzierii şi lipsei de claritate a programului de reforme politice, economice şi sociale, persistenţei unor structuri anacronice[179].

Alte sindicate din Capitală anunţau organizarea unor marşuri şi mitinguri de protest în Piaţa Victoriei şi Piaţa Aviatorilor. Printre ele se număra şi Sindicatul Şoferilor, condus de Miron Mitrea. La o conferinţă de presă, reprezentanţii acestui sindicat, unul dintre cele mai puternice şi mai bine organizate din ţară, anunţau declanşarea unei greve generale pe termen nelimitat până la rezolvarea unor revendicări pe care le considerau de bază: demisia Guvernului şi constituirea unui guvern de uniune naţională; demiterea conducerilor unităţilor

[179] Domniţa Ştefănescu, *op. cit*., p.109.

economice, a organelor administraţiilor judeţene şi alegerea în locul lor a celor „care reprezintă cu adevărat spiritul Revoluţiei din decembrie ’89”[180].

Cu toate eforturile preşedintelui Iliescu, membrii Confederaţiei sindicale „Frăţia” şi ai Sindicatului Şoferilor nu au renunţat la protestul lor. În cadrul unei întâlniri, ce a avut loc la 10 decembrie, aceştia anunţă că nu vor renunţa la revendicările lor. Tot în aceeaşi zi, ei organizează un mare miting în Piaţa Aviatorilor, la care iau parte peste 10.000 de persoane. Pe patru dintre căile de acces spre Piaţa Aviatorilor au fost parcate câte 50 de camioane, basculante, autospeciale şi alte mijloace de transport. Sunt prezenţi şi reprezentanţii altor cinci mari formaţiuni sindicale din ţară. S-a scandat pentru unitate sindicală, grevă generală şi demisia Guvernului. Principalele revendicări erau: salarii corespunzătoare creşterii preţurilor; introducerea în Parlament a proiectelor referitoare la legislaţia muncii şi a celor cu consecinţe sociale numai după negocierea cu sindicatele şi cu acordul acestora; sistem eficient de protecţie socială. Mitingul s-a desfăşurat fără incidente. Mitinguri de solidarizare cu cel din Bucureşti au avut loc la Slobozia şi Constanţa. În cele din urmă, după o altă serie de negocieri purtate la Cotroceni, în ziua de 11 decembrie – în prezenţa Preşedintelui României – între reprezentanţi ai Guvernului, ai Sindicatului Şoferilor şi ai altor centrale sindicale, în urma cărora cea mai mare parte a cererilor le-a fost satisfăcută, sindicaliştii anunţau că în ziua următoare, la ora 24.00, vor înceta greva.

Dar, când încă nu se încheiase greva sindicatelor din Confederaţia „Frăţia” şi a Sindicatului Şoferilor, un alt protest de amploare era anunţat: Liga Studenţilor declara grevă generală pe termen nelimitat în semn de protest – considerau liderii studenţilor– faţă de gravele erori comise de Ion Iliescu, Petre Roman şi Guvern. La reuniunea Convenţiei Studenţeşti din Bucuresti s-a hotărât ca greva generală să nu înceteze decât odată cu rezolvarea revendicărilor. În vederea soluţionării acestor probleme, studenţii au stabilit ca unii dintre ei să meargă în fabrici pentru a discuta cu muncitorii. În semn de solidaritate cu studenţii din Bucureşti, colegi de ai

[180] *Ibidem.*

lor din Timişoara, Cluj, Petroşani, Ploieşti, Craiova, Iaşi, Galaţi, Constanţa îşi anunţau susţinerea. La 14 decembrie, un comunicat al Convenţiei Studenţeşti din Bucureşti anunţa declanşarea grevei generale. Acţiunea urma să se desfăşoare în 51 de facultăţi. Pentru a da greutate demersului lor, studenţii au cerut sprijinul societăţii civile. Totodată, studenţii anunţau că, dacă nu se vor primi răspunsuri din partea organizaţiilor muncitoreşti până la 19 decembrie, ora 16.00, aveau să înceteze greva.

Una dintre cele mai importante consecinţe ale alegerilor din 20 mai 1990 a fost constituirea, la 15 decembrie, a Convenţiei Naţionale pentru Instaurarea Democraţiei (CNID), din care făceau parte PNL, PNŢ-CD, PSDR, UDMR şi Partidul Ecologist Român (PER). Principalele obiective ale noului organism civic erau: instaurarea unei societăţi profund democratice, promovarea adevărului în toate domeniile vieţii publice, instaurarea unui climat de înţelegere, toleranţă, armonie socială, patriotism autentic. Alianţa menţiona că rămânea deschisă şi altor formaţiuni. [181]

Împlinirea unui an de la Revoluţia română a prilejuit o serie de manifestări aproape în întreaga ţară. Astfel, la Timişoara un număr de 34 de organizaţii politice şi apolitice, precum şi primăria, prefectura, poliţia, cultele, garnizoana Timişoara au comemorat, la 16 decembrie, împlinirea unui an de la izbucnirea Revoluţiei. Pe esplanada dintre Piaţa Operei şi Catedrală s-au adunat câteva zeci de mii de oameni, mulţi dintre ei cu banderole albe, purtând steagul tricolor cu stema decupată. S-au scandat lozinci prin care timişorenii îşi

[181] Ulterior, la 26 noiembrie 1991, partidele membre ale CNID., împreună cu Forumul Democratic Antitotalitar din România, alcătuit din Partidul Unităţii Democratice, Uniunea Democrat-Creştină, Alianţa Civică, Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România, Solidaritatea Universitară, Asociaţia „21 Decembrie", Mişcarea „România Viitoare", Sindicatul Politic „Fraternitatea", Uniunea Naţională a Românilor Liberi au hotărât să constituie o alianţă electorală, ce avea să poarte numele de Convenţia Democratică din România (CDR). În cursul anului 1992 au mai intrat în CDR, Partidul Naţional Liberal-Convenţia Democratică, Partidul Naţional Liberal-Aripa Tânără şi Federaţia Ecologistă din România. Pentru mai multe informaţii vezi Stan Soica, *Dicţionarul Partidelor din România (1989-2001)*, Ediţia a II-a Revizuită şi actualizată, Editura Meronia, Bucureşti, 2001, p.140.

exprimau nemulţumirea, precum: Azi în Timişoara, mâine-n toată ţara!, Păcat, păcat, de sângele vărsat!. Iliescu pentru noi este Ceauşescu II!, Jos Iliescu, lângă Ceauşescu!, Bucureşti, ajută-ne, să scăpăm de FSN!, Grevă generală!, Iliescu nu rezişti, nici cu mii de securişti!, Frontul salvării, trădătorii ţării!. În dreptul ziarului Renaşterea Bănăţeană s-a strigat: „mincinoşii" şi se huiduie. Participanţii îngenunchează în dreptul locurilor unde au căzut victime. Ajunşi în faţa prefecturii ei scandează: *Cinste lui, prefectului!*. Pe o melodie de George Grigoriu se cânta: *Partidul, Iliescu, România.* Pe pancarta purtată de Asociaţia „17 Decembrie" a răniţilor şi familiilor îndoliate în Revoluţia din Timişoara era scris: *Vrem dreptate pentru morţi, nu fotolii pentru hoţi!*. Mitingul s-a prelungit până noaptea târziu. S-au formulat mai multe revendicări, printre care şi demisia Preşedintelui şi a primului ministru, dar şi invalidarea mandatului unor parlamentari etc. În ziua următoare, locuitorii Timişoarei aveau să-şi cinstească eroii. S-au aprins lumânări, s-au depus coroane de flori, au fost ţinute slujbe la locurile de martiraj. De asemenea, s-a sfinţit piatra de temelie a Bisericii Martirilor din Calea Girocului şi Troiţa dăruită timişorenilor, în numele locuitoritorilor Săpânţei, de sculptorul maramureşan Dumitru Pop. S-a ţinut o slujbă la Crucea din faţa Catedralei şi câteva scurte cuvântări şi scandări împotriva Puterii[182].

În acelaşi timp cu manifestările de la Timişoara, la Bucureşti avea loc, la 17 decembrie, şedinţa în plen a Parlamentului pentru comemorarea victimelor Revoluţiei din decembrie '89 – un an de la masacrul din Timişoara. Unii parlamentari au vorbit în termeni severi despre ceea ce Alexandru Bârlădeanu a numit „asa-zisul miting de pe 16 decembrie de la Timişoara". Majoritatea parlamentarilor reacţionează violent la propunerea adoptării unei hotărâri prin care să se interzică forţelor de ordine să deschidă focul asupra demonstranţilor neînarmaţi. La rândul ei, Societatea Timişoara protestează împotriva acestei atitudini[183].

Ca urmare a deteriorării climatului politic şi economic general, preşedintele Iliescu se întâlnea, în ziua de 17 decembrie,

---

[182] Domniţa Ştefănescu,*op. cit.,* p. 112-113.

[183] *Ibidem.*

cu o delegaţie a Partidului Naţional Liberal, condusă de liderul acestei formaţiuni, Radu Câmpeanu. La întâlnirea la care au mai luat parte cei doi preşedinţi ai Camerelor Parlamentului – Alexandru Bârladeanu şi Dan Marţian – prim-ministrul Petre Roman, dar şi Claudiu Iordache, s-a discutat despre posibilitatea unor tratative cu partidele politice şi formaţiunile din opoziţie. Radu Câmpeanu se angaja, în numele PNL, să pregătească Opoziţia pentru tratative. Se aveau în vederea şi găsirea unor formule de co-participare la guvernare.

La 20 decembrie 1990, în cea de a cincea zi de comemorare a Revoluţiei din decembrie '89, Frontul Democratic Român, constituit la 20 decembrie 1989, organiza un miting la Timişoara. S-au rostit cuvântări din balconul Operei, aşa cum se întâmplase şi cu un an în urmă. Au fost omagiaţi martirii Revoluţiei, în special cei de la Timişoara.

Un miting comemorativ anunţa şi Alianţa Civică, în Piaţa Universităţii, la ora 13.00. Participanţii erau rugaţi să poarte îmbrăcăminte cernită, brasarde negre, flori şi lumânări, iar conducătorii auto să claxoneze trei minute la începerea mitingului. Se anunţa că reprezentanţii Timişoarei au cerut sprijin pentru organizarea unei greve generale. Concluzia celor prezenţi a fost că Revoluţia nu s-a încheiat. Au fost reluate cântecele Pieţei Universităţii, s-au strigat lozinci, s-a îngenuncheat pentru reculegere în locurile unde cu un an în urmă căzeau primele victime. Cu acelaşi prilej, era dată publicităţii *Carta Alianţei Civice,* programul în 24 de puncte adoptat la 14 decembrie 1990.

La rândul ei, Asociaţia „21 Decembrie" din Bucureşti comunica organizarea unui miting, începând cu ora 12.00 în Piaţa Romană, după care urmau să fie depuse coroane de flori în faţa sălii Dalles, Piaţa Universităţii şi la Cimitirul Eroilor. Totodată, Asociaţia anunţa organizarea, în fiecare zi de 21 decembrie, a unor adunări comemorative.

Seria manifestărilor de cinstire a eroilor şi a unui an de la victoria Revoluţiei continuă, oarecum în paralel, pe de o parte instituţiile statului patronează programul oficial – Guvernul ţine o şedinţă solemnă, se dezvelesc monumente, se pun plăci comemorative, se ţin discursuri, se oficiază slujbe religioase şi

se păstrează momente de reculegere, se aduc flori, se aprind lumânări, se îngenunchează spre reculegere la locurile de martiraj –, iar pe de altă parte se desfăşoară manifestările în stradă.

Sfârşitul anului 1990 a fost scurtcircuitat de un alt eveniment ce avea să tensioneze şi mai mult situaţia politică din România. La 25 decembrie 1990, la ora 18.15, regele Mihai de Hohenzollern, împreună cu membrii familiei regale, sosea cu o cursă charter pe aeroportul Otopeni. După ce se constată că au paşapoarte diplomatice daneze, fără viză de intrare în ţară, din partea autorităţilor române, întregii familii i se acordă o viză provizorie de 24 de ore. După acest aparent mic incident, familia regală s-a îndreptat spre Piteşti, urmând să ajungă la Curtea de Argeş, pentru a asista la o slujbă religioasă. Numai că, între timp, la emisiunea Actualităţi a *Televiziunii Române*, se anunţa că regele Mihai sosise clandestin în ţară, iar prezenţa lui era indezirabilă. Generalul Valeriu Rozoleanu**,** şeful Direcţiei Generale pentru paşapoarte, declara la rândul său că „regele a intrat ilegal şi a forţat trecerea frontierei”[184]. Drept urmare, pe autostrada Bucureşti-Piteşti, la kilometrul 110, se improviza un baraj care, după ce oprea suita regală, o soma să se întoarcă la aeroportul Otopeni, unde ajunge după miezul nopţii. După mai multe ore de aşteptare, la ora 5.43 familia regală era îmbarcată într-un avion românesc, cu direcţia Elveţia. Presa a publicat, ulterior, un comunicat din partea biroului de presă al regelui, alături de fotografia sa, cu paşaportul în mână, pe care se putea desluşi viza românească. În comunicat se vorbea despre „confiscarea paşapoartelor, conducerea sub escorta poliţiei a întregului grup, sechestrarea lui pe aeroport, izolarea lui de exterior, în timp ce acţiunea autorităţilor române poate fi considerată ca un flagrant act de încălcare a drepturilor omului”. Pe de altă parte, Guvernul român afirma, tot printr-un comunicat, că vizita a fost neautorizată şi că s-a procedat corect, în spiritul legilor ţării[185].

Preşedintele Ion Iliescu şi-a dorit încheierea anului într-o atmosferă de înţelegere şi unitate naţională, fapt care

[184] Domniţa Ştefănescu, *op.cit.*, p. 115

[185] *Ibidem,* p. 115-116.

nu s-a realizat. La 28 decembrie îi invitase pe foştii membri ai CFSN la o întâlnire amicală la Palatul Cotroceni. Cea mai mare parte a lor au răspuns invitaţiei. Printre cei care nu au dat curs acestui demers s-au aflat Doina Cornea, Ana Blandiana, Ion Caramitru sau Dumitru Mazilu. „Nu pot să spun că am resimţit lipsa lor, dar o undă de regret am simţit. Oameni faţă de care aveam afecţiune – şi aveam impresia că afecţiunea e reciprocă – n-au venit azi şi asta mă amărăşte”[186], comenta situaţia preşedintele.

[186] *Ibidem,* p. 116.

Concluzii

Anul 1990 a fost, cu siguranţă, pentru România unul dintre anii cei mai tumultoşi ai perioadei de după Revoluţia din 1989. Cum lesne s-a putut observa, metamorfozele politice prin care au trecut fostele state comuniste a fost diferită de la caz la caz, fiind determinate într-o măsură considerabilă de forţa de coerciţie a regimului, de modalitatea prin care acesta a cedat puterea, dar şi de organismele care au preluat această putere. Caracteristica cea mai pregnantă a societăţii române, în comparaţie cu statele din imediata noastră apropiere, a fost lipsa unei societăţi civile reale, puternice, care să se opună regimului Ceauşescu şi care să producă o desprindere lină, fără convulsii majore, de vechiul regim. Motivul lipsei unei astfel de instituţii democratice se datorează în bună, sau egală măsură, atât regimului ceauşist, care a reuşit să controleze şi să supravegheze întreaga societate, dar şi societăţii în ansamblul său şi poate, într-o măsură mai mare, elitei intelectuale româneşti.

Prin urmare, modelele de tranziţie sunt determinate de modalitatea prin care s-a făcut transferul de putere şi modul în care au fost înlocuiţi deţinătorii vechii puteri cu forţele de opoziţie. În România, caracteristica de bază a fost lipsa dialogului. Această lipsă a negocierii transferului de putere, poate fi considerată un factor esenţial, responsabil pentru violenţele din decembrie ’89 şi din prima jumătate a anului ’90.

Desigur, importanţa anului 1990 în implementarea noilor instituţii democratice nu poate fi negată. Este anul în care se revine la sistemul pluripartidist şi la descentralizarea economică. Acum au loc primele alegeri libere după mai bine de cincizeci de ani, urmate de constituirea primului Parlament democratic după intervalul deja amintit. Lucrurile bune nu se opresc aici. Era desfiinţată cenzura, presa devenise liberă, se acorda deplina libertate confesională, se garanta

dreptul de proprietate, iar cetăţenii României erau liberi, în sfârşit, să circule în toată lumea. De asemenea, urma să fie adoptată o constituţie liberală etc. Totodată, anul 1990 este anul unor dispute politice ce depăşesc în multe cazuri cadrul democratic şi care amintesc de înfruntările de stradă din anii 1945-1946. Cauzele acestor inflamări frecvente ale climatului social-politic sunt numeroase şi rămân încă de analizat. De la interesele mai mult sau mai puţin justificate la decantările ideologice deficitare, de la confuziile inerente sau induse la o cultură deficitară a libertăţii şi toleranţei, iată spaţiul în care sunt de urmărit şi analizat factorii care au dimensionat primul an post-revoluţionar.

Verdictele care se vor pronunţa în legătură cu acest interval modest ca durată, dar de o remarcabilă densitate evenimenţială, vor fi ca şi cele de până acum, foarte diferite. Deocamdată, certitudinea pe care o avem faţă de respectivul segment temporal este tocmai natura sa controversată. Descoperim la tot pasul, pe parcursul anului 1990, greşeli, scăderi, stângăcii, violenţă şi abuzuri. Cu toate aceste minusuri, acelaşi an înseamnă un nou început, o imensă şansă. Până la urmă, anul pe care l-am analizat se va încadra, dincolo de numeroasele aspecte negative, într-o perioadă în care românii vor fi avut posibilitatea să facă ceva bun cu propria lor istorie.

În concluzie, anul 1990, cu toate problemele care au existat, rămâne fără doar şi poate anul de început în noua cale pe care românii au înţeles să meargă la sfârşit de secol XX.

ANEXE

REZULTATE ALEGERI PREZIDENŢIALE * 1990

I. REZULTATE ALEGERI PREZIDENŢIALE 1990

Total voturi valabil exprimate : 14.378.693

Candidatul	Voturi	
	Număr	Procent
Ion Iliescu	12.232.498	85,07 %
Radu Câmpeanu	1.529.188	10,64 %
Ion Raţiu	617.007	4,29 %

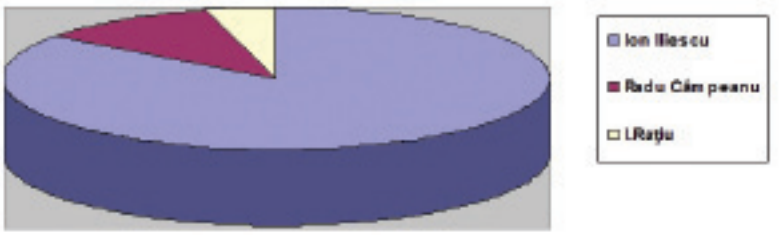

* Adevărul, an I, 26 mai 1990.

REZULTATELE ALEGERILOR LEGISLATIVE DIN 20 MAI 1990*

Numărul total al alegătorilor înscrişi pe listele electorale: 17.200.722.

Numărul total al alegătorilor care s-au prezentat la urne: 14.825.764 (86,19%).

Numărul total de voturi valabil exprimate pentru Adunarea Deputaţilor 13.707.159.

Numărul total de voturi valabil exprimate pentru Senat: 13.956.180.

Denumirea formaţiunii**	**Număr de voturi obţinute**		**Ponderea voturilor**		**Număr de mandate obţinute**	
	Adunarea Deputaţilor	**Senat**	**Adunarea Deputaţilor**	**Senat**	**Adunarea Deputaţilor**	Senat
FSN	**9** 089 659	**9** 353 006	66,31	67,02	263	91
UDMR	991 601	**1** 004 353	7,23	7,20	**29**	12
PNL	879 290	985 094	6,41	7,06	29	10
MER	358 864	341 478	2,62	2,45	12	1
PNT-CD	351 357	348 687	2,56	2,50	12	1
AUR (PUNR-PR)	290 875	300 473	2,12	2,15	**9**	2
Candidaţi independenţi	256 656	391 781	1,87	0,26	-	-
PDAR	250 403	221 790	1,83	1,59	9	-
PER	232 212	192 574	1,69	1,38	8	**1**
Partidul Socialist Democratic Român	143 393	152 989	1,05*”	1,10	5	-
Partidul Social Democrat Român	73 014	**69** 762	0,53	0,50	2	-

* *Sursa:* Stan Stoica, *România 1989-2005. O istorie cronologică,* Editura Meronia, Bucureşti, 2005.

** *Formaţunile politice au fast ierarhizate în funcţie de numărul de voturi primit pentru Adunarea Deputaţilor.*

Denumirea formaţiunii	Număr de voturi obţinute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obţinute	
	Adunarea Deputaţilor	Senat	Adunarea Deputaţilor	Senat	Adunarea Deputaţilor	Senat
Gruparea Democratică de Centru	65 914	65 440	0,48	0,47	2	-
Partidul Democrat al Muncii	52 595	44 360	0,38	0,32		
Partidul Liber-Schimbist	47 017	46 247	0,34	0,33		-
Partidul Reconstrucţiei Naţionale din România	43 808	52 465	0,32	0,38		-
Partidul Tineretului Liber Democrat din România	43 188	32 506	0,32	0,23		-
FDGR	38 768	19 105	0,28	0,14		-
UL„B”	36 869	35 943	0,27	0,26		-
Uniunea Democrată a Romilor din România	29 162	19 847	0,21	0,14		-
Partidul Democrat Ecologist	26 058	14 496	0,19	0,10	-	-
Partidul Cooperatist	24 749	22 869	0,18	0,16	-	-
Uniunea Democrat Creştină	24 001	21 210	0,18	0,15	-	-
Partidul Unit Democrat al Romilor, Rudarilor şi Lăutarilor din România	21 847	0	0,16	0,00	-	-
Partidul Ţărănesc Român	21 588	3 547	0,16	0,03	-	-
Partidul Liberal (al Libertăţii) din România	20 744	14 546	0,15	0,10	-	-
Comunitatea Lipovenilor din România	17 974	0	0,13	0,00	1	-
Partidul Uniunea Creştin Ortodoxă	17 521	7 324	0,13	0,05	-	-
Partidul Socialist al Dreptăţii(Independent)	17 484	0	0,13	0,00	-	-
Partidul Ţiganilor din România	16 865	5 565	0,12	0,04	-	-
Partidul Unităţii Democratice din Moldova	16 863	13 111	0,12	0,09	-	-
Partidul Unităţii Democratice	16 354	14 069	0,12	0,10	-	-
Uniunea Ucrainenilor din România	16 179	8 310	0,12	0,06	1	-
Partidul Uniunii Creştine din România	14 902	7 045	0,11	0,05	-	-
Partidul Ecologist Umanist- fondat la Arad	12 739	8 888	0,09	0,06	-	-
Partidul Român pentru Noua Societate	12 305	3 860	0,09	0,03	-	-

Denumirea formaţiunii	Număr de voturi obţinute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obţinute	
	Adunarea Deputaţilor	Senat	Adunarea Deputaţilor	Senat	Adunarea Deputaţilor	Senat
Partidul Muncii	10 744	11 397	0,08	0,08	-	-
Uniunea Democratică a Sârbilor din România	9 095	0	0,07	0,00	**1**	-
Gruparea de Centru „Noua Românie”	9 073	9 405	0,07	0,07	-	-
Partidul Republican Creştin	8 939	11 045	0,07	0,08	-	-
Uniunea Democrată Turcă Musulmană	8 600	8 489	0,06	0,06	**1**	-
Partidul Democrat Creştin al Romilor din România	7 939	0	0,06	0,00	-	-
Partidul Alianţa pentru Democraţie	6 695	4 958	0,05	0,04	-	-
Uniunea Democratică „Ţara Oaşului”	6215	7 181	0,05	0,05	-	-
Partidul Social Democrat Creştin Român	6 194	6 964	0,05	0,05	-	-
Frontul Popular Român	5 208	1 660	0,04	0,01	-	-
Uniunea Elenă din România	4 932	0	0,04	0,00	**1**	-
Uniunea Liberă Democratică a Romilor din România	**4** 605	2 505	0,03	0,02	-	-
Uniunea Democratică a Slovacilor şi Cehilor din România	**4** 584	0	0,03	0,00	**1**	-
Partidul Naţional Român	3 983	1 019	0,03	0,01	-	-
Uniunea Bulgară din Banat- Asociaţia Culturală Bulgară din Bucureşti	3 **451**	0	0,03	0,00	**1**	-
Partidul Radical Democrat	3 240	2 600	0,02	0,02	-	-
Partidul pentru Reconstrucţia Naţională şi Democratică	3 223	3 228	**0,02**	0,02	-	-
Partidul Uniunea Republicană	2 693	3 280	0,02	0,02	-	-
Partidul Independent Maghiar	2 578	0	0,02	**0,00**	-	-
Miscarea Democraţia Modernă	2 488	0	0,02	0,00	-	-

Denumirea formaţunii	Număr de voturi obţinute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obţinute	
	Adunarea Deputaţilor	**Senat**	**Adunarea Deputaţilor**	**Senat**	**Adunarea Deputaţilor**	**Senat**
Uniunea Polonezilor din România „Dom Polski”	**2** 372	848	0,02	0,01	**1**	-
Forumul Democraţiei şi Unităţii Naţionale din România	**2** 176	**0**	0,02	0,00	-	-
Partidul Muncii şi Dreptăţii Sociale din România	**2** 146	**4** 490	0,02	0,03	-	-
Partidul Viitorul Democrat al Patriei	**2 091**	**1** 008	0,02	0,01	-	-
Partidul Dreptăţii Sociale (Noua Democraţie) de Nord-Vest din România	**2** 073	**5 344**	0,02	0,04	-	-
Partidul Naţional Republican	**1** 610	754	0,01	0,01	-	-
Partidul Democrat Progresist	**1** 495	914	0,01	**0,01**	-	-
Asociatia Foştilor Deţinuţi Politici si Victime ale Dictaturii din România	**1** 404	**1** 613	0,01	0,01	-	-
Partidul Naţional Progresist	**1** 116	634	0,01	0,00	-	-
Partidul Democrat Constituţional din România	946	**1** 224	0,01	0,01	-	-
Partidul pentru Cinstirea Eroilor Revoluţiei şi Salvare Naţională	891	**1** 089	0,01	0,01	-	-
Partidul Democrat din Cluj	425	**2** 751	0,00	0,02	-	-
Uniunea Armenilor din România	399	**0**	0,00	0,00	**1**	-
Partidul Casa Română a Europei Democratice	390	553	**0,00**	**0,00**	-	-
Mişcarea „Tânara Democraţie”	328	462	0,00	0,00	-	-
Partidul Umanitar al Păcii	**0**	**1** 599	0,00	0,01	-	-
Alianţa Muncitorească „Libertatea” Antico-munistă şi Antifascistă	**0**	672	0,00	0,00	-	-
Candidat independent Antonie Iorgovan	-	35 754	-	2,81	-	-

Ponderea mandatelor în Parlament, conform rezultatelor alegerilor din 20 mai 1990

Denumirea formaţiunii	Adunarea Deputaţilor Număr mandate (% din total)	Senat Număr mandate (% din total)
FSN	263 (67,53)	91 (77,11)
UDMR	29 (7,34)	12(10,16)
PNL	29 (7,34)	10 (8,47)
MER	12 (3,03)	1 (0,84)
PNŢ-CD	12 (3,03)	1 (0,84)
AUR	9 (2,27)	2(1,69)
PDAR	9 (2,27)	-
PER	G (2,02)	1 (0,84)
Partidul Socialist Democratic Român	5(1,26)	-
Partidul Social Democrat	2 (0,50)	-
GDC	2 (0,50)	-
Minorităţi naţionale	11(2,78)	-
Alte partide	5(1,26)	-
Total	**395 (100%)**	**118 (100%)**

Repartizarea mandatelor (Adunarea Deputaţilor şi Senat) obţinute la alegerile din 20 mai 1990, pe provincii istorice

Denumirea formaţiunii*	Transil-vania	Moldova	Muntenia şi Oltenia	Dobro-gea	Banat	Bucureşti
FSN	**68**	**86**	131	16	20	33
UDMR	**38**	-	-	-	**3**	-
PNL	**9**	**7**	**9**	**2**	**5** [b]	**7**
MER	**5**	**3**	**2**	-	**2**	**1**
PNŢ-CD	**5**	-	**1**	-	**3**	**4**
AUR	11	-	-	-	-	-
PDAR	**2**	**1**	**3**	2	-	**1**
PER	**4**	**1**	**1**	-	**1**	**2**
PSDR	**1**	**1**	**2**	-	-	**1**
PSD	**1**	-	-	-	-	**1**
GDC	-	-	-	-	**1**	**1**
Total mandate	**144**	**99**	**149**	**20**	**35**	**51**

* *Au fost luat în considerare doar formaţiunile politice care au obţinut cel puţin doua mandate parlamentare.*

Guvernul Provizoriu
(26 decembrie 1989 - 28 iunie 1990)

Prim-ministru al Guvernului: Petre Roman
Viceprim-ministru al Guvernului: Gelu Voican Voiculescu, 28 decembrie1989 - 28 iunie 1990
Viceprim-ministru al Guvernului: Mihai Dragănescu, 28 decembrie 1989 - 31 mai 1990
Viceprim-ministru al Guvernului: Ion Aurel Stoica, 28 martie - 28 iunie1990
Viceprim-ministru al Guvernului: Anton Vătăşescu, 28 martie - 28 iunie1990
Ministrul de Interne: Mihai Chiţac, 28 decembrie 1989 - 14 iunie 1990; Doru Viorel Ursu, 14 - 28 iunie 1990
Ministrul Afacerilor Externe: Sergiu Celac, 28 decembrie 1989 - 28 iunie1990
Ministrul Justiţiei: Teofil Pop, 3 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Culturii: Andrei Pleşu, 28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul învăţământului: Mihai Şora, 30 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul Cultelor: Nicolae Stoicescu, 18 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Apărării Naţionale: Nicolae Militaru, 26 decembrie 1989 - 16 februarie 1990; Athanasie-Victor Stănculescu, 16 februarie - 28 iunie 1990
Ministrul Economiei Naţionale: Athanasie-Victor Stănculescu, 28 decembrie 1989 -16 februarie 1990
Ministerul Finanţelor: Ion Păţan, 28 martie 1989- 28 iunie 1990
Ministrul Energiei Electrice: Adrian Georgescu, 28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul Industriei Chimice si Petrochimice: Gheorghe Caranfil, 28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul Industriei Electrotehnicii, Electronicii si Informaticii: Anton Vătăşescu, 29 decembrie 1989 - 28 martie 1990
Ministrul Industriei Metalurgice: Ioan Cheşa, 29 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul Petrolului: Victor Murea, 29 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul Industriei Uşoare: Constantin Popescu, 29 decembrie 1989- 28 iunie 1990

Ministrul Industriei Construcţiilor de Maşini: Ion Aurel Stoica, 30 decembrie 1989 - 28 martie 1990
Ministrul Geologiei: Ioan Folea, 2 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Minelor: Nicolae Dicu, 2 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Industriei Lemnului: Ion Râmbu, 14 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Apelor, Pădurilor şi Mediului Înconjurător: Simion Hâncu, 28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990
Ministrul Poştelor şi Telecomunicaţiilor: Stelian Pintilie, 2 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Comerţului Exterior: Nicolae M. Nicolae, 2 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Turismului: Mihai Lupoi (ad. int. 2-14 ianuarie 1990), 14 ianuarie - 7 februarie 1990
Ministrul Transporturilor: Corneliu Burada, 2 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Sănătaţii: Dan Enăchescu, 8 ianuarie - 28 iunie 1990
Ministrul Muncii şi Ocrotirilor Sociale: Mihnea Marmeliuc, 5 ianuarie – 28 iunie 1990
Ministrul Sportului: Mircea Angelescu, 31 decembrie 1989 - 28 iunie 1990

28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Prim-ministru al Guvernului: PETRE ROMAN, 28 iunie 1990- 26 septembrie 1991;
THEODOR STOLOJAN, 16 octombrie 1991 - 20 noiembrie 1992
Ministru de stat, asistent al primului ministru pentru Reformă şi Relaţia cu Parlamentul: Adrian Severin, 20 iunie 1990 - 26 septembrie 1991
Ministru de Stat, însărcinat cu Activitatea Industrială şi Comercială: Anton Vătăşescu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991 (remaniere guvernamentală)
Ministrul de Stat, însărcinat cu Orientarea Economică: Eugen Dijmărescu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991
Ministrul de Stat, însărcinat cu Calitatea Vieţii şi Protecţia Socială: Ion Aurel Stoica, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Dan Mircea Popescu, 30 aprilie - 26 septembrie 1991
Ministrul de Interne: Doru Viorel Ursu, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Afacerilor Externe: Adrian Năstase, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul Finanţelor: Theodor Stolojan, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991
Ministru de Stat, ministrul Economiei şi Finanţelor: Eugen Dijmărescu, 30 aprilie 1991 - 16 octombrie 1991
Ministrul Culturii: Andrei Pleşu, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul învăţământului şi Ştiinţei: Gheorghe M. Ştefan, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul Apărării Naţionale: Athanasie-Victor Stănculescu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Niculae Spiroiu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Ministrul Industriei: Athanasie- Victor Stănculescu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Ministrul Resurselor şi Industriei: Mihai Zisu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991
Ministrul Agriculturii şi Industriei Alimentare: Ioan Ţipu, 28 iunie 1990 - 3 iunie 1991, decedat, preluat ad-interviu portofoliul Petre Mărculescu, 15 iulie - 16 octombrie 1991
Ministrul Comunicaţiilor: Andrei Chirică, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul Comerţului şi Turismului: Constantin Fota, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Amenajării Teritoriului: Doru Pană, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991, când se separă ministerul
Ministrul Transporturilor: Traian Băsescu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Ministrul Mediului: Valeriu Eugen Pop, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul Sănătăţii: Bogdan Marinescu, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991
Ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale: Cătălin Zamfir, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Mihnea Marmeliuc, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Ministrul Tineretului şi Sportului: Bogdan Niculescu-Duvăz, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Radu Berceanu, 16 octombrie 1991

Ministru fără portofoliu: Ion Aurel Stoica, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Ministru însărcinat cu Bugetul, în cadrul Ministerului Economiei şi Finanţelor: Florian Bercea, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Ministrul Secretar de Stat însărcinat cu Privatizarea la Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei: Valeriu Pescariu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991
Secretar de Stat la Ministerul Afacerilor Externe: Romulus Neagu, 28 iunie 1990 - mai 1991
Secretar de Stat la Ministerul învăţământului şi Ştiinţei: Andrei Ţugulea, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Tabel cu principalele legi apărute în perioada decembrie 1989-31 decembrie 1990*

1. Decrete-legi adoptate de CFSN în decembrie 1989

Titlul Decretului-Lege	Data adoptării	Data publicării
Decretul Lege 1, privind abrogarea unor legi, decrete şi alte acte normative	26 dec. 1989	M.O. nr. 4/ 27 dec. 1989
Decretul Lege 2, privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale	27 dec. 1989	M.O. nr. 4/ 27 dec. 1989
Decretul Lege 7, privind repatrierea cetăţenilor români şi a foştilor cetăţeni români	31 dec. 1989	M.O. nr. 9/ 31 dec. 1989
Decretul Lege 8, privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti din România	31 dec. 1989	M.O. nr. 9/ 31 dec. 1989
Decretul Lege 10, privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Guvernului României	31 dec. 1989	M.O. nr. 9/ 31 dec. 1989

2. Decrete-legi şi legi adoptate în anul 1990

Titlul legii	Data adoptării	Data publicării
Decretul Lege 8 privind organizarea şi funcţionarea organelor locale ale administraţiei de stat	C.F.S.N. -7 ian. 1990	M.O. nr. 4/ 8 ian. 1990
Decretul-Lege 10 privind regimul pasapoartelor şi al călătoriilor în străinătate	C.F.S.N. -8 ian. 1990	M.O. nr. 6/ 10 ian. 1990
Decretul Lege 30 privind trecerea în proprietatea statului a patrimoniului fostului Partid Comunist Român	C.P.U.N. -18 ian. 1990	M.O. nr. 12/ 19 ian. 1990
Decretul Lege 54 privind organizarea şi desfăşurarea unor activităţi economice pe baza liberei iniţiative	C.P.U.N. -5 febr. 1990	M.O. nr. 20/ 6 febr. 1990
Decretul Lege 81 privind Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională	C.F.S.N. -9 febr. 1990	M.O. nr. 27/ 10 febr. 1990
Decretul Lege 82 privind componenţa Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională şi a Biroului Executiv al acestuia, precum şi comisiile de specialitate ale Consiliului	C.P.U.N. -13 febr. 1990	M.O. nr. 28/ 14 febr. 1990
Decretul Lege 92 pentru alegerea Parlamentului şi a preşedintelui României	C.P.U.N. -14 mar. 1990	M.O. nr. 35/ 18 mar. 1990
Decretul Lege 95 privind trecerea la săptămâna de lucru de 5 zile în unităţile de stat	C.P.U.N. -14 mar. 1990	M.O. nr. 36/ 19 mar. 1990
Decretul Lege 96 privind unele măsuri pentru atragerea investiţiei de capital străin în România	C.P.U.N. -14 mar. 1990	M.O. nr. 37/ 20 mar. 1990
Decretul-Lege 118 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945	C.P.U.N. -30 mar. 1990	M.O. nr. 50/ 9 apr. 1990, republ. în M.O. nr. 209/ 3 sept. 1996
Legea 1 din 30 iulie 1990 privind proclamarea zilei naţionale a României	Senat-30iul. 1990 Adunarea Deputaţilor - 30 iul. 1990	M.O. nr. 95/ 1 aug. 1990

Titlul legii	Data adoptării	Data publicării
Legea 4 din 13 iulie 1990 privind remunerarea şi alte drepturi ale preşedintelui României, senatorilor şi deputaţilor	Senat-5 iul. 1990 Adunarea Deputaţilor -9 iul. 1990	M.O. nr. 91/ 14 iul. 1990
Legea 5 din 19 iulie 1990 privind administrarea judeţelor, municipiilor, oraşelor şi comunelor până la organizarea de alegeri locale	Senat- 18 iul. 1990 Adunarea Deputaţilor - 18 iul. 1990	M.O. nr. 92/ 20 iul. 1990
Legea 15 din 7 august 1990 privind reorganizarea unităţilor economice de stat ca regii autonome şi societăţi comerciale	Senat-31 iul. 1990 Adunarea Deputaţilor -31 iul. 1990	M.O. nr. 98/ 8 aug. 1990
Legea 31 din 16 noiembrie 1990 privind societăţile comerciale	Senat – 5 nov. Adunarea Deputaţilor - 5 nov.	M.O. nr. 126/ 17 nov. 1990, republ. în M.O. nr. 33/ 29 ian. 1998
Legea 37 din 7 decembrie 1990 pentru organizarea şi funcţionarea Guvernului României	Senat-29 nov. 1990 Adunarea Deputaţilor -3 dec. 1990	M.O. nr. 137/8 dec. 1990
Legea 39 din 13 decembrie 1990 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Suprem de Apărare a Ţării	Adunarea Deputaţilor -12 dec. 1990 Senat- 12 dec. 1990	M.O. nr. 142/13 dec. 1990
Legea 42 din 18 decembrie 1990 pentru cinstirea memoriei eroilor-martiri şi acordarea unor drepturi urmaşilor acestora, precum şi răniţilor din timpul Revoluţiei din decembrie 1989	Senat-17 dec. 1990 Adunarea Deputatiior -18 dec. 1990	M.O. nr. 147/ 19 dec. 1990

BIBLIOGRAFIA

I. IZVOARE

A. INEDITE

Arhiva I.R.R.D., Fond I, Ds. 102.

B. EDITE

******Revoluţia Română din decembrie 1989. Documente*** Calafeteanu Ion (coordonator), Gheorghe Neacşu, Daniela Osiac, Sebastian Rusu,. Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.

***„Monitorul Oficial al României", anul I, nr.1 din 22 decembrie 1989; nr. 5, miercuri 27 decembrie 1989;

Stănescu-Stanciu Teodora, *Documente privind Revoluţia Română din Decembrie 1989. Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională*, Vol. I, (1 februarie - 11 mai 1990), Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.

C. PUBLICAŢII

„Caietele Revoluţiei" nr.2(4)/2006; 2(15) 2008; 4-5 (29-30)/2010.

Clio 1989", An I, nr. 1-2/2005, Editura I.R.R.D., Bucureşti, 2005.

D. PRESA

Revista „22", nr. 20 din 27 mai-2 iunie 1993;

„Adevărul", an I din 16 februarie; 17 februarie; 18 februarie; 20 februarie 1990; 23 februarie 1990; 3 mai 1990; 24 martie 1990; 30 martie 1990; 10 aprilie 1990; 12 aprilie 1990; 26 aprilie 1990; 11 mai 1990; 26 mai 1990;

„Libertatea" an II din 15 februarie 1990; 19 februarie 1990; 20 februarie 1990; 21 februarie 1990; 26 februarie 1990; 28 februarie 1990;

„România liberă" Serie nouă din 13 ianuarie 1990; 25 ianuarie

1990; 20 februarie 1990; 23 februarie 1990; 9 mai 1990; 26 mai 1990;
„Tineretul Liber” din 23 ianuarie 1990; 18 mai 1990;
„Viitorul” din data de 11 mai 1990.

E. INSTRUMENTE DE LUCRU: Dicţionare, Cronologii; Enciclopedii.
-Alexandresu Ion, Bulei Ion, Mamina Ion, Scurtu Ioan, *Enciclopedia de Istorie a României,* Editura Meronia, Bucureşti, 2000.
-Duţu Alesandru, *Revoluţia din Decembrie 1989. Cronologie,* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Sitech, Craiova, 2010.
-*Enciclopedia istoriei politice a României 1859-2002,* elaborată sub redacţia lui Neagoe Stelian, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, 2003.
-Giurescu C. Dinu (coordonator), Horia C. Matei, Nicolae C. Nicolaescu, Marcel D. Popa, Gheorghe Rădulescu, Alexandru Stănciulescu, *Istoria României în date,* Edit. Enciclopedică, Bucureşti.
-Neagoe Stelian, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre– 1999,* Editura Machiavelli, Bucureşti, 1999.
- Stoica Stan, *Partidele politice din România (1989-2001)*, Ediţia a II-a Revizuită şi Reactualizată, Editura Meronia, Bucureşti, 2001.
-Idem, *România 1989-2004. O istorie cronologică,* Editura Meronia, Bucureşti, 2004.
-Idem, *Dicţionarul Partidelor Politi*ce *din România 1989-2004*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004.
-Idem, *România 1989-2005: o istorie cronologică,* Editura Meronia Bucureşti, 2005.
-Ştefănescu Domniţa, *11 ani din istoria României: o cronologie a evenimentelor: decembrie 1989 – decembrie 2000*, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2011.

F. MEMORII, INTERVIURI, CONVORBIRI.
- Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu, *Locurile unde se construieşte Europa*, Editura Polirom, Iaşi, 2000.
- *Corneliu Coposu: dialoguri cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1993.

II. LUCRĂRI GENERALE şi SPECIALE

-Abraham Florin, *România de la comunism la capitalism,* Editura Tritonic, Bucureşti, 2006.
-Andea Petru, Mînzu Ioana Florina, *Sisteme electorale şi sisteme de partide*, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2004.
-Bulai Alfred, *Mecanismele electorale ale societăţii româneşti,* Editura Paideia, Bucureşti, 1999.
-Brucan Silviu, *Stâlpii noii puteri în România,* Editura Nemira, Bucureşti, 1996.
-Cesereanu Ruxandra, *Fenomenul Piaţa Universităţii,* în „22", nr. 687/2003.
-Claudiu Iordache, *Singur între români*, Editura IRINI, Bucureşti, 1997.
- Idem, *Agonia Post-decembristă; 1989-2009*, Editura IRINI, Bucureşti, 2010.
-Diaconescu Ion, *După revoluţie,* Editura Nemira, Bucureşti, 2003.
-Enache Marian, Constantinescu Mihai, *Renaşterea parlamentarismului în România,* Editura Polirom, Iaşi, 1996.
-Kali Adrian, Hosu Virgil, *România anului 1990 între democraţie şi violenţă,* Editura „Saol", Timişoara, 2010,
-Iliescu Ion, *Revoluţia Română*, Editura Presa Naţională, Bucureşti, 2001.
-Idem, *Momente de Istorie-Documente, Interviuri, Comentarii-Decembrie Iunie 1989- 1990*, vol.I., Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.
-Paleologu Alexandru, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.
-Pasti Vladimir, *România în tranziţie. Căderea în viitor,* Editura Nemira, Bucureşti, 1995.

-Radu Alexandru, Radu Gheorghe, Porumb Ioana, *Sistemul politic românesc un sistem entropic?*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1995.
-Raţiu Ion, *În fine, acasă. Note zilnice:Decembrie 1989-Decembrie 1990,* Editura Univers, Bucureşti, 1999.
-Roman Petre, *Libertatea ca datorie,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994.
-Severin Adrian, *Lacrimile dimineţii. Greşelile Guvernului Roman,* Editura Scripta, Bucureşti, 1995.
-Scurtu Ioan, *Revoluţia Română din Decembrie 1989 în Context Internaţional,* Editura Enciclopedică; Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Bucureşti, 2006.
-Scurtu Georgiana-Margareta, *Pluripartidismul în România (decembrie 1989-mai 1990)*, în „Clio 1989", An I, nr. 1-2/2005, Editura I.R.R.D., Bucureşti, 2005, p. 134.
- Idem, *Începuturile vieţii politice democratice după 1989. Studiu de caz:România,* în „Clio 1989", Anul II, nr. 3-4 (1-2/2006).
-Tănase Stelian, *Revoluţia ca eşec. Despre mase,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2006
-Zamfirescu Dragoş, *Mărturii tragice. Harghita, Covasna, Târgu Mureş. (decembrie 1989-martie 1990)*, Editura R.A.I., Bucureşti, f.an.